

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1923.

Andra kammaren.

Nr 31.

Onsdagen den 2 maj.

Kl. 3,30 e. m.

§ 1.

Justerades protokollen för den 24 och den 25 nästlidna april.

§ 2.

Sedan herr talmannen, enligt honom av kammaren den 25 nästlidna april lämnat uppdrag, till Hennes Majestät Drottningen framfört kammarens undersåtliga deltagande i anledning därav, att Hennes Majestäts moder avlidit, hade från Hennes Majestät ingått ett svarstelegram; varande telegrammet, som nu upplästes, av följande lydelse:

Riksdagens talmän, Stockholm.

Mottagen och framfören mitt hjärtevarma, mitt varma, djupt kända tack.

VICTORIA.

§ 3.

Statsutskottets nu föredragna utlåtanden nr 77 och 78 bordlades åter.

§ 4.

Härpå föredrogs och lades till handlingarna statsutskottets memorial, nr 79, i anledning av första kammarens återremiss av statsutskottets utlåtande nr 61, angående väckta motioner om rätt för lektorn vid högre latinläroverket å Norrmalm i Stockholm A. O. Gallander att för erhållande av ålderstillägg tillgodoräkna sig viss tjänstgöring vid tekniska elementarskolan i Örebro.

§ 5.

Vidare föredrogs, men blevo ånyo bordlagda bevillningsutskottets betänkanden nr 16, 33 och 34 samt andra lagutskottets utlåtande nr 13.

Andra kammarens protokoll 1923. Nr 31.

§ 6.

Ordet lämnades härefter till

Herr **förste vice talmannen**, som yttrade: Herr talman! Jag tillåter mig hemställa, att å föredragningslistan för morgondagens plenum måtte bland två gånger bordlagda ärenden först uppföras andra lagutskottets utlåtande nr 13, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om arbetstidens begränsning, dels ock i ämnet väckta motioner samt därefter övriga ärenden i den ordning de förekomma på dagens föredragningslista.

Denna hemställan bifölls.

§ 7

Föredrogs ett från första kammaren överlämnat protokollsutdrag, nr 466, innefattande delgivning av nämnda kammares beslut över dess första tillfälliga utskotts utlåtande, nr 12, i anledning av väckt motion om skrivelse till Konungen angående statens övertagande av vissa småskoleseminarier; och beslöt andra kammaren hänvisa detta ärende till sitt första tillfälliga utskott.

§ 8.

Herr talmannen meddelade, att herr statsrådet och chefen för handelsdepartementet tillkännagivit, att han vid kammarens sammanträde fredagen den 4 innevarande maj ämnade besvara dels herr *Lövgrens* interpellation angående bostadsförhållandena ombord för personal å fartyg, dels herr *Bengtssons* i Kullen interpellation angående av riksdagen begärd utredning om inrättande av ett statslotteri.

§ 9.

Till bordläggning anmäldes:

Statsutskottets utlåtande, nr 80, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar angående dyrtidstillägg åt befattningshavare i statens tjänst m. m. jämte i ämnet väckta motioner; och

andra kammarens fjärde tillfälliga utskotts utlåtande, nr 6, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående lagstadgad minimilön för arbete.

§ 10.

Justerades protokollsutdrag.

§ 11.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr *Persson* i Björnsbyholm under 2 dagar fr. o. m. den 4 maj och
» *Wallerius* » 5 » » 5 » .

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 3,45 e. m.

In fidem
Per Cronvall.

Torsdagen den 3 maj, f. m.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

Föredrogos, men bordlades åter statsutskottets utlåtande nr 80 och andra kammarens fjärde tillfälliga utskotts utlåtande nr 6.

§ 2.

Till avgörande företogs andra lagutskottets utlåtande, nr 13, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om arbetstidens begränsning dels ock i ämnet väckta motioner. *Ang. lag om arbetstidens begränsning.*

Genom en den 13 februari 1923 dagtecknad proposition, nr 55, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av andra lagutskottet, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagda, i statsrådet och lagrådet förda protokoll, föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogat förslag till lag om arbetstidens begränsning.

I sammanhang med berörda proposition hade utskottet till behandling förehåft följande inom riksdagen väckta motioner, nämligen

inom första kammaren:

nr 166, av herr *Leander*; samt

inom andra kammaren:

nr 214, av herr *Olsson* i Ramsta m. fl.;

nr 217, av herr *Berg* i Karlskrona;

nr 218, av herr *Johanson* i Hörninge m. fl.;

nr 219, av herr *Carlström* i Helgagård;

nr 220, av herrar *Karlsson* i Grängesberg och *Dahlén*;

nr 221, av herr *Lindman* m. fl.;

nr 222, av herr *Sjöström* m. fl.; och

nr 223, av herr *Wikström*.

Uti den av herr *Johanson* i Hörninge m. fl. väckta motionen hade påyrkats, att riksdagen, med avslag å propositionen, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om utredning och förslag om införande i arbetarskyddslagstiftningen av sådana bestämmelser rörande arbetstidens begränsning, som ur hälsosynpunkt kunde anses erforderliga inom vissa yrken.

Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.
(Forts.)

Herr Carlström i Helgagård hade i sin motion föreslagit, dels att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhänga, att Kung. Maj:t måtte låta verkställa utredning rörande möjligheten av att begränsa arbetstidslagens område till att omfatta endast det arbete, som utfördes inom sådan industri eller näring, där densamma kunde anses vara socialt och ur landets och hela folkets synpunkt förnuftig och försvarbar, samt för 1925 års riksdag framlägga det förslag, vartill utredningen kunde föranleda,

och dels att, därest det med propositionen framlagda lagförslaget bifölles, riksdagen måtte besluta, att lagen skulle gälla till allenaast den 31 december 1925.

I den av herr Lindman m. fl. väckta motionen hade föreslagits, att riksdagen, med avslag å förevarande proposition, måtte för sin del besluta, att den provisoriska lag om arbetstidens begränsning, som utlöpste den 31 december 1923, icke skulle vare sig provisoriskt eller definitivt förnyas.

Herrar Karlsson i Grängesberg och Dahlén hade i sin motion framlagt ett särskilt förslag till lag om arbetstidens begränsning.

Övriga här ovan omförmälda motioner avsågo ändringar beträffande olika detaljer i det av Kungl. Maj:t framlagda lagförslaget.

Utskottet hemställde

A) att riksdagen, med förklarande att Kungl. Maj:ts förevarande förslag icke kunnat av riksdagen i oförändrat skick antagas, måtte för sin del antaga i punkten intaget förslag till lag om arbetstidens begränsning;

B) att motionerna nr 166 i första kammaren samt nr 214, 217, 218, 219, 220, 221, 222 och 223 i andra kammaren — motionerna nr 218 och 219 i vad desamma hänförde sig till det i propositionen innefattade lagförslaget — måtte anses besvarade genom vad utskottet under A) hemställt;

C) att motionen nr 218 i andra kammaren, i vad densamma innefattade hemställan om skrivelses avlåtande till Kungl. Maj:t med begäran om utredning och förslag i visst, i motionen närmare angivet hänseende, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda; samt

D) att motionen nr 219 i andra kammaren, i vad densamma innefattade hemställan om skrivelses avlåtande till Kungl. Maj:t med begäran om utredning och förslag i visst, i motionen närmare angivet hänseende, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Vid utlåtandet funnos emellertid fogade reservationer:

av herrar *von Sydow*, greve *Spens*, *Magnusson* i Skövde och *Sunåding*, vilka ansett, att utskottet i anslutning till herrar Lindmans m. fl. ovanberörda motion bort avstyrka bifall till Kungl. Maj:ts förevarande proposition;

av herrar *Linder, Sigfrid Hansson, Thorberg, Hagman, Johanson* i Stockholm, *Holmström* i Stockholm och *Svensson* i Skönsberg i fråga om 1, 2 och 7 §§ i det av utskottet framlagda lagförslaget;

*Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.
(Forts.)*

av herrar *Tjällgren* och *Persson* i Trången, som föreslagit,

1) att riksdagen måtte avslå Kungl. Maj:ts proposition nr 55; och

2) att riksdagen ville besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t måtte låta verkställa utredning och förelägga riksdagen därav föranledda förslag antingen om införande i arbetarskyddslagstiftningen av sådana bestämmelser rörande arbetstidens begränsning, som ur hälsosynpunkt kunde anses erforderliga inom vissa yrken, eller ock om en särskild undantagslag av samma innebörd; samt

av herr *Hult* i fråga om 5 § i lagförslaget.

Sedan herr talmannen anmält ärendet till handläggning, begärdes ordet av

Herr *Karlsson* i Gasabäck, som anförde: Herr talman! I avseende å föredragnings sättet tillåter jag mig hemställa;

att utlåtandet föredrages till avgörande punktvis, dock att punkterna A och B behandlas i ett sammanhang;

att först föredrages det under punkt A upptagna lagförslaget, där så erfordras paragrafvis, med slutstadgande, ingress och rubrik sist;

att föredragningen måtte börja med 1 §, och att vid behandlingen av denna paragraf diskussionen må omfatta utlåtandet i dess helhet;

att lagtexten ej må behöva uppläsas i vidare mån än sådant av någon kammarens ledamot begäres;

att sedan lagförslaget blivit genomgånet, utskottets hemställanden i punkterna A och B måtte föredragas, samt

att för den händelse lagförslaget i en eller annan del till utskottet återremitteras, utskottet lämnas öppen rätt att vid ärendets förnyade behandling i avseende å de delar, som blivit med eller utan ändring godkända, föreslå sådana jämkningar, som av ifrågasatta ändringar i återremitterade delar kunna föranledas.

Denna hemställan bifölles.

Punkterna A) och B).

Det under punkten A) upptagna lagförslaget.

1 §.

I det av Kungl. Maj:t framlagda motsvarande lagförslaget hade åt paragrafen givits denna avfattning:

1 §.

Denna lag äger tillämpning å varje rörelse, industriell eller icke, så ock å hus-, väg- eller vattenbyggnad, vattenavledning eller annat

Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.
(Forts.)

dylikt särskilt arbetsföretag, för såvitt i rörelsen eller företaget till arbete för arbetsgivarens räkning i regel användas flera än fyra arbetare.

Från lagens tillämpning undantagas dock

a) arbete, som utföres i arbetarens hem eller eljest under sådana förhållanden, att det ej kan anses tillkomma arbetsgivaren att vaka över arbetets anordnande,

b) arbete, som utföres av medlem av arbetsgivarens familj,

c) arbete, som till sin natur är så oregelbundet, att det icke kan förläggas till bestämda tider,

d) arbete, som bedrivs av staten,

e) arbete, som har till ändamål att bereda sjukvård, fattigvård, uppfostran eller undervisning eller att tillgodose annat därmed jämförligt behov,

f) skeppstjänst, som omförmäles i lagen om arbetstiden å svenska fartyg, ävensom fiske,

g) skogsarbete samt kolning i mila, ändock att arbetet icke är att hänföra till skogsarbete, ävensom flottning,

h) jordbruk jämte sådana därtill hörande binärningar, vilka icke bedrivs såsom självständiga företag, ävensom trädgårdsskötsel och djurskötsel, ändock att arbetet bedrivs utan samband med jordbruk,

i) arbete, som åligger trafikpersonal vid järnväg, som är upplåten för allmän trafik,

j) arbete, som åligger biträde i handelsbod, rakstuga, frisersalong eller badinrättning,

k) sådant arbete i hotell, restaurang eller kaféerörelse, som är att hänföra till allmänhetens direkta betjänande, samt

l) arbete, som åligger portvakt och av honom väsentligen förrättas i hans bostad.

Herrar Karlsson i Grängesberg och Dahlén hade i sitt motionsvis framlagda motsvarande lagförslag föreslagit, att paragrafen skulle erhålla denna lydelse:

1 §.

Denna lag äger tillämpning å varje rörelse, industriell eller icke, vari arbetare användes till arbete för arbetsgivares räkning, så ock å hus-, väg- eller vattenbyggnad, vattenavledning eller annat dylikt särskilt arbetsföretag, vari arbetare på sådant sätt användes.

Från lagens tillämpning undantages dock

a) arbete, som utföres i arbetarens hem eller eljest under sådana förhållanden att det ej kan anses tillkomma arbetsgivaren att vaka över arbetets anordnande;

b) arbete, som utföres av medlem av arbetsgivarens familj.

Uti sin ovanberörda motion hade herr Sjöström m. fl. föreslagit, att åt första stycket av 1 § i lagförslaget måtte givas följande, med

lagrummets avfattning enligt beslut vid 1919 års urtima riksdag sammanfallande lydelse:

*Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.
(Forts.)*

Denna lag äger tillämpning

1) å varje rörelse, industriell eller icke, vari i regel flera än fyra arbetare användas till arbete för arbetsgivares räkning, så ock, ändå att arbetarantalet är mindre, å dylik rörelse, där den bedrivs i sådan stad eller köping eller sådant municipalsamhälle, vars mantals-skrivna folkmängd överstiger 1,500;

2) å hus-, väg- eller vattenbyggnad, vattenavledning eller annat dylikt särskilt arbetsföretag, vari i regel flera än fyra arbetare användas till arbete för arbetsgivares räkning.

Enligt utskottets förslag skulle paragrafen lyda sålunda:

1 §.

Denna lag äger tillämpning å varje rörelse, industriell eller icke, så ock å hus-, väg- eller vattenbyggnad, vattenavledning eller annat dylikt särskilt arbetsföretag, för såvitt i rörelsen eller företaget till arbete för arbetsgivares räkning i regel användas flera än fyra arbetare, häri icke inräknad arbetare, som användes till arbete, vilket avses i a) — 1) här nedan.

Från lagens tillämpning undantagas:

a) arbete, som utföres i arbetarens hem eller eljest under sådana förhållanden, att det ej kan anses tillkomma arbetsgivaren att vaka över arbetets anordnande,

b) arbete, som till sin natur är så oregelbundet, att det icke kan förläggas till bestämda tider,

c) arbete, som bedrivs av staten,

d) arbete, som har till ändamål att bereda sjukvård, fattigvård, uppfostran eller undervisning eller att tillgodose annat därmed jämförligt behov,

e) skeppstjänst, som omförmäles i lagen om arbetstiden å svenska fartyg, ävensom fiske.

f) skogsarbete samt kolning i mila, ändock att arbetet icke är att hänföra till skogsarbete, ävensom flottning,

g) upptagning av torv samt tillverkning av bränntorv och torvströ,

h) jordbruk jämte därtill hörande binäringar, vilka icke bedrivs såsom självständiga företag, samt byggnadsarbete för jordbruk eller sådan dess binäring, som nu nämnts, ävensom trädgårdsskötsel och djurskötsel, ändock att arbetet bedrivs utan samband med jordbruk,

i) arbete, som åligger trafikpersonal vid järnväg, som är upplåten för allmän trafik,

j) arbete, som åligger biträde i handelsbod, rakstuga, frisersalong eller badinrättning,

k) sådant arbete i hotell, restaurang eller kaférörelse, som är att hänföra till allmänhetens direkta betjänande, samt

Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.

(Forts.)

1) arbete, som åligger portvakt och av honom väsentligen förrättas i hans bostad.

Herr Linder m. fl. hade uti sin förenämnda reservation hemställt, att paragrafen måtte erhålla följande lydelse:

1 §.

Denna lag äger tillämpning å varje rörelse, industriell eller icke, så ock å hus-, väg- eller vattenbyggnad, vattenavledning eller annat dylikt särskilt arbetsföretag, för såvitt i rörelsen eller företaget till arbete för arbetsgivares räkning i regel användas flera än fyra arbetare.

Från lagens tillämpning undantagas dock

a) arbete, som utföres i arbetarens hem eller eljest under sådana förhållanden, att det ej kan anses tillkomma arbetsgivaren att vaka över arbetets anordnande,

b) arbete, som utföres av medlem av arbetsgivarens familj,

c) arbete, som till sin natur är så oregelbundet, att det icke kan förläggas till bestämda tider,

d) arbete, som bedrives av staten,

e) arbete, som har till ändamål att bereda sjukvård, fattigvård, uppfostran eller undervisning eller att tillgodose annat därmed jämförligt behov,

f) skeppstjänst, som omförmäles i lagen om arbetstiden å svenska fartyg, ävensom fiske,

g) skogsarbete samt kolning i mila, ändock att arbetet icke är att hänföra till skogsarbete, ävensom flottning,

h) jordbruk jämte sådana därtill hörande binärningar, vilka icke bedrivs såsom självständiga företag, ävensom trädgårdsskötsel och djurskötsel, ändock att arbetet bedrives utan samband med jordbruk,

i) arbete, som åligger trafikpersonal vid järnväg, som är upplåten för allmän trafik,

j) arbete, som åligger biträde i handelsbod, rakstuga, frisersalong eller badinrättning,

k) sådant arbete i hotell, restaurang eller kafé-rörelse, som är att hänföra till allmänhetens direkta betjänande, samt

l) arbete, som åligger portvakt och av honom väsentligen förrättas i hans bostad.

Efter föredragning av paragrafen anförde:

Herr **Holmström** i Stockholm: Herr talman, mina damer och herrar! Då riksdagen å nytt går att behandla frågan om åttatimmarslagen, ligger det ju i sakens natur, att man på det håll, där man liksom jag och mina partivänner icke är ense med utskottet rörande dess förslag, nödgas vända oss däremot, samt jämväl något ingå på själva principen om åttatimmarsdagen. I det avseendet har det nu liksom tidigare motionerats om avslag på lagen, d. v. s. den av herr Lindman m. fl. väckta motionen utmynnar nu i ett yrkande om att

lagen icke måtte förnyas. Man utgår därvid från den förutsättningen, att tillämpningen av åttatimmarsdagen medfört så skadliga verkningar för industrien överhuvud taget, att man anser det otänkbart, att lagen i fortsättningen skall kunna äga bestånd med mindre än att den medför alltför stora svårigheter för industrien.

*Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.
(Forts.)*

Hur ligger nu egentligen denna fråga? Jo, enligt riksdagens beslut år 1921 skulle det företagas en fullständig och genomgående undersökning, så att man till innevarande års riksdag skulle ha fullständigt klart för sig, vilka ekonomiska verkningar som följt av åttatimmarslagens tillämpning. En sådan undersökning har ju även företagits, men jag tror det icke gärna kan finnas någon, som överhuvud taget vågar göra det påståendet, att den utredning, som blivit verkställd, i någon som helst grad lämnar ett vederhäftigt belägg i frågan. Tvärtom är det ju ganska naturligt, att det under rådande depressionsförhållanden icke funnits någon möjlighet att framskapa en bärande vägledning för bedömande av de ekonomiska verkningarna av lagens tillämpning.

Ger man för övrigt akt på de utredningar, som verkställts av andra organisationer, och särskilt då de utredningar, som lämnats till socialstyrelsen från resp. arbetsgivarorganisationer, och där man även företagit vissa beräkningar och sökt lägga fram bevis för vilka ekonomiska konsekvenser för industrien, som lagens införande har medfört, märker man ju, att även där går man många gånger fram på rätt så skruvade linjer.

Om man exempelvis ett ögonblick stannar vid den utredning, som förebragts av Sveriges verkstadsförening, märker man, att den i denna sin utredning till socialstyrelsen vill slå fast, att man vid bedömandet av de ekonomiska verkningarna av lagens tillämpning skall räkna med att det förut var en genomsnittlig arbetstid av 55,5 timmar, och att det nu är 48 timmar. Alltså skall man räkna med skillnaden mellan dessa två tider. I verkligheten förhåller det sig ju på det sättet, att när lagen genomfördes, hade redan under ett års tid inom den mekaniska verkstadsindustrien varit gällande en arbetstid av i genomsnitt $51 \frac{1}{3}$ timmar. Det är alltså skillnaden mellan $51 \frac{1}{3}$ och 48 timmar, som man rätteligen bör räkna med, men det passar förmodligen icke i stil med det resultat, vartill man vill komma.

Sak samma visar sig vid ett stickprov beträffande järnverksindustrien. Man har där gjort upp en tabell, av vilken framgår, att arbetstiden exempelvis vid hyttor år 1914 utgjorde 84 timmar i veckan, men att den nu är 56 timmar. Man vill därmed visa, att uppenbarligen en så väsentlig sänkning av arbetstiden inträtt, att det måste ha medfört väsentligen större omkostnader för denna industri. Ja, visst har det gjort det, men när man talar härom, hade det ju varit lämpligt om man även hade räknat med att år 1917, alltså långt före lagens ikraftträdande, infördes vid hyttorna en arbetstid av 56 timmar i veckan. Efter lagens ikraftträdande är arbetstiden fortfarande 56 timmar, så att beträffande hyttorna inträdde icke alls någon förändring, men naturligtvis är det lämpligt att peka på förändrin-

Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.
(Forts.)

gar, och att söka uppkonstruera kostnader i så stor utsträckning som möjligt.

Åttatimmarslagen är emellertid en fråga, som arbetarna i vårt land, liksom i andra länder i så många år ha kämpat och stridit för, och som de se som en av sina förnämsta uppgifter i samhället att skydda. att det icke torde bli så lätt att framtaga arbetarna denna rättighet. Jag är också övertygad om att om man på allvar ginge in för den linjen att framtaga arbetarna det skydd lagen lämnar, följer man en väg, som säkerligen skulle leda till rätt betänkliga konsekvenser.

Man har tidigare fört fram den uppfattningen — icke minst motståndarna till lagen ha pekat härpå — att det vore lyckligt och önskligt, om man i stället för att lagstifta på detta område kunde söka ordna det så, att överenskommelse om låt oss säga 48 timmars arbetstid kunde träffas genom frivilliga avtal mellan parterna själva, så att man sluppe lagstiftningen. Jag erinrar mig villigt, att man år 1920 särskilt på vissa arbetsgivarhåll var mycket intresserad av att påpeka, att vi redan hade kommit ganska långt i riktning mot en förkortning av arbetstiden, att det var alldeles uppenbart, att om vi fortsatte på den vägen, skulle vi nått frivilliga överenskommelser härom, och att detta hade varit vida bättre än att som nu lagstifta på området. Ja, det förklarade man 1920, men vad förklarar man nu, och vad säger exempelvis Sveriges verkstadsförening i sin redogörelse till socialstyrelsen? Jo, man säger, att anledningen till att man ett år tidigare än lagen trädde i kraft gick med på en arbetstid av 52 timmar, var ingen annan än den, att man kände sig övertygad om att lagstiftningen skulle komma, och att man därför ville gå med på dessa 52 timmar för att språnget icke skulle bli för stort, när arbetstiden sedan sänktes till 48 timmar. Här finner man alltså anledning att tala om vad man tidigare har förnekat.

Hur förhåller det sig i övrigt ute i världen, där överenskommelser om arbetstiden äro träffade? Man kan ju säga, att i England arbetstiden på vissa håll är reglerad genom överenskommelse mellan parterna, och att samma förhållande även gäller i Danmark. Anledningen därtill är dock ingen annan än den, att man därigenom velat undvika lagstiftning på området, dels har överenskommelse redan förut varit gällande om 48 timmars arbetsvecka.

Jag har sålunda den bestämda uppfattningen, att om man vill åstadkomma en något så när lugn utveckling och överhuvud taget lugna och ordnade förhållanden på arbetsmarknaden, skall man akta sig för att alltför mycket rubba de bestämmelser, som redan finnas i åttatimmarslagen. I varje fall bör man avstå från försök, som gå i riktning av att framtaga arbetarna det skydd de ha erhållit genom åttatimmarslagens tillämpning.

Jag vill i detta sammanhang också säga, att man icke alltid har anledning att räkna med att man särskilt på arbetsgivarernas sida skall vara villig att visa tillmötesgående mot arbetarna. Tvärtom är det ju så, och jag kan icke uraktlåta att i detta sammanhang något vidröra den saken, att en av de stora konflikter, som ha pågått i

vårt land — för övrigt den konflikt, som för närvarande pågår inom järnbruksindustrien — är proklamerad och igångsatt i uppenbar strid med riksdagens uttalande år 1921. Vid den tidpunkten motionerades såväl av mig som av flera utav mina partivänner i riksdagen om ändring av arbetstidslagens 4 § 2:dra stycket för att därigenom förebygga, att arbetsgivare vid järnbruk skulle kunna införa tolv timmars arbetstid per dygn, när avsikten var, att det skulle vara åtta. Riksdagen godkände icke detta. Man utgick inom riksdagen från den förutsättningen, att det visserligen var konstaterat att det aldrig varit lagstiftarnas mening, att lagen skulle kunna tillämpas på det sätt, som vissa arbetsgivare vid järnbruken velat göra, men man ansåg, att det ju vid något tillfälle kunde anses vara en fördel för arbetarna att kunna ordna det på det sättet. Man ville därför icke ändra stadgandet i fråga, men riksdagen tillade, att »en så pass stor avvikelse från åttatimmarsslagens princip, som i detta fall äger rum, torde i regel förutsätta arbetarnas samtycke» och sålunda enighet mellan parterna uppnås. Hur är det nu med denna enighet? Jo, järnbruksherrarna ha proklamerat lockout mot sina arbetare, därför att dessa icke ville godkänna tolv timmars arbetstid. Så förhåller det sig med den saken! Jag tror därför, att om man utgår från förutsättningen av att man i lugn och ro skall kunna ordna upp förhållandena mellan parterna utan det stöd, som lagen ändå i visst hänseende kan ge, tar man svåriligen fel. Ty även om riksdagen i vissa fall gör bestämda uttalanden, generar det icke arbetsgivarna i vårt land att handla i uppenbar strid mot riksdagens gjorda uttalanden.

Detta var i korthet något om själva principen som sådan. Beträffande utskottets utlåtande vill jag i övrigt säga några ord om en del förändringar, som av utskottet föreslagits. Jag vill därvid först peka på den förändring i 1 §, där utskottet i första stycket infört ett tillägg av lydelse »häri icke inräknad arbetare, som användes till arbete, vilket avses i a) — 1) här nedan». Syftet med denna förändring är, att man i fortsättningen skall använda en annan beräkningsmetod, när det gäller beräkningen av arbetareantalet i en rörelse eller ett arbetsföretag, än vad hittills varit fallet. Man har från arbetsrådets sida hitintills utgått från den förutsättningen, att då i lagens 2 § uttryckligen är bestämt, vilka som i lagens mening icke skola räknas såsom arbetare, har man vid bedömandet av antalet arbetare i ett företag givetvis även att räkna med sådana, som av annan anledning äro undantagna från lagens tillämpning, men som ingalunda äro undantagna från begreppet arbetare såsom sådant. Det kan exempelvis finnas ett handelsföretag, som i sin verksamhet har anställt ett tjugotal personer, varav dock endast, låt oss säga, fyra äro handelsarbetare, lagerarbetare, och alltså sådana arbetare, som falla under lagen. Man har i ett sådant fall från arbetsrådets sida hävdadt, att, när det finns så många andra arbetare inom detta företag, som visserligen av annan anledning äro undantagna från lagens tillämpning, men som ändå måste räknas som arbetare, gäller lagen vid detta företag, för de fyra arbetarna som utföra sådant arbete, som

*Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.
(Forts.)*

*Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.*

(Forts.)

faller under lagen. Man har därvid i arbetsrådet utgått från den förutsättningen, att man icke från tillämpning av lagen borde avskilja annat än de mindre företagen i landet.

Den förändring, som utskottet nu föreslagit, kommer att leda därhän, att tusentals arbetare inom handelsarbetarbranschen, exempelvis lagerarbetare, en del åkeriarbetare och transportarbetare m. fl., komma att ställas utanför lagen. Jag tror, att man måste säga sig, att det icke finns någon anledning att ordna saken på det sättet, och särskilt därför, att man då icke kan upprätthålla den princip, som man inom arbetsrådet ansett synnerligen viktig, nämligen att man så långt som möjligt bör få de stora företagen att falla under lagens tillämpning.

I övrigt har ju utskottet även i ett par andra avseenden gjort vissa undantag, nämligen i fråga om punkterna g) och h). Utskottet har i punkten g) undantagit arbete, som avser »upptagning av torv samt tillverkning av brännstov och torvströ». Vi, som ha reserverat oss emot utskottets utlåtande i denna punkt, ha utgått från den förutsättningen, att då det ifrågavarande arbetet i många avseenden måste anses vara av synnerligen tung art och ett arbete, som kräver ganska mycket, är det enligt vårt förmenande orimligt att ställa det utanför lagen.

Vi ha samma uppfattning i vad gäller undantaget under punkten h), där det talas om byggnadsarbete på landsbygden. Varför vi ansett det vara olämpligt lägga ifrågavarande arbeten utanför lagen är väsentligen den, att de undantag och de ytterligare medgivanden, som kunna behövas för ifrågavarande arbete på grund av ogynnsam väderlek eller andra på arbetet inverkan förhållanden, redan enligt nu gällande lag kunna beviljas. Enligt den nu gällande lagens 5 § 1 mom. finns det nämligen möjlighet att medge de undantag, som kunna vara erforderliga och nödvändiga. Utgående från denna förutsättning kunna vi icke finna det önskligt, att man nu under namn av uppmjukningar företager ytterligare ändringar av lagen, som vi måste konstatera icke innebära något annat än uppenbara försämringar av den lag, som redan finnes.

Då utskottet därefter i 2 § av lagen tagit in uttrycket »medlem av arbetsgivarens familj», har det därmed velat markera, att man under inga förhållanden får räkna in sådan medlem i antalet arbetare. Huru förhåller det sig nu på detta område? Om man ser på den mindre hantverksindustrien, är det ju många, många gånger på det sättet, att arbetsgivaren arbetar själv, och att han har en son eller ett par, som arbeta fullständigt sida vid sida med de övriga arbetarna, och som många gånger få betalt för arbetet efter samma grunder som dessa. Det är tämligen naturligt, att man vid beräkning av antalet arbetare räknar även arbetsgivarens son, som på detta sätt deltagar i arbetet, såsom arbetare och ingenting annat, även om han i egenskap av arbetsgivarens son icke behöver inskränka sig till att arbeta den tid, som lagen föreskriver, utan att han i det avseendet faller utanför lagen. Vi äro sålunda av den uppfattningen, att ifrågavarande stadgande, som införts såsom nytt stycke

under 2 §, borde återföras till 1 §, där det tidigare hörde hemma. Vi hemställa sålunda, att 1 § bör bibehållas på det sättet, som den återfinnes i Kungl. Maj:ts proposition.

Vad övriga yrkanden om ändringar i lagen vidkommer har visserligen icke utskottet föreslagit någon ändring i 5 §, men denna paragraf röner inverkan av de undantag, som äro gjorda i 1 §. Med anledning av de motioner emellertid, som föreligga, förefinnes dock skäl att något närmare uppehålla sig vid den saken. Här ha vi exempelvis en motion från herr Olsson i Ramsta m. fl. med yrkande på att 1 mom. 5 § skulle föras in bland undantagen i 1 §. Där vore det lämpligt, menar man, att ha det. Jag tror emellertid icke, att, när man motionerat i denna fråga, man närmare övervägt vad ett sådant yrkande i verkligheten innebär. Förmodligen har man mera utgått ifrån en önskan att ifråga om byggnadsindustrien, som man särskilt tycks ömma för, det borde ordnas på det sättet, att där finnes möjlighet att utföra arbetet oberoende av lagens tillämpning. Jag vill dock erinra om att redan nu med den gällande lagen finns möjlighet för en säsongindustri att få sitt arbete lagt på helt annat sätt. Vad byggnadsindustrien vidkommer, har ännu aldrig någon särskild framställning gjorts, och det kan icke tolkas då på annat sätt än att det inom denna industri ingalunda föreligger något verkligt behov för ett sådant undantag.

Men icke nog med detta! Inom varje verksamhet och inom varje industrigren skulle ett större eller mindre antal arbetare genom ett bifall till den motion, som framlagts av herr Olsson i Ramsta, komma att ställas utanför lagen. För närvarande har arbetsrådet med stöd av 5 § 1 mom. medgivit över 33,000 undantag. Då däri icke inberäknats byggnadsindustrien, är jag övertygad om, att om man räknade med hela byggnadsindustrien man skulle komma upp till åtskilliga tusental däröver. Jag undrar, om det vore rimligt och klokt att ordna en fråga på det sättet, att man skiljer ut så många arbetare från lagen, som nu falla under densamma. Dessutom tillkommer en annan omständighet. Ett bifall till denna motion skulle ju samtidigt innebära, att på samma arbetsplats, i samma arbetsföretag skulle en del arbetare falla under lagen och en del falla utanför, och vad det skulle betyda för en arbetsgivare, som har en praktisk blick på saken, att ha sina arbetare uppdelade på det sättet, och vad han skulle säga om det, det tror jag icke, att man behöver stå tvivlande inför. Jag är övertygad om att han i detta fallet skulle säga, att det är orimligt att uppdelat arbetstiden på det sättet.

Vill man sedan gå till den sista ändringen av nu gällande lag, som vi vänt oss emot, och som utskottet föreslagit i 7 §, vill jag säga, att herrarna ha ofta talat om, att den lag, vi ha här i vårt land, medfört så många beskränningar och inskränkningar samt hindrat arbetsgivarna från att kunna få utnyttja den arbetstid, som för dem många gånger kan vara nödvändig och lämplig, och man säger då, att overtiden är för knappt tilltagen. Jag vågar bestämt påstå, att under den tid, lagen varit gällande, ännu aldrig konstaterats ett enda fall, där den per år medgivna overtiden icke har ansetts till-

*Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.
(Forts.)*

*Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.
(Forts.)*

räcklig. Icke ett enda fall har sålunda kommit till arbetsrådets kännedom, och dit kommer man ju Gud bevars med mer än ett klagomål, men aldrig ännu har man kunnat konstatera, att tiden per år behöver ökas.

Nu har man inom utskottet ansett lämpligt att föreslå en sådan ändring i fråga om 2 mom. 7 §, där det enligt propositionen är ifrågasatt en övertid av 40 timmar per månad, att den skulle utsträckas till 50 timmar. Om man då gör en liten överblick över det hela, huru verkar det då? Det kommer att verka på det sättet, speciellt för de grupper av arbetare, på vilka även 1 mom. av denna paragraf kan tillämpas — d. v. s. sådana arbetare, som utföra även förberedelse- och avslutningsarbeten; att, om övertidsarbete för övriga kategorier förekommer, och de även måste deltaga i detsamma, för deras vidkommande under en månad med bestämmelsen enligt utskottets förslag kan uttagas en övertid av upp till 110 timmar. Detta innebär i genomsnitt 4,4 timmar för dag. Alltså en arbetstid av 12 timmar skulle man kunna taga ut. Jag undrar, om någon kan säga, att det är rimligt att utöka övertidsarbetet på det sättet. Jag frågar då dem, som alltid taga hänsyn till utländsk lagstiftning och säga, att där är man så generös i alla avseenden: Var finns den motsvarigheten i utländsk lagstiftning, som ger möjlighet för generell övertid så långt gående som utskottet föreslår? Jag är övertygad om att man icke kan uppvisa detta.

Går man sedan till tredje momentet beträffande den övertid, som kan medges enligt särskilt beslut av arbetsrådet har man icke allenast ansett lämpligt att höja den med 10 timmar per månad utan går en ännu betänkligare väg. Man föreslår en höjning av antalet timmar per år från 120 till 150 timmar. Jag har tidigare tillåtit mig framhålla, att man ännu icke vid något tillfälle kunnat konstatera, att den per år medgivna övertiden icke är tillräcklig, och då måste man verkligen fråga sig: Av vilken anledning behöver man gå på en ytterligare utsträckning av denna tid? Då även ifrån vår sida inom utskottet, ifrån socialdemokraterna, man icke ansett sig böra hålla fast vid nu gällande lagbestämmelse i ifrågavarande avseende evad det gäller den per månad gällande övertiden och vi sålunda yrkat bifall till Kungl. Maj:ts proposition, har detta utslutande motiverats av den uppfattningen, att, för den händelse man i enstaka fall skulle kunna säga, att den per månad angivna tiden icke är tillräcklig, ha vi velat förebygga detta genom att gå just i den riktning, som Kungl. Maj:t föreslagit. Och vi känna oss övertygade om att detta är mer än tillräckligt för det behov, som vid ett eller annat tillfälle kan anses föreligga.

Jag ber sålunda, herr talman, att vid 1 § få yrka bifall till den av oss avgivna reservationen, som är i överensstämmelse med den av Kungl. Maj:t avgivna propositionen.

Herr Lindman: Herr talman! Den siste ärade talaren började med att tala om lagens principer för att därefter närmare gå in på detaljerna i förslaget och utöva en kritik mot dem. För min del

Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.

(Forts.)

skall jag icke följa honom in på det sistnämnda området. Jag har i en motion yrkat, att lagen skall avslås, och skall därför icke gå in på detaljerna. Däremot kan det ju vara av visst intresse, fastän denna sak nu återkommer igen i riksdagen efter att ha varit behandlad där så många gånger, att få gå in på frågan om lagens principer och något undersöka, huru det förhåller sig därmed i jämförelse med vad man skulle tänkt sig skola bli fallet, när denna lag först diskuterades i riksdagen, nämligen år 1919 för 4 år sedan. Vad gjorde vi då, herr talman? Vi införde denna lag, eller rättare sagt, den blev antagen först på hösten vid urtima. Vid lagtima riksdagen 1919 föreslog man att införa denna lag i en hastig vändning, om man så får säga, mot de båda sakkunniga myndigheternas, socialstyrelsens och kommerskollegii avstyrkande av att omedelbart antaga den. Det skedde likväl och dåvarande civilministern uttalade, att det vore av vikt, att vårt land skulle snabbt och resolut ställa sig i raden av de mest framskridna nationerna, och han uttalade vidare vid samma tillfälle, att han för sin del vore övertygad om att vi under kristiden nått en ekonomisk ställning, som gjorde det möjligt och lämpligt för oss att just då införa 8-timmarslagen. Vem är det av oss, som då var närvarande här i kammaren, som nu skulle vilja skriva under, att det var ekonomiskt lämpligt att just då införa denna lag? Jag och många med mig framhöllo, att det var den mest ogynnsamma tidpunkt, som överhuvud taget kunde tänkas för genomförande av lagen. Jag undrar, om de icke ändå skulle vara beredda att ställa sig tvivlande, som då voro så säkra på sin sak, tvivlande på om de hade rätt eller om icke snarare rätten låg på vår sida. Civilministern förklarade också år 1919, att arbetsgivarnas påstående var oriktigt, då de framhöllo, att produktionen är proportionell mot antalet arbetare och arbetstiden.

Vad säga nu de sakkunniga myndigheter, som ha yttrat sig i denna del, återigen socialstyrelsen och kommerskollegium? De uttala naturligtvis, att det är svårt att undersöka, huru mycket av de olägenheter, som uppkommit, äro att tillskriva arbetstidslagens verkningar, och huru mycket som kommer på andra faktorer — kristidens rubbningar i allmänhet på det ekonomiska området, men likväl fastslås av båda, att den haft ogynnsamma verkningar på produktionen. Sålunda finner man t. o. m. från socialstyrelsen ett uttalande om att den orsakat en ökning av produktionskostnaderna likasom kommerskollegium, som ju skall vara den företrädesvis sakkunniga myndigheten på detta område, kommer till den slutsatsen, att lagen föranlett en minskad produktion av nyttigheter och vidare medfört lägre realinkomst för befolkningen, tagen såsom en helhet. Arbetstidslagen är fortfarande avsevärt betungande för industrien i ekonomiskt hänseende, heter det ifrån samma sakkunniga myndighet. Om man då studerar vad andra lagutskottet har att säga om detta, kommer utskottet med det uttalandet, att på ekonomiskt sakkunnigt håll har väl aldrig rätt någon tvekan, att 8-timmarslagen måste åtminstone till en början inverka ogynnsamt och fördyrande på produktionen — aldrig rätt någon tvekan, säger andra

Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.
(Forts.)

lagutskottets majoritet! Därmed ger andra lagutskottet ett betyg åt dem, som 1919 på våren och hösten förfäktat, att så icke skulle vara förhållandet, utan att lagen skulle kunna tagas, utan att dessa svårigheter skulle bli följden. Jag tar t. ex. och ställer i motsats mot detta yttrande, vad som anfördes av socialstyrelsen år 1919, eller att man visst icke vore beredd att utan vidare utgå ifrån, att en generell arbetstids förkortning skulle med oundviklig naturnödvändighet medföra motsvarande generella belastning för företagareverksamheten. Vad som utskottet nu påstår vara en sats, om vilken det egentligen aldrig rått något tvivel var då åtminstone föremål för socialstyrelsens starka tvivelsmål. Ett fördyrande har man väl på ekonomiskt sakkunnigt håll ansett alltid skola komma av denna lag, förklarar nu utskottet. Men, säger utskottet, då det skall finna en tröst och en motivering för att trots detta lagens olägliga förhållande likaväl förorda en fortsättning av lagen, att om också ur ekonomisk synpunkt lagen medför betänkligheter, ha dessa betänkligheter i andra länder fått vika för de förväntade fördelarna. Man kommer sålunda till dessa förväntade fördelar. Ja, det är detta, som upprepas åter och återigen, nämligen att det är en av dem, som drabbas av lagen, högt värdesatt förmån i socialt och annat avseende. Det är sålunda ett påstående, att den har fördelar, men det är icke något bevis för att sådana fördelar finnas. Och utskottet följer efter på samma sätt som socialstyrelsen och förklarar, att den är av arbetarna högt värdesatt. Utskottet säger av den anledningen, att den är en »lätt gripbar programpunkt». Detta är sålunda motiveringen, varför den skall stå kvar gentemot alla de olägenheter, som den medför, och den fördyring av produktionen, som följt av densamma.

Den uppfattningen har, säger utskottet, efter hand vuxit sig allt starkare att tillgodoseendet av kravet på 8-timmarslagens genomförande dock är oundgängligt för arbetarna. Samma påstående, som utskottet gör, har kommit mig till del under de sista dagarna i skrivelse efter skrivelse, i telegram efter telegram — jag har här endast tre stycken, men det ligger en stor bunt därinne — och i dessa gör man det kategoriska påståendet, att man icke vill avstå från denna lag, ehuru väl, såsom det t. ex. här heter, den hittillsvarande lagen ingalunda har fyllt måttet av en för arbetarnas vidkommande effektiv lagstiftning på området. Dock vore den ett arbetareskydd i så måtto att den i viss utsträckning tillförsäkrade arbetarna en för såväl deras fysiska som andliga förkovran och rekreation nödvändig fritid. Och så kommer det påståendet, att man vet, att på flera platser, under de år, lagen gällt, har lika mycket arbete utförts som förut på 12 timmar, och följaktligen är det icke annat skäl än rena avogheten, som kan förestava en fordran på lagens upphävande. Ja, så heter det från den ena platsen efter den andra: Det är ett krav, som varit uppställt, och som vi vidhållit över 30 år, ett krav som vi icke vilja avstå ifrån.

Herr Holmström var nyss inne på samma sak, då han förklarade, att man i så många år kämpat för detta, och därför kan man icke avstå därifrån. Men, herr talman, jag skulle önskat, att utskot-

*Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.
(Forts.)*

tet här gjort klart i sitt betänkande, huruvida detta krav, som man kämpat för så länge, och som framstätt såsom något oeftergivligt, något som man icke kan avstå ifrån, verkligen innebär vad man väntat och huruvida man verkligen kan påstå, att lagen varit till nytta för dem, som falla under densamma. Det är icke nog med att komma och säga: Jag vill ha det på det sättet, det är för mig bra. Men varför kommer aldrig utskottet eller någon annan och bevisar, att de obestriddliga fördelar, som den kroppsarbetande klassen förmenar, att lagen skulle medföra, också äro större och väga tyngre i sin vågskål, än de olägenheter, som följa därav för samma kroppsarbetande klass, att dessa senare verkligen äro lättare, när de läggas i den andra vågskålen. Man får icke glömma, att varje nedsättning av arbetstiden med bibehållande av arbetslönerna fördyrar de varor, som framställas. Och den fördyringen drabbar alla, den drabbar även den kroppsarbetande klassen. Jag undrar, om det icke ligger rätt mycken sanning i vad kommerskollegium har sagt, nämligen att det har blivit »lägre realinkomst för befolkningen, tagen såsom helhet». Det är lätt att få massorna av folket att sjunga på samma melodi: »Detta hava vi kämpat för under så och så lång tid, det är ett krav, som vi äntligen hava uppnått; vi avstå icke från det.» Men när hörde man eller när såg man, att de, som leda dessa stora massor, någonsin bemödade sig om att söka ekonomiskt klarlägga för dem, huruvida det är till deras egen sanna fördel att hava åttatimmarsdagen med den levnadsstandard, som nu är befintlig, eller huruvida det vore bättre att öka arbetstiden t. ex. till 8½ timmar och därmed vinna ett förbilligande av produktionen? Utskottet gör sig i varje fall ingen möda att försöka bevisa något i den riktningen.

Beträffande förmånerna, som man skattar så högt, nämligen den ökade ledighetstiden, har utskottet ställt sig något litet tveksamt till frågan, huruvida denna utnyttjas så, att den verkligen är till så stor fördel. Jag sluter mig alldeles särskilt till detta därav att utskottet kommer med ett påpekande av vikten av att ur samhällslig synpunkt den lediga tiden kommer till användning icke blott för enskilda intressen utan också för arbetarnas tekniska utbildning och allmänbildning. Jag förmodar, att detta varsamma påpekande av utskottet icke hade kommit in i betänkandet, om icke utskottet hade känt sig övertygat om att det hade varit behöfligt att göra ett sådant påpekande.

Sedan kommer man naturligtvis nu som alltid vid denna frågas behandling med de internationella synpunkterna. Och de äro synpunkter, som jag för min del anser kräva det allra största beaktande, framhållna som de varit vid många tillfällen av mig och andra talare, som varit emot lagen, nämligen vikten av att akta på, huru förhållandena i den delen äro i främmande länder. Men då kommerskollegium säger, att det icke är möjligt att taga ställning på grund av det pågående internationella samarbetet, och då utskottet förklarar, att Sverige genom sin anslutning till Nationernas förbund biträtt principen om 48 timmars arbetsvecka, så vill jag för min del upprepa, vad jag sagt förut i denna kammare, nämligen att det för-

Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.
(Forts.)

håller sig icke på det sättet. Sverige är icke bundet av någon sin anslutning till Nationernas förbund att ovillkorligen fasthålla vid 48 timmars arbetsvecka. I själva paktens till Nationernas förbund står det, att man skall bemöda sig om att säkerställa och upprätthålla billiga och humana arbetsvillkor. Och i de artiklar i Versaillesfreden, som åberopas i denna pakt, får man den uppgiften — jag skall icke trötta kammaren med att gå in på några detaljer — att det kräves anslutning från alla håll. Kan man då säga, att Sverige är skyldigt att ansluta sig till en sådan lagstiftning, då faktiskt en hel mängd av de länder, som först underskrev själva fredstraktaten, såsom t. ex. England, icke ännu anslutit sig till bestämmelsen om lagstadgad begränsning av arbetstiden? Vi äro icke bundna; vi ha vår fulla frihet att i det fallet göra, som vi vilja.

En helt annan sida av saken är den, huru arbetstidslagen tillämpas eller icke tillämpas i andra länder. Därvidlag inhämtar man ur de handlingar, som ligga framför oss, såsom t. ex. socialstyrelsens utlåtande, att åttatimmarsdagen gäller i alla något mera betydande europeiska länder utom i Danmark, där den införts genom avtal, utom i England, där den också är införd genom avtal, utom i Italien, där det nu utfärdats ett dekret om dess införande i enlighet med Washingtonkonventionen. Ja, detta får man veta, men vad man icke får veta i vare sig detta utlåtande eller i utskottsbetänkandet är, huru lagen faktiskt tillämpas och huru den förekommer i de främmande länderna. Det är för mig ganska egendomligt att höra, att man ständigt och jämt säger, att den finnes och tillämpas i alla länder, utan att man reder upp och talar om, huruvida och i vad mån den verkliga funktionerar. Förenta staterna talar man naturligtvis icke om. Att ett av de mäktigaste och största industriländerna, med vilket Sverige naturligtvis har att för sin exportmarknad tävla på många områden, att det icke har någon åttatimmarsdag, det förbigår man. Och att man t. ex. i Schweiz i båda riksdagskamrarna med stor majoritet beslutat, att den i viss omfattning skall upphöra, det talar man icke om. Det är visserligen sant, att lagen där fortsätter oförändrad att gälla, till dess folkomröstning slutligen avgör saken, men den är lika fullt ändrad med stor majoritet av båda kamrarna. Man talar icke om, att man i Nederländerna har infört bestämmelser, enligt vilka lagen kan ändras för sådana industriers vidkommande, som ha att uthärda stark konkurrens från Tyskland, så att arbetstiden där kan ökas upp till 54 timmar, och att för närvarande i tio av Nederländernas viktigaste industrier gäller en arbetstid av 56 timmar, att man i Polen har lagt fram ett förslag i riksförsamlingen, som visserligen är bordlagt, men dock framlagt, därom att man icke skall få göra något åtal för brott mot lagen under två hela år, att man i Belgien och Frankrike har utfärdat en hel del dekret, som reglera arbetstiden och enligt vilka man mjukar upp lagen i den ena industrien efter den andra. När vi gingo med på denna lag, var det väl ingen, som icke gjorde det under den förutsättningen, att lagen skulle bli tillämpad i alla andra länder. Men så är icke förhållandet, även om den naturligtvis finnes tillämpad i åtskilliga, men dock

icke på långt när i alla, på samma sätt som i vårt land. Se t. ex. på förhållandena i Tyskland, en av våra värsta konkurrenter även tack vare andra orsaker såsom valutaförhållanden och dylikt, se, huru lagen där tillämpas! På stora områden arbetar man där med konstant övertid.

*Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.
(Forts.)*

När jag nyss talade om denna internationella bestämmelse, så förbigick jag en sak, som jag skall be att få återkomma till. Vi erinra oss alla Washingtonkonferensen, i vilken deltog 42 olika stater. Nu förklarar man, att de internationella bestämmelser, som där fastslagits, skulle man också ansluta sig till. Men när man ser, vilka som gjort det, finner man, att utom Europa är det endast ett land, och det är Brittiska Indien, där det emellertid enligt lagen får tillämpas 60 timmars arbetstid. I Europa är det Tjeckoslovakien, Rumänien, Bulgarien och Grekland, som anslutit sig till denna Washingtonkonvention. Men det är icke något av dessa länder mer än Tjeckoslovakien — alltså ett enda land i Europa — som tillämpar lagen.

Vad som gör mig till motståndare till denna lag är, utom vad jag nyss nämnt, framför allt den stora brist på anpassningsmöjlighet, som utmärker denna lag. Den har icke tagit hänsyn till de olika förhållandena, som råda i vårt långsträckta, stora land, icke tagit hänsyn till huru olika förhållandena äro i t. ex. den verkliga verkstadsindustrien och i en hel mängd industrier på landet, där man arbetar under helt andra förhållanden. Den saknar anpassningsförmåga i det fallet utöver vissa bestämmelser, som finnas i lagen och som det nu är föreslaget att något utsträcka, t. ex. rörande torvindustrien och vissa områden av byggnadsindustrien. Men lika väl står det kvar, att lagen under sina bestämmelser klavbinder en stor mängd av industrier, som sannerligen icke äro att betrakta som industrier sådana som storindustrien i verklig bemärkelse, utan en massa mindre industrier, där förhållandena äro mycket lindrigare och väsentligt annorlunda.

Man säger, att om lagen skulle upphävas, skulle man i stället komma att fordra, att dessa bestämmelser infördes genom kollektivavtal, och det, menar man, skulle föranleda stora strider och stora svårigheter. I England har man det ju på det sättet. Där gäller i flera industrier kortare arbetstid. Jag tror, att där finnes en lagstiftning om kortare arbetstid beträffande gruvindustrien. Men det är det enda område, där någon lagstiftning i detta avseende gäller. I övrigt gälla avtal. Vad avtal ha för betydelse, när man talar om anpassning, det förstår var och en, därför att genom avtal kan man ändra dessa bestämmelser, när förhållandena och utvecklingen gå i den ena eller andra riktningen. När det visar sig, att det inom ett land finnes ett starkt behov av ökat arbete inom en viss industrigren, kan man öka arbetstiden, under det att man kan minska den, när utvecklingen går åt ett annat håll. Men här är man med lagens bestämmelser fullkomligt fastlåst och kan icke komma någon vart. Herr Holmström säger, att om man vill ha lugna och ordnade förhållanden, skall man akta sig för att rubba på lagen. Ja, det kan ju

Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.
(Forts.)

hända, att det är så nu. Men så kommer kanske den dagen, när även herr Holmström finner, att man kan behöva rubba på lagen, och det kan hitta på att hända, att en dag ögonen öppnas på dem, som nu betrakta det som en ofantligt stor fördel att ha lagen, så att de inse, att det vore bättre att kanske hava något mera arbete under en viss tid, då arbete finnes, emot att man skulle vara tvungen till inskränkning i arbetet under en annan tid. För min del kan jag omöjligen finna, att det kan vara något ont däri, att om det t. ex. inom en industrigren eller näringsgren finnes gott om arbete under en tid och ont om det under en annan tid, man skulle under den goda tiden arbeta nio timmar för att inskränka arbetet till sju timmar under den andra. Icke tror jag, att någon människa fore illa av det, såvitt det icke på grund av särskilda arbetsförhållanden från hälsosynpunkt vore vådligt att hava det ordnat på detta sätt. Nej, det är bristen på elasticitet, bristen på möjligheter, som göra denna lag så utomordentligt tung för det svenska näringslivet, som har låst in det i en tvångströja, i vilken det sitter fast, och ur vilken det icke kan frigöra sig.

Jag skulle, innan jag slutar, vilja fråga, om det har varit till någon fördel, att vi vid införandet av åttatimmarsdagen och strax därefter ökade arbetarantalet i industrien. Jag satt i går afton och läste de gamla propositionerna från 1919, och jag fann där på ett ställe, att Kungl. Maj:t förklarade, att om åttatimmarsdagen infördes behövdes det mera arbetare och mera folk för industrien för att kunna hålla den industriella produktionen vid makt och motsvara dess normala tillväxt. Och under dåvarande förhållanden förklarade civilministern, att det skulle vara till fördel, att industrien bleve i tillfälle att uppsuga ökad arbetskraft. Genom den till 8 timmar förkortade arbetstiden ökades alltså arbetarnas antal i industrien under åren närmast 1920, och det betraktade man som en stor fördel. Är det någon av oss, som betraktar det som en fördel nu, när vi se, huru arbetslösheten bland industriarbetarna har gripit omkring sig under de senaste åren? Hade det möjligen icke varit bättre om vi uppskjutit lagens införande och icke uppsugit nya arbetare, av vilka en stor del nu gå arbetslösa på grund av kända förhållanden?

För mig ställer sig frågan helt enkelt på det sättet: kunna vi ha råd, nationalekonomiskt sett, att betala de verkningar, som åttatimmarsdagen medför? Ty det är klart och kan åtminstone icke med något fog motsägas, att den lagen har fördyrat produktionen. Det är uppenbart, som jag tror, att jag nyss sade, att här måste vara en tillräcklig lön för den, som arbetar. Och skall den tagas ut på 8 timmar i stället för på $8\frac{1}{2}$ eller 9, så blir oavvisligen den produkt, som framställes, dyrare. Lägre lön tar man icke, och det är sålunda icke värt att tala om. Men varorna bli dyrare, och detta fördyrar levnadskostnaderna för alla. Men det problemet, i vad mån följdverkningarna av lagen drabba just dem, som anse, att det är en så stor förmån att leva under lagen, det problemet har man icke, som jag nyss nämnde, vågat sig på att undersöka.

Herr talman! Jag förstår, att det är lönlöst att tala för ett

upphälvande av lagen. Men då jag av de skäl jag anført är emot denna lag, så kommer jag att rösta emot den. Och jag talar emot den i den livligaste övertygelse om att jag har rätt, och att det också i fortsättningen skall komma att visa sig, att jag kommer att få rätt.

*Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.
(Forts.)*

Med herr Lindman förenade sig herrar andre vice talmannen Nilsson, Leffler, Bengtsson i Kullen, Larsson i Kroken, Gustafsson i Älvsered, Gustafsson i Örebro, Kinnanson, Jönsson i Boa, Lundquist, Olsson i Blädinge, Persson i Fritorp, Olsson i Kalmar, Hermelin, Gustafson i Kasenberg, Olsson i Berg, Ernfors, Nilsson i Antnäs, Holmström i Gävle, Andersson i Storegården, Jonsson i Hökhult och Jonsson i Mörkhult.

Herr **Johanson** i Hörninge: Herr talman! Då jag i motion yrkat avslag på Kungl. Maj:ts förslag om förlängd giltighetstid av 3 år för arbetstidslagen, har jag utgått från den kanske en smula omoderna föreställningen, att vad vårt land nu framför allt behöver är arbete, träget och intensivt arbete. Jag har ansett att en lagstiftning av det här ifrågavarande slaget i allt för hög grad lägger en hämsko på den arbetslust, som vi just nu mindre än någonsin kunna vara utan. Med fullt erkännande av att de industriella företagen i framfarna dagar av sina anställda uttagit en arbetsprestation i timmar räknat, som ej ur nutida humanitär och social synpunkt kan anses rimlig, håller jag dock före, att arbetstidslagen betecknar en överdrift i motsatt riktning. Från många håll har vitsordats, att arbetstidslagen främst givit sig tillkänna genom produktionsminskning och produktionsfördyring. Jag vågar påstå, att dessa obestridliga faktorer för ett oförvillat omdöme måste vara alldeles tillräckliga för att ge anledning till ett avslag på Kungl. Maj:ts föreliggande proposition. Det är ju just en ökning av produktionen och ett förbilligande av densamma, som allmänt betecknas som den enda utvägen ur det rådande eländet på näringslivets område. Här ha vi nu en lag, som bevisligen direkt motverkar dessa strävanden, och jag kan då ej finna annat än att de skäl måste vara ytterst tvingande, som böra kunna förmå oss att taga avstånd ifrån de allmänt erkända principerna för vår näringspolitik.

Innan jag går att granska de skäl för åttatimmarslagens förlängning, som av utskottet tillmätts en så stor betydelse, skulle jag vilja som min mening uttala, att arbetstidslagen även i den modifierade avfattning, vari den nu föreligger från utskottet, knappast synes överensstämma med de fordringar man bör ställa på modern lagstiftning. Lagens drakoniska och hårda bestämmelser med dess förbud för den enskilda arbetaren mot övertidsarbete måste anses motverka arbetarnas strävanden att genom ökad flit vinna ekonomisk och social förkovran. Jag tror, att samhället ej i längden kan undvara den mäktiga utvecklingsfaktor, som ligger i den enskilde arbetarens obundna framåtsträvande. Vi ha ju också på många ställen sett, huru arbetarna själva hava reagerat mot arbetstidslagen och på olika sätt kringgått dess föreskrifter. Ingenting hindrar ju en arbetare

Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.
(Forts.)

från att efter fullgjort åttatimmarsarbete hos en arbetsgivare anslå åtskilliga timmar av den tid, som enligt lagen skall vara fritid, till arbete antingen hos en annan arbetsgivare eller uti mer eller mindre privat företagsamhet. När en lag kan giva sådana resultat, tror jag det är skäl att betänka sig mer än en gång, innan man skrider till en prolongering av densamma på ytterligare 3 år.

Utskottet har emellertid övertunnit alla betänkligheter av detta slag. Det har ej ansett sig böra vara nöjt med de påtagliga resultat i form av produktionsminskning och produktionsfördyring, som arbetstidslagen redan givit, utan förordat en experimentstid av ytterligare 3 år. Jag kan ej komma ifrån att utskottets egentliga motiv för dess förslag ligger i de ord, som uttalas i början av fjärde stycket av utskottsutlåtandets tionde sida, där det heter: »Att arbetarna synnerligen högt värdesätta den lagstadgade åttatimmarslagen, torde ej av någon betvivlas.» Jag vill ej sätta ifråga att så är förhållandet och jag vill med skärpa framhålla, att jag anser, att arbetarnas syn på denna för dem så viktiga fråga även bör tillmätas stor betydelse. Men detta hindrar ej, att utslaget i denna fråga bör fällas med hänsyn tagen framför allt till det allmännas, till hela samhällets bästa, och jag tror, att arbetarna så småningom skola lära sig att inse, att det allmännas bästa i detta fall överensstämmer med deras eget bästa, att de kunna ej frigöra sin ekonomi från konjunkturernas inverkan, och att de borde ej heller genom fasthållandet vid denna lag medverka till en faktisk konjunkturförsämring.

Om sålunda en generell arbetstidslag ur synpunkten av näringslivets och därmed såväl arbetarnas som hela samhällets bästa måste anses olämplig, bör ej därav den slutsatsen dragas, att jag motsätter mig alla lagstadgade bestämmelser om arbetstidens förlängning. Jag har i min motion framhållit, att ännu längre gående föreskrifter om åttatimmarslagen kunna vara erforderliga i sådana fall, då arbetets särskilt ansträngande natur eller hälsovådlighet medföra särskilda vådor av en för lång arbetstid. För detta ändamål torde emellertid endast behövas antingen nya bestämmelser härom i arbetsskyddslagstiftningen eller ock en särskild undantagslag.

Då den av herrar Tjällgren och Persson i Trängen till utskottets utlåtande fogade reservationen i sitt yrkande överensstämmer med min motions syfte, ber jag, herr talman, att få yrka bifall till den nämnda reservationen.

Chefen för socialdepartementet herr statsrådet **Malm**: Herr talman, mina damer och herrar! Ehuru det icke är jag, som svarar för den kungl. propositionen i denna fråga, har jag i alla fall velat ange min ställning i frågan.

Principiellt sett kan jag hänvisa till att jag såsom medlem av den von Sydowska regeringen var med om att framlägga det förslag, som nu i huvudsak tillämpas. Jag var då av den meningen, att sedan man givit sig in på att göra prov med en åtta timmars arbetstidslag, skulle man icke då avbryta detta.

Min ståndpunkt är densamma nu. Den tid som gått har ju

*Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.
(Forts.)*

icke varit ägnad att lämna erfarenhet, varav kan vinnas några slutgiltiga resultat. Det har ju varit en tid präglad av starka ekonomiska rubbningar, vilket ju tydligt framgår av de yttranden, som kommit från de olika verken. Under en sådan tid är det ju tydligt, att man har svårt att skilja på de verkningar, som härleda sig av lagen, och de verkningar, som komma från andra ekonomiska förhållanden. Tiden har ju också varit så kort, att en anpassning efter en så revolutionerande förändring, som åttatimmarslagen innebär, ju icke varit lätt att ernå. Jag är sålunda av den meningen, att man bör fortsätta med provet så att klarare och mera utslagsgivande slutsatser kunna dragas.

Under tiden är det ju också att vänta, att situationen ute i världen kan hinna klarna och man får visshet om huru de stora världsmakterna, som hava den största betydelsen, när det gäller den ekonomiska konkurrensen, ställa sig. Ty det kunna vi väl alla vara ense om, att ensamma kunna vi icke behålla åttatimmarslagen och icke heller om vi endast gå tillsammans med småmakterna. Man torde väl också under den tid som går kunna komma därhän, att frågan mognar för en mera real diskussion. Det är ju så, att frågan om åttatimmarslagen under många år har framförts såsom kanske det främsta målet för arbetarnas strävan. Det är väl otvivelaktigt, i varje fall sannolikt, att uppfattningen om de stora ekonomiska verkningarna av arbetstidslagen på näringslivet för dem har skymts av den känsla, som de hittills hava haft för det gamla idealet åttatimmarslagen. Till syvende och sist är det ju dock så, att arbetstidslagen till alldeles väsentlig del är en ekonomisk fråga, som starkt sammanhänger med de ekonomiska förhållandena vid varje tid.

Jag anser mig sålunda kunna ansluta mig till den meningen, att lagen fortfarande bör behållas på prov under en tid av tre år, och jag kan för min del utfästa mig att, såsom utskottet förutsätter av Kungl. Maj:t, med uppmärksamhet följa utvecklingen på området, följa huru anpassningen bör ske i förhållande till vad världen i övrigt kommer att hava för mening på området och att i god tid låta verkställa de utredningar, som behövas för att innan lagens giltighet utgår ett nytt beslut skall kunna fattas, grundat på en så fullständig utredning som möjligt.

När jag är av den åsikten, är det emellertid tydligt med den utgångspunkt jag har, att jag anser, att lagen bör vara så elastisk som möjligt, så att den icke för hårt trycker, speciellt icke under dessa tider, som för hela industrien och för övrigt alla näringar är så bekymmersam. De förslag, som i detta avseende inrymmas i den kungl. propositionen, gå ju i mildrande riktning, och det är i ännu högre grad fallet med det förslag som utskottet framlagt. Jag anser mig emellertid icke böra gå in på någon detaljdiskussion ifråga om dessa två förslag.

Herr **Berg** i Karlskrona: Herr talman! Arbetarklassens strävan i detta land såväl som i alla andra länder att få en begränsning

*Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.
(Forts.)*

i arbetstiden, så att den medför möjlighet för arbetarna att vid sidan av sitt arbete även kunna tillgodose sina sociala, intellektuella intressen, har givetvis under årens lopp av arbetsgivareintresset, som ju i detta fallet är den part som har att tillgodose industriens och samhällets ekonomiska intressen, setts med allt annat än blida ögon, och man kan ju mycket väl förstå detta förhållande. Men det är uppenbart, att man icke har rättighet att i detta avseende resonera och anse, att de intressen enbart äro berättigade, som se på industriens och samhällets intressen, utan även de intressen äro berättigade, som ligga bakom arbetareklassens strävan i detta avseende. Ty man må aldrig så mycket kalkylera och räkna med de olika företagens bärrighet, man må aldrig så mycket kalkylera och räkna med samhällets bärrighet i detta fall, det faktum står väl dock kvar, att det mänskliga arbetarematerialet är fullt ut lika värdefullt som de andra faktorerna, och med utgångspunkt från dessa förhållanden får man väl ändock fråga sig, om man icke bör gå litet försiktigt och litet varligt tillväga i detta avseende för att i största möjliga utsträckning kunna bibehålla detta mänskliga material. De förhållanden som gjort sig gällande tidigare, då vi icke hade några lagbestämmelser på arbetstidens område, då arbetstiden ju var mycket lång, förstår man ju måste ovillkorligen medföra, att arbetarnas fysiska krafter måste försvagas och att sålunda hans arbetsprestationer och hans möjlighet till att arbeta längre måste tidigare uppgivas och samhället sålunda långt tidigare behöva tråda hjälpande till än vad som eljest bort vara fallet, om arbetstiden hade varit kortare.

Jag vill nu icke närmare gå in på dessa förhållanden, jag vill endast med hänsyn till att jag är motionär beröra ett arbetsområde, där man till följe arbetsrådets beslut har fått fram en arbetstid, som är över hövan. För ett par år sedan hava nämligen arbetsgivarna, som hava att bestämma över arbetsförhållandena o. s. v. på detta arbetsområde, nämligen stuveriföretagen i vårt lands hamnar, ingått till arbetsrådet med en framställning om att de skulle få rättighet att utnyttja arbetstidslagen på det sättet, att bestämmelsen om 48 timmar i veckan skulle få tillämpas under loppet av en kalendermånad, och man motiverade denna framställning med att ledigheten vid hamnarna var en å två dagar i veckan, och med hänsyn till detta ansåg man det vara förhållandevis lätt att kunna på de återstående arbetsdagarna i månaden reglera ut den arbetstid, som man hade gått förlustig under denna korta ledighet. Det är alldeles uppenbart, att om denna framställning hade varit grundad på verkliga förhållanden, som man framhöll i denna skrivelse, så hade man möjligen kunnat reflektera på ett tillmötesgående, men förhållandena äro icke sådana, de ligga på ett helt annat sätt. Det är nämligen så, att i de flesta hamnar i vårt land kan vid olika tider på året ledigheten vara den ena månaden en vecka, den andra månaden två veckor och den tredje månaden kanske ingen enda dag alls. Men det är uppenbart att i de fall, där ledigheten vid en hamn är två veckor under månaden, så kan en arbetstid av 48 timmar i veckan icke tagas ut under de återstående två veckorna, ty när man

då skall taga ut denna arbetstid blir följden den, att de återstående två veckorna måste arbetarna arbeta 16 timmar per dygn. Det är mot detta förhållande som man överallt i landet har vänt sig, och man vill hava en rättelse i detta avseende. Ty det ligger i öppen dag, att även om arbetsgivarna hava lagens stöd i detta fall, så finnes det ingen möjlighet för dem att av arbetarna under loppet av 14 dagar kunna taga ut 16 timmar om dygnet. När man har kännedom om detta förhållande, frågar man sig huru det kan vara, att man likväl envist håller på denna bestämmelse. När arbetsrådet gav denna lagtolkning i detta fall, inträffade det märkvärdiga, att man från denna tolkning undantog hamnarna i Stockholm, Göteborg, Malmö, Helsingborg och Norrköping, men enligt deras uppfattning, som äro sysselsatta inom dessa arbetsområden, var detta de platser, där man möjligen skulle kunna tillämpa denna tolkning. Jag förstår, att man icke varit tillräckligt hemma på området, man hade icke tillräcklig sakkännedom om huru förhållandena på dessa arbetsområden äro, och följaktligen beslutade man i detta stycke så som skett.

Nu säger man: Ja, det där inverkar ingenting, ty vilja dessa arbetare gardera sig mot en dylik lagtolkning, så kunna de ju se till, att den arbetstid de vilja ha, blir fastställd i avtalen. Ja, man kan ju tycka, att detta skulle låta sig göra, men jag vill då endast peka på konflikten i Göteborg, som nu har pågått i tolv veckor. Striden gäller där obegränsad arbetstid, ett krav, som arbetsgivarna framfört. De kräva nämligen, att för arbetarna i Göteborgs hamn skall gälla en obegränsad arbetstid. Härtill ha arbetarna svarat, att det kunna de omöjligen vara med om. De ha emellertid gått arbetsgivarna tillmötes såtillvida, att de erbjudit sig att utöver de åtta timmarna utföra övertidsarbete under fyra timmar varje dag — alltså sammanlagt tolv timmar — och dessutom att, när det gäller att göra ett fartyg färdigt, arbeta hela natten, om så skulle påfordras. Efter vanlig uppfattning ha arbetarna således tillmötesgått arbetsgivarnas krav i detta hänseende så långt, att man tycker det skulle icke vara något övrigt att önska i det fallet. Men arbetsgivarna kräva det oakttat, att arbetarna skola ha obegränsad arbetstid, och man har därvid tryckt på den mycket ömtåliga punkten, att fördröjandet av ett fartygs färdigställande är av sådan ekonomisk räckvidd, att arbetarna ovillkorligen böra giva efter på dessa punkter. Nu ha ju arbetarna också gjort detta och gått med på både tolv timmars arbete om dagen och dessutom nattarbete då det gäller att göra ett fartyg klart, men då icke ens detta är nog, då förstår man ju, att arbetarna icke kunna gå längre. Det är också lätt att inse, att en tolkning av femte paragrafen i arbetstidslagen, som står i överensstämmelse med dylika krav, den måste ju leda till att arbetsgivarna praktiskt taget kunna kräva av arbetarna hur lång arbetstid som helst under en viss tidrymd av en kalendermånad.

Med den ändring beträffande arbetstiden, som utskottet nu har gjort, ha vi säkerligen att i framtiden motse en övertid av femtio timmar att uttagas under loppet av en kalendermånad, och, praktiskt

*Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.
(Forts.)*

Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.
(Forts.)

taget, ungefär en timma per dag under loppet av ett kalenderår. Från deras synpunkt, som omfatta utskottsmajoritetens ståndpunkt, finnes det alltså enligt min uppfattning intet övrigt att önska, ty på detta sätt har man ju realiter icke längre någon åttatimmarsdag, utan arbetstiden blir i själva verket nio timmar. Men under sådana förhållanden får man heller icke förväna sig över, att det finnes de, som vilja ha ett annat sakernas tillstånd infört.

Vad beträffar arbetstiden vid hamnarna, så medför ju den rätt, som arbetsrådet har givit arbetsgivarna, att den kontroll av övertiden, som föreskrives i lagen, blir praktiskt taget omöjlig att utöva. Förhållandet är nämligen det, att när man i de undantagna hamnarna kontrollerar den arbetstid, som överskjuter åtta timmar under loppet av ett dygn, så skall man i de andra hamnarna kontrollera den arbetstid, som överskjuter 192 timmar under loppet av en kalendermånad, och hur det skall kunna vara möjligt för arbetarna att utöva en sådan kontroll, det kan jag icke fatta. Ty med 192 timmar under loppet av en kalendermånad måste ju, för så vitt arbetet skall utföras exempelvis under de sista två veckorna i månaden, arbetstiden infalla delvis under natten och delvis under dagen. Hur man då skall kunna kontrollera vad som är övertid och vad som är ordinarie tid, det må de lärde tvista om; arbetarna kunna givetvis icke ha möjlighet att i varje fall utöva kontroll i detta hänseende.

Ja, detta var en del synpunkter, som jag för min del velat fästa uppmärksamheten på i den motion jag väckt. Samma framställning har för övrigt gjorts i första kammaren 1919 och även 1921, men man har i den kammaren varit fullständigt blind och döv för denna framställning. Såvitt jag kunnat finna av utskottets utlåtande, har man även från denna kammare blundat på båda ögonen, när det gällt att taga ställning till denna framställning. Det är emellertid klart, att förrän förhållandena blivit ordnade på dessa arbetsområden, kan man icke göra anspråk på att få någon arbetsro eller arbetsfred. När man har en lagbestämmelse om 8 timmars arbetsdag och 48 timmar i veckan, då är det uppenbart icke rimligt att begära, att vissa arbetarkategorier skola få arbeta sexton timmar under dygnet under loppet av två veckor. Det är med hänsyn till dessa förhållanden, som jag, herr talman, ber att få yrka bifall till min motion.

Herr **Persson** i Trången: Herr talman! Då jag deltagit i utskottets behandling av detta ärende samt anfört en reservation, må det tillåtas mig yttra ett par ord.

Jag har nämligen biträtt den uppfattningen, att en generell arbetstidslag inte är lycklig, utan borde den eventuellt ersättas med sådana bestämmelser — om lämpligt skydd och tidsbegränsning — som ur hälsosynpunkt kunna anses lämpliga inom vissa yrken.

Jag har inte kunnat finna, att man i nuvarande tider, och under nu rådande, jämförelsevis humanitära folkåskådning och rättsbegrepp, kan ha skäl för att betunga folket och näringslivet med en dylik vittomfamnande lagstiftning. Jag kan inte heller inse, att

det skydd, som i arbetstidslagen bjudes, träffar dem som mest skulle behöva ett sådant.

Det är så naturligt, att arbetsprestationen är främst beroende av individens krafter och arbetskunnighet, och det synes därför lika naturligt att arbetsanpassningen får ställas därefter.

Det förhållandet att stora delar av den arbetande befolkningen, — bland andra jordbruksarbetare — måste på grund av rent praktiska skäl sättas i undantagsställning, ehuru de sannolikt utföra ett bland de tyngsta arbetena, hävdar också i sin mån uppfattningen om en generell lags olämplighet. Ser man vidare på frågan från rent ekonomisk synpunkt, så skall man, i likhet med vad utredningen ger vid handen, kunna konstatera, att den i viss mån bidragit till fördyrande av produktionen. Även jordbruksnäringen — ehuru den är undantagen från lagen — har träffats på ett ganska ofördelaktigt sätt. Lagens verkningar i detta hänseende bidraga nämligen i icke ringa mån till jordbrukets avfolkning. De förmåner, som genom lagen bjudas arbetarna vid industrien, kunna naturligtvis ej lämnas av jordbrukets idkare. Följden blir, att jordbruksproduktionen går tillbaka och minskas.

Jag har sålunda icke kunnat finna bärande skäl för lagens bibehållande i nuvarande eller föreslaget skick, och jag hyser för övrigt den uppfattningen, att man bör undvika att bibehålla lagar, som under kristiden kanske hade sitt berättigande — och tillfölje därav framskapades — nu, då man strävar att återgå till normala förhållanden.

Som jag först angav, förefinnas dock vissa yrken inom vårt näringsliv, som från hälsosynpunkt bör ägnas statens och det allmännas uppmärksamhet. En utredning till grund för en skyddslagstiftning i detta syfte anser jag vara väl motiverad.

Det är huvudsakligast på dessa grunder, herr talman, som jag förenat mig med herr Tjällgren om den reservation, som finnes bilagd utskottets utlåtande, och till vilken reservation jag nu ber att få yrka bifall.

Herr **Johanson** i Stockholm: Herr talman! Herr Lindman, som ju alltifrån arbetstidslagens tillkomst vid varje tillfälle hävdad, att han vore en bestämd motståndare till en sådan lagstiftning, framhöll nu under sitt anförande här i dag, att en nödvändig förutsättning för en lagstiftning av här ifrågavarande slag, vore, att den tillämpades internationellt. Ja, på den punkten äro vi ju fullständigt överens, och i det syftet ha vi också medverkat till inrättandet av den internationella arbetsbyrån, liksom vi deltagit i Washingtonkonferensen, där den bekanta konventionen om 48 timmars arbetsvecka nära nog enhälligt antogs. På den punkten äro vi således fullständigt ense. Men då vi nu söka konstatera, huruvida dessa betingelser för lagens tillvaro äro tillfinnandes, måste vi se med något olika glasögon på förhållandena ute i världen, eftersom vi icke komma till samma resultat, när vi söka klargöra de faktiska förhållandena.

*Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.
(Forts.)*

Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.
(Forts.)

Herr Lindman ville nära nog göra gällande, att det icke finnes något annat land än Sverige, som tillämpar 48-timmarsveckan. Han åberopade därvid bl. a. England. England är naturligtvis det land, som betyder mest av de industriella stormakterna, men där finnes ingen sådan lag, sade han. Ja, det är sant, men vi veta ju allesamman, hur det i själva verket förhåller sig med England. För oss, säga engelsmännen, ligger saken något annorlunda till än i det övriga Europa, ty redan före Washingtonkonferensen hade vi för tio miljoner av våra tolv miljoner industriarbetare en arbetstid, som varierade mellan 44 och 48 timmar per vecka. Det är helt naturligt, att då fackorganisationerna i England genom kollektivavtalen kunnat förkorta arbetstiden så väsentligt som här nämnts och som en av representanterna för engelska regeringen vid konferensen i Genève 1921 även fastställde, så måste frågan om arbetstidens reglering genom lagstiftning ligga något annorlunda till i ett sådant land än i andra länder, där man icke genom kollektivavtal kunnat uppnå en dylik reglering av arbetstiden.

Vi skola emellertid komma ihåg herr Lindmans åberopande av förhållandena i England, när fackorganisationerna här komma med krav på kortare arbetstid än 48 timmar i veckan. Då hoppas jag, att vi skola få hans välvilliga understöd åt våra krav. Jag kan konstatera, att här finnes mycket att göra för de svenska fackorganisationerna om de vilja nedbringa arbetstiden till vad den är i England.

Danmark har ej heller någon lagstiftning på området säger herr Lindman. Ja, det är också sant, men det förefinnes en överenskommelse mellan arbetsgivareföreningen och landsorganisationen i Danmark om att arbetstiden skall utgöra 48 timmar per vecka. Och denna överenskommelse är lika betydelsefull som en lag. Men nu tog det slut med herr Lindmans möjligheter att anföra flera länder i Europa, som sakna dylik lagstiftning.

Herr Lindman går då över till Amerika och säger vidare: Vi skola icke tala om Förenta staterna, ty där är den reglering av arbetstiden, som Washingtonkonferensen antog, fullständigt okänd. För min del tror jag icke, att det förhåller sig alldeles så, som herr Lindman synes förmena. Samma kamp för arbetstidens reglering, som vi fört här i Sverige, föres ju även i Amerika, ja, över hela världen, och överallt äro högerpartierna i parlamenten i regel motståndare till lagen, medan arbetarna försvara den.

Emellertid har ordföranden i den danska landsorganisationen tillskrivit ordföranden i American Federation of Labour, Samuel Gompers, rörande arbetstidsfrågans läge i Amerika, som till svar härför meddelat följande: »Åttatimmarsdagen är en erkänd princip i Förenta staterna. Icke allenast kommuner, stat och föbundsregering göra genom lag gällande, att 8 timmar skall utgöra en dags arbete, utan den stora majoritet av industriens arbetsgivare, som ha med arbetarorganisationerna att göra, äro eniga om åttatimmarsdagen. Inom några fack, till exempel hos boktryckarna, är 44-timmarsveckan erkänd av flertalet arbetsgivare.»

Gompers vänder sig vidare mot påståendet att åttatimmarsdagen först under 1922 godkännts av förbundsregeringen. Redan 1868, säger han, antog Förenta staternas kongress en lag, vari bestämdes, att alla arbetare under regeringen icke skulle arbeta mer än åtta timmar om dagen. Senare har denna lag utvidgats. 1915 antogs en lag om att sjömännen — eldare- och maskinpersonal — vakter skulle begränsas till åtta timmar. Järnvägsmännen — verkstadsarbetare och arbetare anställda i transporttjänst — åtnjuta även åtta timmars arbetsdag.

*Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.
(Forts.)*

Kan man under sådana förhållanden, som herr Lindman vill göra gällande, säga, att »Amerika skola vi inte tala om»? Det är uppenbart, att det i fråga om 8-timmarsdagen icke förhåller sig på det sättet, som herr Lindman tror.

Vidare vill herr Lindman göra gällande, att Schweiz har upphävt åttatimmarsdagen. Om herr Lindman tar del av socialstyrelsens redogörelse, så skall herr Lindman lätt nog komma underfund med, att det icke förhåller sig så. Parlamentet medger regeringen rätt att under vissa förhållanden öka arbetstiden till 54 timmar i veckan, men det är att märka, för det första att detta icke är ett upphävande av arbetstidslagens princip om 48-timmars arbetsvecka, och för det andra att denna sak ännu icke är avgjord. Frågan skall nämligen underställas folkomröstning, och att kravet på folkomröstning omfattas med stort intresse, därpå tyder det stora antal medborgare, som begärt dylik omröstning. Lagen stadgar, att omröstning skall äga rum, om minst 30,000 medborgare begära sådan, men redan har på mycket kort tid samlats 203,000 namn på personer, som begära omröstning i denna fråga. Saken är således ännu icke avgjord, och det är alltså uppenbart för tidigt att ännu döma i denna sak.

Herr Lindman drager vidare fram förhållandena i Holland och Tyskland, och säger, att i Tyskland tillämpas icke 8-timmarsdagen. Det är då av synnerligen stort intresse att med en rapport från holländska industrimän kunna belysa hur det i själva verket förhåller sig i detta hänseende. Holland hade till i fjol vår, vill jag minnas, 45 timmars arbetsvecka. Man utgick nämligen vid arbetstidens reglering där från en arbetstid av 5 dagar à 8 timmar och 5 timmars arbete på lördagarna. Där tillämpade man alltså den s. k. engelska arbetsveckan, utan att medgiva arbetstidens utökning över 8 timmar under veckans 5 första arbetsdagar, vilket resulterat i, att man i Holland hade, icke 48 timmars arbetsvecka, utan 45 timmar i veckan med vissa undantag. Emellertid blev den tyska konkurrensen till följd av valutaförhållandena litet besvärlig för Holland, och man beslöt därför att tillsätta en kommission för att undersöka, hur det i verkligheten förhöll sig med arbetstidens reglering i Tyskland. Denna kommission bestod av en representant för regeringen (yrkesinspektören i Haag), ett ombud för ledningen av maskinfabriken Stork & C:o, hr Hengelo, direktören för firman Vissers och Eycken, hr Geldrop, ordföranden för kristliga fackföreningsförbundet och sekreteraren för holländska landsorganisationen.

*Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.
(Forts.)*

Det var alltså en regeringsrepresentant, två arbetsgivarrepresentanter och två arbetarrepresentanter.

Denna kommission besökte 127 arbetsplatser och 23 olika städer. När kommissionen slutfört sin undersökning avlämnade den sin rapport, varav framgår följande:

»Särskild uppmärksamhet ägnades metall-, trä-, textil-, tryckeri- och bokbinderiindustrierna; upplysningar inhämtades även angående arbetstiden inom mur- och taktegelbruket, glasbruket, kemisk-tekniska industrien, beklädnadsindustrien, sockerraffinaderierna och bagerierna.

Kommissionen anser att de upplysningar den inhämtat äro absolut tillförlitliga och tillräckliga för att därav bilda en allmän uppfattning angående den för närvarande i Tyskland tillämpade arbetstiden. Kommissionens sammanfattning därav är följande:

Om man tar i betraktande vissa undantag, som praktiskt sett äro desamma som i Holland, torde man kunna säga, att normalarbetstiden per arbetare och vecka (enligt vilken lönefaktorn kalkyleras vid bestämmandet av produktionskostnaden) ej överstiger 48 timmar och sålunda är 3 timmar längre än den i Holland gällande arbetstiden. Inom vissa viktigare industrier finnas emellertid kollektivavtal, som fastställa kortare arbetstid, varvid skillnaden varierar från en halv till tre timmar. Sålunda är normalarbetstiden inom träindustrien i de större städerna endast 46 timmar per vecka; inom Berlins metallindustri 46 $\frac{1}{2}$ timmar; inom metallindustrien i Sachsen och södra Tyskland 46; och inom textilindustrien 46 timmar utom i det besatta området. En mycket stor del av den tyska metallindustrien och hela textilindustrien arbeta sålunda en normalarbetstid, som med en och en halv till två timmar per vecka understiger arbetstiden inom samma industrier i Holland, där arbetstiden inom dessa industrier utgör 48 timmar per vecka genom en tillfällig förordning, som gäller intill den 24 oktober 1922.»

Jag förmodar, att ingen vågar ifrågasätta riktigheten av denna rapport, då den kommission, som gjorde undersökningarna bestod av en representant från holländska regeringen, två representanter för den holländska industrien och två representanter för den holländska fackföreningsrörelsen. Vi få väl utgå ifrån, att denna kommission genom sina undersökningar fastställt hur det egentligen förhåller sig med arbetstidens reglering i Tyskland.

Om man sedan studerar den tyska arbetstidslagen, så skall man finna att denna lag i fråga om elasticitet, vilket här särskilt framhålles såsom en brist i vår lagstiftning att den saknar, ingalunda har några företräden, om man ser lagen ur arbetsgivarsynpunkt. I den tyska arbetstidslagen finnes nämligen icke något övertidsarbete fastställt; det har endast utsagts, att vid vissa tillfällen och under vissa omständigheter övertidsarbete kan förekomma, men givetvis måste angående sådant övertidsarbete överenskommelse träffas mellan arbetsgivarna i varje företag och arbetarnas fackorganisationer. I fråga om elasticitet torde vår lag alltså, åtminstone ur arbetsgivar-synpunkt, ha givna företräden på detta område.

Nu säger herr Lindman, att det utan vidare måste vara klart, att man icke kan förkorta arbetstiden utan att man samtidigt fördyrar varorna. Ja, är detta så alldeles säkert? Herr Lindman torde icke vara okunnig om att man kan åtskilligt öka produktionen genom bättre organisation av arbetet och genom användande av bättre tekniska hjälpmedel. Och vad är det egentligen som inträffat genom arbetstidslagens tillkomst? Det är uppenbart, att det i själva verket åstadkommit ett bättre tillvaratagande av arbetstiden, ett bättre ekonomiserande med arbetstiden. Och så frågar herr Lindman: är det någon som numera hyser den uppfattningen, som före lagens tillkomst förefanns, att det var nyttigt att få in ett större antal arbetare i industrien? och han tillägger: Hade det icke med hänsyn till den ofantliga arbetslöshet som uppstått efter lagens tillkomst varit bättre, att man låtit bli denna lagstiftning och sluppit detta överskott av arbetare. Ja, när man så totalt kan bortse från vad som på detta område varit orsak och verkan och endast söker att inpassa allt som en följd av denna lagstiftning, då förstår jag, att det blir allt mera svårt att komma till ett objektivet resultat. Ty när man så fullständigt bortser från kriget och de verkningar, det haft, och glömmet, att arbetslösheten är en följd av den svårartade ekonomiska depressionen efter kriget och i stället söker konstatera dess orsakssammanhang med vår arbetstids lagstiftning, då gör man sig väl skyldig till åtskillig överdrift. Det råder väl icke mer än en mening om att kriget på ett enastående sätt bidragit till att fördyra varorna. Och man får väl utgå från, att detta borde vara något, som till varje pris borde förebyggas för framtiden. Men på denna punkt vet jag icke, om herr Lindman hyser samma intresse, som då det gällt att bekämpa arbetstidens reglering, vilken fråga är av en oerhörd betydelse åtminstone för arbetarklassen, icke endast i vårt land utan över hela världen.

Men nu förstår jag väl, att vi, som äro anhängare av lagen, måste ha vår uppfattning och herr Lindman som är motståndare måste ha sin uppfattning. Men vi kunna väl vara eniga därom, att lagen tillkom först sedan depressionen börjat göra sig gällande. Lagen i hela sin omfattning blev icke gällande förr än den 1 juli 1920, och då hade, som vi väl veta, depressionen redan kommit till utbrott i Amerika, och på hösten samma år hade vi krisen här. Det är då klart, att det icke kan vara möjligt att sätta i något slags orsakssammanhang med varandra den omfattande arbetslösheten och tillkomsten av denna vår lagstiftning. Det är uppenbart, att så icke är förhållandet. Jag vill erinra om att det har i världen under den svåraste tiden av depressionen funnits i runt tal 10 miljoner arbetslösa arbetare. Man har kanske på sina håll utgått från, att arbetstidens begränsning skulle kunna inskränka den tidigare regelbundet återkommande arbetslösheten. Men det är klart, att dessa förödande depressionsperioder, som med vissa mellanrum avlösa varandra, återkomma, vare sig man har denna lagstiftning eller icke, ända till dess man kunnat organisera världens produktion och ekonomi på ett bättre och mera tillfredsställande sätt. Men herr Lindman må ha sin me-

*Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.
(Forts.)*

Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.
(Forts.)

ning. Jag är dock övertygad om, att han på folk, som verkligen söker bilda sig en uppfattning om vad som faktiskt försiggår i världen, icke kan förvilla synen. Och jag ber att som belägg på detta mitt påstående få erinra kammarens ledamöter om vad som står på sidan 9 i utskottets betänkande. Jag ber också få erinra er om att utskottets utlåtande är undertecknat av herr Bror Petré, en person som icke är engagerad varken på den ena eller den andra sidan, vars omdömesskärpa icke kan betvivlas och vars opartiskhet icke heller kan på något sätt ifrågasättas. Tar man del av vad utskottet här fastställt såsom varande den för närvarande faktiska tillämpningen ute i världen, finner man, att det går stick i stäv mot vad herr Lindman anför. Jag kan icke underlåta, att, då man här i protokollet över förhandlingarna får intagna dessa av herr Lindman anförda påståenden och vad jag i anledning därav anför, också får angiva vad utskottet funnit sig kunna fastställa. Utskottet säger:

»Vad sedan angår frågan om det nuvarande läget och tendenserna på arbetstidslagstiftningens område i andra länder, vill utskottet, under hänvisning till den utredning, som därutinnan lämnats av socialstyrelsen i dess i ämnet avgivna betänkande (sid. 15—19), erinra, att lagstiftning om åttatimmarsdag gäller i alla något mera betydande europeiska stater med undantag av England, Danmark och Italien ävensom i ett flertal utomeuropeiska kulturländer. Beträffande Italien må emellertid nämnas, att ett dekret av regeringen för någon tid sedan utfärdats om genomförande av åttatimmarsdagen inom industrien i enlighet med Washingtonkonventionens innehåll, vilket dekret, samtidigt som det underställts parlamentets prövning, förklarats skola träda i kraft fyra månader efter det detsamma blev offentliggjort. I fråga om England och Danmark gäller, att åttatimmarsdagen genomförts, åtminstone inom de industriella näringsgrenarna, medelst mellan arbetsgivare och arbetare träffade avtal.»

Jag förmodar, att detta fastställande av vad som verkligen förefinnes är ofrånkomligt även för herr Lindman. Jag vågar icke taga kammarens tid i anspråk för att föredraga mera. Har man läst detta, är man naturligtvis på det klara med denna frågas verkliga läge ute i världen. Men då herr Lindman ifrågasätter, huruvida denna lagstiftning är önskvärd, då förstår jag ju, att herr Lindman ser mycket ensidigt på denna fråga och icke tar någon hänsyn till arbetarnas önskemål. Jag tror dock, att det kan ha sin betydelse, huruvida man lagstiftar och ordnar i samhället så, att också arbetarna känna sig till freds och att det också kan ha någon betydelse, att man söker infria åt arbetarna under en svår, kritisk situation för mänskligheten givna löften. Vår anslutning till Nationernas förbund och vår medverkan till Washingtonkonventionens tillkomst medförde förpliktelser. Under kriget, då mänskligheten var i nöd, gåvos vissa löften till arbetarna och dessa löften ha fastställts i Versaillesföredragets 13 §; skulle detta till intet förplikta, skulle man kunna resonera, som om intet förevarit? Det är fullständigt orimligt. En annan synpunkt, som vunnit beaktande vid behandlin-

gen av denna fråga, kan jag icke underlåta att erinra om. Utskottet säger därom på sidan 11 bland annat:

»I sistberörda hänseende må för vårt lands del här erinras om det uttalande i frågan, som fölls av särskilda utskottet vid 1919 års lagtima riksdag, för att upprepas av motsvarande utskott vid samma års urtima riksdag och vilket uttalande alltjämt torde få anses äga giltighet. Förstnämnda utskott yttrade som en sammanfattning av vad det i frågan anfört, att kravet på lagstadgad begränsning av arbetstiden med hänsyn ej blott till arbetarnas hälsa, livskraft, bildning och trevnad utan även till samhällets växande fordringar på dem under nuvarande sociala och politiska förhållanden måste tillmätas en sådan räckvidd och styrka, att det, såvitt möjligt, måste tillgodoses.»

Jag förmodar, att detta är de grundläggande och rent principiella motiven för ståndpunktstagandet till frågan som här återgivits, och jag föreställer mig, att det är tillräckligt vägande skäl för att riksdagen även nu må taga hänsyn till desamma.

Nu säger herr Lindman och den meningsgrupp, som han representerar, och samma skäl anföras även från bondeförbundet, att vår lag icke har den anpassningsförmåga, som vore önskvärd, icke den elasticitet, som behövdes, den klavbinder o. s. v. Jag undrar ändå, om det förhåller sig på det sättet. Den uppfattning, jag och mina partivänner företräda och som gjort, att vi icke kunnat dela utskottets mening, rör behovet av ytterligare utökning av övertidsarbetet. Men om vi se på det förslag, till vilket utskottet kommit, så har det redan anförts, och det framhålles jämväl av utskottet å sidan 19 i dess utlåtande, att man under 4 månader av året kan taga ut ända till 10 timmars arbete om dagen. Jag vet icke, i vilket avseende herrarna, som förfäktat den meningen, att lagen icke skulle vara tillräckligt elastisk, mena, att den skulle ytterligare kunna utbyggas. Jag för min del skulle vilja säga: kan man utan särskild framställning till arbetsrådet under 4 månader arbeta mera än 10 timmar om dagen, så är det uppenbart, att det icke är den rätta beteckningen att kalla en sådan lag för åttatimmarlag. Men jag vill i detta sammanhang erinra om, att då före denna lags tillkomst, övertidsarbete förekom, så arbetade man i regel icke på övertid om lördagarna. Och skall man nu undvika övertidsarbete å lördagarna i likhet med vad som var förhållandet före lagens tillkomst, så återstår, sedan man avskilt 4 söndagar och 4 lördagar i månaden, av månadens 30 dagar, 22 dagar. Huru mycket övertidsarbete blir det då på dessa dagar, om man på dessa fördelar de 50 övertidstimmar, som utskottet föreslagit. Jo, det blir 2,2 timmar om dagen. Och då man i överensstämmelse med vedertagen princip arbetar $8\frac{1}{2}$ ordinarie timmar de 5 första dagarna i veckan och 5 timmar om lördagen — detta gjorde man förr, och någon förändring har icke inträtt, sedan lagen tillkommit — så skulle man få 8,5 ordinarie timmar plus 2,2 timmar extra eller 10,7 timmars arbetstid under veckans 5 första dagar. Jag har den uppfattningen, att även om det icke skulle förefinnas någon lagstiftning på området, så skulle säkerligen övertid i ännu större utsträckning icke

*Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.
(Forts.)*

Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.
(Forts.)

ifrågasätts. Och jag stöder detta mitt antagande därpå, att jag har litet erfarenhet på området. Jag vill som exempel anföras, att då vi under våren innevarande år skulle upprätta kollektivavtal för sågverksindustrien, försökte vi fastställa, huru stort behov av övertid, som förefinnes för den industrien. Och det rådde en ganska stor enighet mellan arbetsgivarnas och arbetarnas representanter om att mer än 100 timmar per år icke erfordras. Nu medger lagen ända till 200 timmar för år utan framställning till arbetsrådet. Men därtill kommer att efter sådan framställning till arbetsrådet kunna ytterligare 150 timmar vid trängande behov medgivas, för att icke tala om de ytterligare 7 timmar i veckan som kunna uttagas till förberedelse- och avslutningsarbeten. Jag förstår sannerligen icke, huru herr Lindman vill ha en lag beskaffad, som på detta område skulle vara mera elastisk. Ty om principen och kärnan i lagen visserligen är, att det skall arbetas 48 timmar i veckan ordinarie tid, men det finnes undantagsmöjligheter, som under vissa omständigheter tillåta en arbetstid av ända till 12 timmar om dagen, vad erfordras då ytterligare för att tillfredsställa herr Lindmans krav på elasticitet?

Men att döma efter den deklaration, som herr socialministern gjort, torde väl sammanhållningen inom herr Lindmans läger kanske icke längre vara så stor, och man får måhända rent av ifrågasätta, huruvida icke två av hans medmotionärer, nämligen den nuvarande kommunikationsministern och den nuvarande jordbruksministern, ha lämnat den uppfattning, som företrädes av herr Lindman, och övergått till den, som deklarerats av socialministern?

För egen del har jag genom den reservation, som föreligger från socialdemokraterna i utskottet, tillkännagivit, att jag icke delar utskottets uppfattning på vissa punkter. Jag skulle önskat, att utlåtandet varit mera i överensstämmelse med den kungl. propositionen. Den kungl. propositionen ansluter sig ju i det närmaste till vår nuvarande lagstiftning. Det är dock ett känt förhållande, att den medlem av den förutvarande regeringen, som närmast varit ansvarig för propositionens framläggande, givetvis är livligt intresserad av att få denna lag bragt i överensstämmelse med Washingtonkonventionen, till vilken han ju själv medverkat. Samma principiella ståndpunkt företräder även jag. Men med hänsyn till att det för närvarande icke är möjligt att vinna riksdagens bifall till ett yrkande på ratifikation av Washingtonkonventionen och med hänsyn till att arbetarna slutit upp kring den kungl. propositionen, har jag anslutit mig till denna. Naturligtvis är det många av arbetarna, som önska, vad den förutvarande socialministern och flera av de socialdemokratiska utskottsledamöterna givit uttryck åt, nämligen att vi redan nu skulle bringa vår lagstiftning i överensstämmelse med Washingtonkonventionen. Men då detta icke varit möjligt, så får man finna sig uti det oundvikliga och vänta på bättre tider.

För att emellertid visa det livliga intresse, som förefinnes för saken bland landets arbetare, skall jag be att få hänvisa till en omfångsrik lunta med uttalanden, telegram och skrivelser, som löpt in till den socialdemokratiska riksdagsgruppen och som man önskar

måtte bli va känd för riksdagens ledamöter. Denna lunta är emellertid så omfångsrik, att jag icke kan föredraga den, men man kan i korthet sammanfatta den så, att i alla uttalanden går som en röd tråd vad som finnes uttalat i ett telegram:

»Vi anse att 8-timmarslagen är av sådan betydelse för arbetarklassen och medfört så goda verkningar, att denna 'vår lag' måste till varje pris försvaras. Vi fordra att riksdagen utan beskränningar godkänner den kungliga propositionen. Skulle riksdagen icke beakta denna vår framställning och lagens fortbestånd äventyras, äro vi beredda att sätta in allt för att försvara våra vunna positioner.»

Ja, detta är ju kärnan i alla dessa uttalanden. Det visar, hurudan uppfattningen är inom arbetarkretsar. Jag är emellertid medveten om att saken för närvarande ligger så, att det finnes majoritet inom riksdagen för utskottets förslag, och det torde icke vara några utsikter för oss att få vår mening igenom, lika litet som det torde vara någon utsikt för att herr Lindman och bondeförbundet skulle få sin vilja igenom. Det oaktat kan jag icke, herr talman, sluta med annat än att yrka bifall till den kungl. propositionen.

Chefen för socialdepartementet herr statsrådet **Malm**: Herr talman, mina damer och herrar! För att förebygga varje missförstånd av mitt anförande vill jag stryka under vad jag började med, nämligen att det jag anförde var min personliga mening. Vid bildandet av denna regering har ju icke arbetstidslagen varit någon programpunkt, utan var och en av regeringens medlemmar kunde på denna punkt ha sin uppfattning.

Herr **Karlsson** i Gasabäck: Herr talman! Då jag är den ende av lagutskottets medlemmar i denna kammare, som icke reserverat mig mot föreliggande förslag, skall jag be att få säga några ord såsom motivering till mitt yrkande om bifall till utskottets förslag.

Jag vill då i likhet med de båda första talarna här i dag erinra om att de båda myndigheter, socialstyrelsen och kommerskollegium, som haft arbetet med utredningen angående lagens ekonomiska verkningar om hand, slagit fast, att det varit för dem omöjligt att få någon bestämd uppfattning angående de ekonomiska verkningarna av åttatimmarslagen under den tid den existerat. Att så icke varit fallet, har berott på de exceptionella förhållanden, som varit rådande under de senaste tre åren, då pendeln i ekonomiskt avseende svängt ifrån högkonjunktur ned till den djupaste depression. Därtill kommer, att den hjälp ifrågavarande myndigheter skulle haft i sitt utredningsarbete från industriens och näringsarnas målsmän ävensom från arbetarsidan icke kan sägas vara fullt tillförlitlig, detta på grund därav att båda parterna i denna fråga, såväl arbetsgivarna som arbetarna, ha så djupt politiskt engagerat sig i denna fråga, att man i sina avgivna yttranden gjort sig skyldig till ensidiga överdrifter åt båda hållen. Emellertid ha de utredande myndigheterna kunnat fastslå, att lagen har förorsakat åtskillig fördyring och åtskilliga svårigheter för vårt näringsliv. Men de ut-

*Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.
(Forts.)*

Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.
(Forts.)

redande myndigheterna komma, efter att ha fastslagit detta, till den uppfattningen, att lagen ändå på grund av de sociala fördelar som den tillfört arbetarna bör efter vidtagande av vissa förändringar ytterligare prolongeras under en tid av tre år.

Socialministern har i viss utsträckning följt de utredande myndigheterna. Dock har han icke enligt utskottsmajoritetens förmenande gått så långt i tillmötesgående av de från näringsidkarna framställda kraven, som varit önskvärt. Utskottet har därför, då det gått till behandlingen av föreliggande fråga, visserligen ansett, att denna lag bör ytterligare prolongeras. Men det har vid detaljgranskningen funnit, att utöver de förändringar, som i propositionen föreslagits, man måste göra vissa ytterligare uppmjukningar för att tillfredsställa de skiftande behov, som finnas på skilda håll inom näringslivet.

De förändringar, som främst ha föreslagits av utskottet, återfinnas i 1 och 7 §§. Vad då förändringarna i 1 § beträffar, så hänföra de sig, såsom herr Holmström redan omnämnt, till bestämmelsen om undantag för de företag, som icke använda fler än fyra arbetare. Arbetsrådet har tolkat denna bestämmelse så, att även de arbetare skulle inräknas, som icke enligt andra bestämmelser skulle lyda under lagen, och sålunda fått lagen att omfatta flera grupper, än som annars skulle varit fallet. Det är visserligen sant, att enligt lagtexten är arbetsrådets tolkning fullt riktig, men å andra sidan står det fast, att man vid frågans behandling tidigare i utskottet och i riksdagen icke tänkt sig tillräckligt in uti vad en sådan tolkning innebär. Utskottet har därför nu föreslagit, att de arbetare, som äro undantagna från lagens tillämpning i mom. a)—1) i 1 § icke böra inräknas, då det gäller att bestämma det antal av fyra arbetare, som icke skola falla under lagen. Genom denna ändring komma en del av arbetarna inom handeln att ställas utanför lagen. Jag tror det finnes ganska starka skäl för detta. Det har varit ett krav ända sedan lagens tillkomst från handelsnämndens målsmän, att man skulle undantaga arbetare inom handeln från lagens tillämpning. Man har framhållit, att det förorsakar mycket stora svårigheter, om det skall gälla olika arbetstid för dem, som arbeta inom affären och kontoret, och för dem, som äro anställda på lagret. Dessutom förtjänar påpekas, att enligt Washingtonkonferensen äro icke handelsnämndens arbetare inbegripna. Jag tror visserligen icke, att förändringen har en alltför stor betydelse, men för den mindre och medelstora handelsnämnden vidkommande kommer den att bereda en del lättnader.

Dessutom kommer den föreslagna ändringen särskilt att beröra smärre restauranger och kaféer. Det måste här anmärkas, att det visat sig svårt att tillämpa lagen på dessa små företag, och framför allt har det visat sig svårt att få lagen efterlevd inom dessa. Jag tror därför, att det med hänsyn även till detta kan vara riktigt att göra en sådan förändring, som av utskottet här föreslagits.

Vidare har utskottet föreslagit att bland undantagen inbegripa torvindustrien. Denna fråga om torvindustriens undantagande från lagens tillämpning har varit brännande såväl vid lagens tillkomst

1919 som vid revisionen 1921. Ifrågavarande industri är en säsong-industri, som i högre grad än andra säsongindustrier är beroende av väderleksförhållandena, ävenså bör tagas hänsyn till att arbetarna inom denna industri icke äro boende på platsen, utan ofta sammanförda från vitt skilda håll samt att hos dem en stark önskan gör sig gällande att under den korta tid arbetet varar förtjäna så mycket som möjligt. Detta är i korthet motiven för denna industris undantagande från åttatimmarslagens tillämpning.

Något liknande förhåller det sig även med en annan förändring, som av utskottet föreslagits, nämligen beträffande byggnader för lantbrukets behov. Dessa byggnader måste ofta uppföras under mycket brådskande förhållanden. Byggnadsarbetarna vid dessa lantmannabyggnader utgöras ofta av små lägenhetsägare från orten, som på entreprenad åtagit sig uppförandet av dessa byggnader, och för dessa föreligger intet behov av lagstadgad arbetstid. Ofta inträffar, att arbetare, anställda inom jordbruket, deltaga i detta byggnadsarbete, och det måste betraktas såsom i hög grad opraktiskt och olämpligt, att det skall gälla olika arbetstid för dessa arbetare och för dem, som äro särskilt anställda för uppförande av byggnader, varom här är i fråga.

Sedan kommer den viktigaste förändringen, i vad som avser den stora massan av industriarbetarna, och det är vad som innefattas i utskottets förslag under 7 § 2 mom., eller att utöka rätten till övertidsarbetet till 50 timmar per kalendermånad utan arbetsrådets hörande. Går man till de yttranden, som inkommit till de utredande myndigheterna från näringarnas målsmän, så finner man, att nästan från alla håll klagan försports över att den nuvarande rätten till övertidsarbete är för snävt tilltagen. Sådan klagan har framförts från den mekaniska industrien, från skeppsvarven, från tryckerierna, från textilindustrien m. fl. Man framhåller att vid tillfällen, då arbete strömmar till, det är nödvändigt att uttaga en större mängd övertidsarbete, än den nuvarande lagen medger. Det kan t. ex. gälla att få en del maskiner färdiglevererade till en viss båtlägenhet, men på grund av omöjligheten att utnyttja övertidsarbete, så är det icke möjligt att bli färdig innan nästa båtlägenhet, och det kan dröja månader, varigenom leveransen försenas och kostnader och svårigheter uppstå för såväl tillverkaren som för beställaren. Vid skeppsvarven, där haverister kunna inkomma och där det gäller att utföra reparationer på kort tid, är det likaledes nödvändigt att uttaga en större mängd övertidsarbete, än den nuvarande lagen medger.

Utskottet har trott, att det är nödvändigt att tillmötesgå de krav, som sålunda från nästan alla håll framställts rörande ökad möjlighet att uttaga övertidsarbete. Att härigenom skulle uppstå någon större fara för att arbetarna skulle kunna tvingas till oskäligt övertidsarbete, tror jag icke kan vara med verkligheten överensstämmande, ty den höga ersättning, som utgår för övertidsarbete, är ju ett starkt korrektiv mot att man skall i onödan använda sig av sådant.

*Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.
(Forts.)*

Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.
(Forts.)

Nu har herr Holmström genom att sammanlägga det antal övertidstimmar, som enligt utskottets förslag skulle utgå utan arbetsrådets hörande, med det antal, som skulle utgå med arbetsrådets medgivande, enligt mom. 3 i samma paragraf, kommit till en så lång genomsnittlig arbetstid per dag som tolv timmar. För min del anser jag sådana fall vara konstruerade och ett sådant sammanställande orimligt. Ty jag föreställer mig att arbetsgivarna först skola uttaga de arbetstimmar, som de ha rätt till utan arbetsrådets hörande, och först sedan dessa äro förbrukade och om ytterligare behov av övertid gör sig gällande ingå till arbetsrådet med anhållan om den ytterligare övertid, som lagen medger.

De förändringar, som utskottsmajoriteten här har föreslagit, är jag förvissad om äro av behovet påkallade. Och å andra sidan är jag förvissad om, att dessa förändringar icke äro av den art, att de rubba arbetslagens grundprincip som sådan och att därför icke verkligt bärande skäl förefinnas för de socialdemokratiska representerarna inom kammaren att motsätta sig de förändringar, som föreslagits på denna punkt. Jag kan nämligen icke inse, att det skulle vara till någon nytta för arbetarna att motsätta sig berättigade krav på större anpassningsmöjlighet från industriens sida.

Nu ha vid utskottets utlåtande fogats ett par reservationer, den ena från högern och den andra från bondeförbundet, uti vilka yrkas avslag å utskottets hemställan. Man märkte dock i herr Lindmans anförande, då han skulle försvara högerståndpunkten, att tonfallen voro något mjukare än tidigare, och om jag hörde rätt slutade han sitt anförande utan något yrkande. Jag förmodar, att detta hänger samman med de händelser, som timat på sista tiden, hänger samman med regeringsskiftet. Ty jag förmodar, att om den regering, som nu sitter, hade suttit i slutet av förra året och fram till nu, så skulle den icke ha vågat att låta denna lag utlöpa utan att vidtaga åtgärder för att en annan lag skulle träda i dess ställe, en lag ungefär i överensstämmelse med det förslag, som nu föreligger från utskottets sida.

Utskottet har i sin motivering framhållit, att det icke skulle gagna vårt näringsliv och vår industri, om vi ginge till ett upphävande av lagen. Ty med den övertygelse, varmed denna lag omfattas av mängden av arbetare, skulle åttatimmarsdagen härmed icke upphöra, då det med bestämdhet kunde förutses, att arbetarna om än efter långvariga strider skulle söka att fortfarande i sina arbetsavtal tilltvinga sig åttatimmarsdagen. Dessutom, något som också blivit framhållet, finnes denna lag fortfarande i flertalet av de mera betydande europeiska staterna och ingen av dessa stater har ännu framkommit med något förslag om lagens upphävande. Under sådana förhållanden skulle det icke vara välbetänkt, om vårt land med dess stora välorganiserade arbetarklass skulle gå i spetsen för denna lags avskaffande.

Med stöd av de skäl, som utskottet anført för sin uppfattning, att lagen ytterligare bör prolongeras under tre år efter vidtagande av de modifikationerna, som av utskottet föreslagits, och med hänvis-

ning till vad jag här haft äran anföra, skall jag, herr talman, be att få yrka bifall till 1 §, sådan denna paragraf lyder enligt utskottets förslag.

*Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.
(Forts.)*

Herr Sjöström: Herr talman! Då herr statsrådet och chefen för socialdepartementet i sitt nyss hållna anförande tillkännagav, att han för sin del vill rekommendera arbetslagens prolongering på ytterligare tre år, så meddelade han dessutom, att enligt hans mening en ingående undersökning under denna tid skulle företagas angående lagens verkningar under, som han hoppades, mera normala tider. Jag vill för min del tacksamt inregistrera detta löfte och erinra om att även detta lagförslag, som nu föreligger till behandling, varit ute på remiss genom socialstyrelsens försorg. Förslaget har nämligen varit remitterat till såväl arbetsgivare som arbetarorganisationer och till kommunala verk och institutioner. Att de privata arbetsgivareorganisationerna härvid ha kommit med synnerligen ensidiga utlåtanden, är icke ägnat att förvåna. Om jag fäster mig särskilt vid vad Svenska arbetsgivareföreningen anfört angående denna lag, så börjar den med att säga, att »arbetsgivareföreningen vill fästa uppmärksamheten på, att den tid, som förflutit sedan ifrågavarande lagstiftning trädde i kraft, är den minst lämpliga tidsperiod som kan tänkas för erhållande av en objektiv utredning om verkningarna av lagen», och så slutar Svenska arbetsgivareföreningen med det uttalandet, att man kunde hoppas på att här i landet bli förskonad från denna lag. Mig synes, som om början och slutet knappast passa ihop, det synes mig tvärtom, som om man med anledning av början bort komma fram till ett annat yrkande.

Jag nämnde, att det icke vore ägnat att förvåna, att arbetsgivareorganisationerna ställt sig avgjort emot lagen. Ty det har visat sig tydligt i de avgivna utlåtanden och betänkanden om 8-timmarslagen, som kommit fram, att de enskilda arbetsgivareorganisationerna och de enskilda arbetsgivarna äro intagna av en avgjord fientlighet mot lagen, en förhandsuppfattning som man har vetat förut. Men de yttranden och utlåtanden som kommit särskilt från kommunala verk och styrelser andas ungefär enahanda stämning, nämligen av ett avgjort motstånd mot 8-timmarslagen. Man har frågat sig, varpå detta kan bero, att inom dessa områden, dessa verk och styrelser, man kunnat vara så enhällig i sitt fördömande av 8-timmarslagen, men vid en närmare undersökning finner man förklaringen. Det har nämligen visat sig på många platser i vårt land, hursom särskilt dessa verk och styrelser, som avgivit utlåtanden, gjort detta genom förmedling av en enda person, chefen eller direktören, vilken i styrelsens eller verkets namn har ingivit utlåtandet till socialstyrelsen. Jag vill bara som exempel nämna utlåtandet från Falköping, där drätselkammarens chef, stadskamreraren, avfattat och insänt svaret på socialstyrelsens fråga angående 8-timmarslagens verkningar beträffande statens allmänna arbeten, och detta svar går i riktning mot ett fördömande av lagen. Men det har varit ifrågava-

Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.
(Forts.)

rande persons enskilda uppfattning och mening om denna sak och icke drätselkammarens.

Vidare kan jag såsom exempel anförä det utlåtande, som föreligger från Göteborgs spårvägsstyrelse, och där det tillgått på samma sätt; där har nämligen trafikchefen eller spårvägschefen personligen givit till känna såsom sin mening, att 8-timmarslagen vore fullständigt olämplig för trafikföretag. I socialstyrelsens frågeformulär ingick även frågan om, huruvida man kunde få utrönt, vartill den ökade fritiden för personalen använts. Göteborgs spårvägsstyrelse eller rättare sagt Göteborgs spårvägsstyrelsens direktör lämnade den frågan obesvarad. Men om i detta fall ärendet gått till den samlade spårvägsstyrelsen, så hade helt visst besked därom kunnat lämnas. I alla fall vill jag passa på att i stället för chefen lämna svar på frågan genom att anförä såsom exempel, att en stor del av Göteborgs spårvägspersonal under ett helt år använt sin fritid till att gå i skola och lära sig språk, ett eller flera, för att kunna tillmötesgå den främlingsinvasion, som väntas till Göteborg innevarande år.

Således menar jag, att de svar som ingått till socialstyrelsen icke varit nog objektiva för att läggas till grund för en undersökning, huruvida lagen vore nyttig. Jag åsyftar därmed, att den väntade utredningen, som den nuvarande socialministern sagt sig skola följa med uppmärksamhet, måtte läggas på ett sådant sätt, att bedömandet häranefter kan ske mera objektivt.

Jag har, herr talman, jämte tre andra av denna kammars ledamöter väckt en motion, vari det yrkas, att § 1 i lagen skulle erhålla samma lydelse, som den fick vid 1919 års urtima riksdag, när lagen först beslutades. Då Kungl. Maj:t vid nämnda riksdag framlade proposition i ärendet, var Kungl. Maj:ts uppfattning den, att lagen skulle vara tillämplig på all industri oavsett antalet arbetare. Men då andra särskilda utskottet behandlade förslaget, det utskott som jag hade äran att då tillhöra, uttalades det särskilt från lantmannahall bekymmer över att inga undantag för vissa industrier och hantverk på landsbygden funnes, och det ansågs besvärligt och oändamålsenligt, att åttatimmarslagen skulle strikt tillämpas även för det mindre hantverkets del ute på rena landsbygden. Dessa skäl ansåg utskottsmajoriteten vara synnerligen bärande, varför det hemställdes, att riksdagen måtte vidtaga den ändringen i förslaget, att undantag skulle göras för arbetsgivare med högst fyra arbetare uti samhällen av upp till 1,500 invånare. Vid 1921 års riksdag, då det förelåg förslag om ändring av arbetstidslagen, beslöts det emellertid, att ifrågavarande undantag för dessa samhällen med högst fyra arbetare skulle vara tillämpligt i alla samhällen, oavsett invånareantalet. Några verkliga skäl förelågo icke, såvitt jag förstår, för denna ändring: huvudsaken var, ansåg man, att en ändring kom till stånd — hur den skulle verka och vilka grunder den kunde stödja sig på, syntes vid det tillfället betyda mindre.

Jag har nu för min del, till stöd för den motion jag m. fl. väckt, företagit en undersökning, berörande fem av våra största städer och sex industrier. Jag har här uppgifter för dem samtliga, men jag

skall bara inskränka mig till att anföra exemplet från Stockholms stad. Inom de sex yrkesgrupper, undersökningen omfattar, nämligen snickare-, skräddare-, skomakare-, konditori-, bageri- och charkuteriarbetare, äro i Stockholm anställda sammanlagt 3,410 arbetare, och av dessa äro 1,450 anställda hos arbetsgivare, vilka sysselsätta upp till fyra arbetare, under det att 1,960 äro anställda hos arbetsgivare med större antal arbetare. Resultatet är alltså, att ungefär hälften av arbetarna äro inrangerade under lagen, under det att den andra hälften står utanför densamma, detta som sagt i samma stad. Jag har sett exempel på att det på samma gata finns dels arbetsgivare, som endast ha fyra arbetare eller därunder, dels arbetsgivare, som ha flera arbetare, och för vilka lagen alltså skall tillämpas. Jag anser att detta förhållande är synnerligen orättvist. Skall man ha en arbetstidslag, som skall komma till användning i industrisamhällena och i storstäderna, bör den tillämpas på alla yrkesutöfvare. Jag anser det därför både skäligt och rimligt, att lagen åter får den lydelse den fick vid 1919 års riksdag, och jag yrkar alltså bifall till Kungl. Maj:ts förslag till lydelse av 1 § med den ändring, som innefattas i den motion som jag jämte mina tre kamrater i kammaren väckt. Detta yrkande kan jag dock ställa villkorligt så tillvida, att kan bevisas, att denna uppdelning inom industrisamhällena är nödvändig eller nyttig, skall jag senare taga mig friheten att återtaga mitt yrkande. Hittilldags ha emellertid inga bärande skäl i den riktningen förbragts, och jag hemställer därför, herr talman, om bifall till mitt ovan framställda yrkande.

I detta anförande, under vilket herr förste vice talmannen övertagit ledningen av kammarens förhandlingar, instämde herr *Höglund*.

Herr **Carlström** i Helgagård: Herr talman! Då man märker, med vilken entusiasm man från arbetaresidan under de nyligen avhållna första-maj-mötena försvarat arbetstidslagen och då man även här i kammaren erfar, hurusom man från detta håll anser ifrågasättande lags förlängning vara en livsfråga för arbetarna, är det kanske litet förmätet, att den som icke är arbetare går upp i debatten för att deklarerat en något avvikande mening härvidlag.

Även om jag aldrig kunnat fatta arbetstidslagen som någon välsignelse för vårt land och för våra arbetare, så hör jag dock icke till dem, som anse, att man skall förhindra en sådan lagstiftning till *varje pris*, ty jag tror, att detta måhända kunde bli alltför dyrt för landet. Jag menar, att en idé, som är så gammal och som man från arbetaresidan så länge kämpat för, måste genomlidast. Men jag menar också, att på detta område såväl som på så många andra bör man försöka komma fram till en lagstiftning, som är förnuftig, d. v. s. i detta fall en arbetstidslagstiftning som tillämpas där den behövs men i övrigt låter arbetet vara fritt.

Om man nu frågar, hur arbetstidslagen har verkat i Sverige under de tre år, som gått sedan dess antagande, vågar jag för min

*Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.
(Forts.)*

Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.
(Forts.)

del svara, att den icke varit till fördel för arbetarna utan till förlust för dem. Det lär icke finnas någon, som skall kunna övertyga mig om, att icke, om arbetstiden och produktionen gå ned, det blir förlust även för arbetarna — dessa äro ju som alla andra konsumenter av produkterna.

Man har ju sökt taga reda på, huruvida arbetstidslagen verkat fördyrande på produktionen och vilken betydelse den i övrigt haft för folket i stort sett. Den företagna utredningen har emellertid icke givit något egentligt resultat, emedan den tid, som gått sedan arbetstidslagen kom till, varit så onormal, att man icke kunnat få något rätt grepp på frågan. De svar, som givits, ha varit sådana man kunnat vänta dem: från arbetsgivarnas sida anses det, att lagen varit till skada, och från arbetarnas, att den varit till nytta och välsignelse. Det är klart, att dessa båda parter i målet icke kunna ge ett så opartiskt svar på frågan som den övriga delen av folket, vilken del jag i min motion kallat den tredje parten, allmänheten. Knappast någon torde kunna förneka, att arbetstidslagen fördyrat varorna, industriprodukterna och hantverksprodukterna, här i landet. I och med det samma lagen blev beslutad i riksdagen, märktes skillnaden. Om man gick in i en handelsbod i staden eller på landsbygden och frågade, vad en vara kostade, så begärdes det mycket mera än vad man fått betala endast några dagar förut, och om man påpekade detta, hette det: ja, det är åttatimmarsdagen! Lagen skulle inte tillämpas förrän om några månader, men man utnyttjade den redan i förskott! Och man fick genom denna lagstiftning en god hjälp i sina bemödanden att fördyra varorna, och man fortfar ännu alltjämt att oskäligt utnyttja densamma.

För den större industriens del torde åttatimmarsdagen icke ha verkat så fördyrande på produktionen, som fallet varit för den mindre industrien och för hantverket. Sådant prisläget för industrialstren är för närvarande, ha många av den större industriens produkter kommit de priser ganska nära, som gällde före 1914. En cykel t. ex. kan man köpa för ett pris, som endast är 15—20 kronor högre än vad som betalades 1914. Hantverket och småindustrien hålla däremot alltjämt nästan samma priser som under högkonjunkturen, och enligt min åsikt är det åttatimmarlagen, som på ett särskilt sätt åstadkommit detta. Antag t. ex., att man går till en skräddare och frågar: vad går sylönen för en kostym kläder till? Ja, 45—50 kronor! (om det är ett mindre samhälle). Och om man framhåller, att detta inte alls stämmer med de priser, som gällde för 1914, svaras det i nio fall av tio: ja, det är åttatimmarsdagen — det kunna vi inte göra något åt! Fabrikörerna och mästarna påstå t. o. m., att de icke tjäna mer nu än före kriget — det är arbetarna, som taga skillnaden. Kan det vara — i stort sett — ett arbetareintresse att fasthålla vid en lagstiftning, som verkar på det sättet, att man får betala ett så betydligt högre pris än tidigare för sådana produkter, som man nödvändigt även i fortsättningen måste skaffa sig från hantverket och den mindre industrien, då i övrigt arbetslönerna gått ned som de ha.

För den större industriens del tror jag icke det blir lätt att avskaffa åttatimmarslagen — i den delen är nog spörsmålet för övrigt i längden internationellt. Men jag tror, att det vore på tiden, att man sökte sig fram på en väg, där man undantog den mindre industrien och hantverket från tillämpning av lagen. Man säger nu visserligen, att man icke härvidlag kan bryta mot de principer, som man en gång antagit. Men hur förhåller det sig med den saken? Jo, dessa principer har man redan brutit, och detta har skett i och med att en arbetare, som med åtta timmars arbete förtjänat så att säga en medeldagspenning, sedan arbetar privat två eller tre timmar och därmed förtjänar kanske en tredjedel till så mycket. Därmed har man avvikit från principerna, och dessa kunna då inte längre så starkt åberopas.

*Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.
(Forts.)*

Jag har med den motion jag väckt i denna fråga velat peka på att man skulle sätta i gång en utredning, som kunde skilja ut de områden, där verkligen åttatimmarsdagen är nyttig och nödvändig, från de andra verksamhetsgrenarna, där den gör en synnerlig skada, och där den ej är nödvändig. Jag vill inte förneka, att det finns industrier, där det kan vara hälsovådligt att arbeta längre än åtta timmar, ej heller att man inom viss industri, där man har t. ex. ett precisionsarbete, som är mycket krävande, kan bli trött efter så lång tids arbete. Men jag tror knappast, att det är någon mening i att gå ut i bygderna och säga till skräddare och skomakare, att detsamma skall gälla för deras del. Jag anser, att det borde lyckas att gå fram på den vägen, att man tager undan småindustrien och hantverket från lagens tillämpning och i övrigt prövar landsbygdens särställning, då det gäller en lag sådan som denna.

Det är egendomligt att finna, vilka motiv man från arbetarensida åberopar, när man så ivrigt försvarar denna lag. Enligt ett tidningsreferat, som jag har här i min hand, skulle eu av talarna på »Gärdet» den första maj ha sagt, »att när man ger varje medborgare lika inflytande i sociala och politiska frågor, så borde arbetarna även beredas tillfälle att mera studera dessa frågor och sätta sig in i desamma». Jag minns, hur det var i avseende på tillfällen till »studier» förr i tiden och vilken förmånsställning industriens arbetare redan då hade framför t. ex. jordbrukets. Jag hade ett lantbruk på en gård nära Sävsjö — det var 1916, då vi ännu inte ägde någon åtta timmars lagstiftning. Medan jag och mina drängar arbetade med jordbruket, kunde det komma arbetare från fabriker därstädes på e. m., som med metspön i händerna slog sig ned i båtar på sjön och fiskade under ett par timmars tid, under det vi fortsatte med arbetet, men fastän vi sålunda hade betydligt längre arbetstid än dessa personer vid fabriken, ägde vi säkerligen tillfälle — om vi ville — att studera de politiska och sociala problemen. Det är därför synnerligen svaga skäl, som man för fram, då man gör gällande, att åttatimmarslagen bör bereda arbetarna tid att tillräckligt ägna sig åt dylika frågor.

Jag tror sålunda, att det är föga riktigt att tillämpa denna arbetstidslag på den mindre industriens förhållanden ute i landet. En av

Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.
(Forts.)

talarna här i dag erinrade, att utskottet ville befria byggnadsarbetet vid lantbruket från lagens föreskrifter, och han menade, att det vore oriktigt att så göra. Men vad ligger det för mening i att stifta en åttatimmarsdag för arbetare, som i allmänhet äro bondsöner, torpare eller andra småbrukare och som ingenting hellre vilja än under sommartiden tjäna så mycket som möjligt — de låta då anställa sig hos byggmästare och skaffa sig på detta sätt ett litet tillskott i förtjänsten, som sannerligen behöves. Jag tror inte, att dessa arbetare på något sätt skulle kunna bibringas den uppfattningen, att en lagstiftning till deras hjälp vore behöfvig.

Då nu emellertid utskottet går på den linjen att prolongera lagen för ännu tre år framåt och det inte föreligger någon reservation, som ansluter sig till min hemställan i motionen om att man skulle tillämpa lagen endast under ytterligare två år — jag ansåg nämligen, att, så stabiliserat, som läget numera är, skulle man redan efter denna tids förlopp kunna framkomma med behöfviga förslag i detta ämne — så har jag ingen anledning att yrka bifall till motionen, helst som regeringen tillkännagivit, att den också går med på en prolongering för tre år. Jag är ju tacksam för att utskottet tagit åtminstone så pass mycket hänsyn till vad jag anfört i min motion, att det säger sig förutsätta, att den utredning, som eventuellt kommer till stånd, skall undersöka de vägar, på vilka jag försökt komma fram.

Jag ber sålunda, herr förste vice talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Hans excellens herr statsministern **Trygger:** Herr talman! Jag anhåller, att kammaren måtte medgiva, att jag även i denna kammar gör ett uttalande angående min ställning i den föreliggande frågan, liksom jag gjort det i första kammaren.

Denna min ställning är ju för många bekant på grund av att jag såväl utom riksdagen som i första kammaren vid flera tillfällen yttrat mig i denna sak.

Principiell motståndare till detta slags lagstiftning har jag varit och är jag fortfarande. Detta icke så att fatta, att jag skulle vilja sätta mig emot en skyddslagstiftning beträffande arbetet inom vissa yrkesgrenar. Icke heller så att förstå, att jag skulle sakna förståelse för att en åtta timmars arbetsdag kan vara skälig och lämplig i åtskilliga fall. Men för vinnande av sistnämnda mål är enligt min mening icke någon särskild lagstiftning nödvändig i våra dagar, då arbetarna såsom förhandlande part ha tillräckliga möjligheter att fullt bevaka sina berättigade intressen. Överenskomelser mellan parterna äro vid sådant förhållande enligt min åsikt den riktiga vägen för frågans lösning med avseende på de fall, då en dylik fixering av arbetstiden anses böra äga rum. En generell lagstiftning, som fastslår en viss arbetstid, lider åter av det väsentliga felet, att den på ett artificiellt sätt ingriper i landets näringsliv, på samma gång som den gör det psykologiska misstaget att degradera arbetet i

folkets ögon och därjämte berövar den som vill arbeta hans enligt min mening ovillkorliga rätt att efter måttet av sina krafter stärka den ekonomiska grundvalen för hela hans existens.

Utbytet av näringslivet bestämmes som bekant av en massa omständigheter, av vilka somliga äro fullkomligt oberoende av det egna landets åtgöranden, medan med avseende å andra en friare ställning tillkommer varje särskilt land. I fråga om dessa senare omständigheter gäller det därför, så vitt jag förstår, att bevara sin handlingsfrihet, så att man kan anpassa sig efter verkan av de faktorer, över vilka man saknar rådighet. Binder man sig i förra avseendet, så blir man lätt en lekboll i händerna på sistnämnda omständigheter.

Då nu en närings förmåga att leva och att föda dem, som ägna sig åt densamma, är beroende på förhållandet mellan den producerade varans framställningskostnader och det för densamma erhållna priset, måste ett fastläsande av något moment i kostnadskomplexen äventyra det utbyte, som näringsverksamheten skulle ha till förfogande för att fördela mellan dem, som ägna sig åt densamma. Ett dylikt fastläsande åstadkommes genom den lagstadgade åttatimmarsdagen. Följden av arbetstidens nedsättning blir under i övrigt lika förhållanden en minskning av arbetsprodukten, därest icke en sådan nedsättning kompenseras av en ökad arbetsintensitet — och därom torde man väl nu allmänt kunna vara ense, att en dylik kompensation i regel icke ägt rum. Skulle följaktligen arbetaren — såsom hans strävan helt naturligt går ut på — bibehålla sin levnadsstandard, d. v. s. för den kortare arbetstiden erhålla lika lön som tidigare för den längre, innebär detta ett fördyrande av den vara, som i näringen produceras. Detta i sin ordning har till följd, att näringens konkurrensförmåga förminskas, något som lätt kan leda till arbetslöshet och nöd.

Särskilt i en tid som den närvarande, då kapitalet i världen väsentligen förminskats, då köpkraften både inom och utom landet alltmera avtagit och då konkurrensen på alla områden, där ett naturligt monopol icke föreligger, blir för varje dag allt våldsammare, är det synnerligen vanskligt att samtidigt som man säger sig vilja bevara arbetarens levnadsstandard hindra honom från att göra det arbete, som skulle sätta honom i stånd att hålla uppe sin ekonomiska ställning.

Man säger nu visserligen, att arbetarna själva bäst förstå sina egna intressen och att de uppställt åttatimmarsdagen som sin mest värdefulla fordran. Denna sistnämnda omständighet är onekligen av synnerligen stor betydelse, ty att undanröja en trossats, som omfattas av en stor och mäktig samhällsklass, är ett tungt och otacksamt arbete. Men den som anser denna sats redan ha förlorat det stöd, som den tidigare haft i sociala förhållanden, är icke försvarad med att utan vidare falla undan för vad han anser felaktigt. Och vad påståendet, att arbetaren bäst förstår vad som är hans eget intresse, beträffar, så har detta påstående ingen hemul i erfarenheten, som tvärtom lämnar många exempel på, hurusom det nära liggande målet

*Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.
(Forts.)*

*Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.
(Forts.)*

ofta fördunklat blicken för det verkliga stora intresset. Min tro är också, att den dag skall komma, då Sveriges arbetare skola fordra avskaffandet av en lagstiftning, som berövar dem rätten till den disposition över deras arbetstid, som skulle sätta dem i stånd att vinna största möjliga välstånd och intaga bästa möjliga sociala ställning.

Man har emellertid till stöd för åttatimmarsdagen åberopat andra länders exempel. Efter den undersökning, som jag åtminstone för min del har gjort, är det tydligt att ett dylikt åberopande icke är berättigat. Allt mera börjar man känna den tryckande bördan av en lagstiftning, som i själva verket gör arbetaren fastkedjad vid en lägre levnadsstandard än han eljest skulle kunna upprätthålla. Strejker, lockouter och strider mellan arbetsgivare och arbetare över allt i världen äro för mig tydliga tecken därpå, att samhällena vrida sig i konvulsioner under verklighetens lärdom, att det ekonomiska livet regleras av orubbliga naturlagar, som ingen saklöst kan sätta sig över. Lagstiftning, internationella avtal, partiproklamationer o. s. v. förmå, såvitt jag förstår, intet mot den hårda nödvändigheten. Ja, även Versaillesfreden, som mer än någon annan överenskommelse är byggd på tanken, att människan kan politiskt, socialt och ekonomiskt omforma värden på det sätt hon vill, drog sig för att slå fast åttatimmarsdagen. För att emellertid ge ett erkännande åt de stora arbets-skaror, som tävlat med andra samhällsklasser i offer för fosterlandets skydd, uppställde visserligen denna fred den förkortade arbetstiden såsom ett mål, mot vilket man borde sträva, men icke ens de djärva statsmän, som dikterade detta fredsslut, vågade uppställa detta program under annan förutsättning än att alla i industriellt avseende mera betydande stater ginge samma väg. Och denna förutsättning brast redan då freden skulle ratificeras. Världens förnämsta industristat vägrade sin ratifikation av en fred, i vilken de mäktiga trott sig vara allsmäktiga. Därmed har hela arbetstidsproblemet återförts till det objektiva övervägandets mera anspråkslösa område, och enligt min åsikt är den dag, som är, icke sådan, att ett experimente-rande kan medföra annat än uppoffringar och ett resultat, som blott visar försökets hopplöshet.

Klart är, att då jag alltjämt intager samma ståndpunkt som förut i denna fråga, det måste för mig ha känts som en plikt, med den kännedom jag ägde om riksdagens majoritets uppfattning beträffande åttatimmarsdagen, att noga överväga och pröva, huruvida jag vid sådant förhållande borde mottaga det uppdrag, som lett till den nuvarande regeringens bildande. Att jag därvid stannade vid det beslut, som lade på mig den ansvarsfulla bördan, beror på följande omständigheter.

Frågan om ytterligare prolongering av den provisoriska åttatimmarslagen har kommit i det stadium, att jag saknar varje möjlighet att i annan egenskap än som riksdagsman inverka på densamma. Skulle nämligen riksdagen antaga Kungl. Maj:ts förslag oförändrat, blir detsamma enligt grundlagens föreskrift lag, utan att något tillfälle finnes för mig att i min nuvarande ställning ens därom uttala något omdöme. Därest åter — såsom väl torde kunna antagas — det

förslag, som av riksdagen bifalles, kommer att gå i riktning av en större anpassning än Kungl. Maj:ts förslag till det praktiska livets behov, blir min ställning i sak densamma, ty att i ett dylikt fall ens ifrågasätta, att den formella prövningsrätt, som tillkommer Kungl. Maj:t, skulle användas som ett medel att sätta åsido riksdagens beslut, det vore en illojalitet mot riksdagen och därmed ett övergivande av den tanke på samverkan mellan olika meningsriktningar, som det alltjämt är mitt hopp att åtminstone i någon mån kunna föra fram mot förverkligande.

*Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.
(Forts.)*

Herr Hagman: Herr förste vice talman! Det är nu fjärde gången, som en regeringsproposition angående arbetstidens begränsning behandlas av riksdagen, och vi kunna konstatera, att denna proposition ser ut på ett helt annat sätt än det första förslag, som förelades 1919 års riksdag. Det har skett »uppmjukningar» — enligt mitt sätt att se försämringar — i denna lag, varje gång den på nytt återkommit på riksdagens bord. Nu är det ju emellertid så, att de skäl för och emot denna lagstiftning, som kunna anföras, ha anförts varje gång och även i dag, och det finns väl då knappast någon möjlighet att här komma fram med nya synpunkter. Jag skall därför icke närmare ingå på de skäl som tala för lagen, utan jag har begärt ordet närmast för att replikera herr Lindman, som här i dag liksom alla gånger, då denna fråga förelegat till behandling, gått fram på sin oföränderliga linje, i det han yrkat lagens avskaffande.

Herr Lindman har nu för sin del anfört bl. a., att man borde från utskottets sida tagit reda på, huruvida lagen verkligen är till någon nytta för arbetarna. Det har däremot betonats, att arbetarna själva torde vara de som allra bäst kunna bedöma denna sak. Så länge de för sin del ansluta sig till den uppfattningen, att de ha fördelar av arbetstidslagstiftningen, så torde det vara överflödigt att göra gällande en motsatt uppfattning.

Herr Lindman klagar vidare över, att man i utskottets föreliggande utlåtande icke får reda på, hur lagen tillämpas i andra länder. Detta ger mig anledning att säga, att herr Lindman måste ha dåligt studerat utlåtandet, ty på sid. 9 yttras det, att det såsom ett allmänt omdöme torde kunna sägas, att i åtskilliga länder principen om åttatimmarsdagen torde tillämpas strängare än i Sverige, i synnerhet om man tager hänsyn till de ganska vittgående, ehuru måhända i vissa avseenden ännu icke allmänt utnyttjade möjligheter till undantag, som införts i vår arbetstidslag genom den år 1921 företagna revisionen av lagen. Det är alltså här uttalat, att i andra länder tillämpar man denna principiella lagstiftning strängare, och det har ju här i dag av andra talare närmare redogjorts för hur förhållandena gestalta sig på detta område utomlands.

När herr Lindman vidare klagar över bristen på anpassningsförmåga hos denna lagstiftning, måste jag för min del säga, att lagen har de största tänkbara anpassningsmöjligheter, ehuru det förhåller

Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.
(Forts.)

sig så, att man i det verkliga och levande livet icke på alla områden har användning för desamma. Jag skall i det hänseendet återopa ett arbetsområde, där jag tidigare arbetat och varom jag har rätt stor kännedom, nämligen vårt lands byggnadsindustri. Genom den förändring, som gjordes i § 5, mom. 1 i ifrågavarande lag och om vars orubbade bibehållande utskottet hemställer, möjliggöres det för denna industri, som är beroende av väderleken och andra sådana förhållanden, att med arbetsrådets medgivande få sin arbetstid utökad så att arbetstiden allenast i genomsnitt uppgår till 48 timmar under längre tidsperioder. I praktiken förhåller det sig så, efter vad jag förvissat mig om, att ännu ingen arbetsgivare begärt den stora anpassning, som lagen möjliggör, och det visar sig sålunda, att något behov av densamma ej föreligger i detta avseende.

Vidare är det uppenbart, att om sådana undantag från lagens tillämpning begärdes och erhöles — lika väl som om denna lagstiftning i dag upphävdes — skulle det icke finnas någon möjlighet att på detta område genomföra en längre arbetstid än den som för närvarande är gällande, detta beroende därpå, att de krafter, som verka utanför riksdagens kamrar, skulle motsätta sig en annan arbetstid.

Det har i dag framhållits, att frågan naturligtvis ytterst är en ekonomisk fråga, och detta är ju riktigt såtillvida, som vi alla äro beroende av totalresultatet av landets produktion och om denna ned-sättes resultatet därav torde komma att drabba även arbetarna. Frågan om arbetsintensitetens stegring vid en begränsning av arbetstiden till i förslaget angivna åtta timmar är sålunda en mycket viktig och vital punkt i detta sammanhang. Jag har, varje gång detta spörsmål förelegat till behandling, som min mening anförts, att man icke generellt får göra gällande, att en motsvarande stegring av arbetsintensiteten skulle komma till stånd, därför att denna beror på en hel mängd olika faktorer. Men jag tror, att på *många* områden kommer en sådan stegring att inställa sig, och erfarenheten har ju också givit vid handen och bekräftat detta på flera arbetsfält. Vi kunna emellertid ännu icke riktigt bedöma, hur därmed förhåller sig, då ju under hela den tid, som denna lagstiftning varit gällande i vårt land, depressionen medfört en omfattande arbetslöshet och begränsning av arbetstillgången, som helt säkert haft sin betydelse även för problemet om arbetsintensitetens stegring.

Jag hade häromdagen nöjet att träffa en industriman, som arbetade på ett område, där man varit oberörd av depressionen, och han försäkrade mig och styrkte det med precisa uppgifter, att med den kortare arbetstiden arbetsintensiteten stegrats i sådan grad, att man i själva verket producerade mera med åtta timmar än med tio timmar tidigare. Detta omdöme förvånade mig ingalunda, därför att det överensstämde med min tidigare hävdade uppfattning, att resultatet skulle bli detta. Men det var en annan sak, som förvånade mig i detta sammanhang, och det var, att i styrelsen för detta bolag, där man gjort sådana erfarenheter, sitter amiral Lindman som ordförande. Jag måste verkligen säga, att man osökt kom att erinra

sig satsen om teori och praktik, som tydligen här liksom så många andra gånger icke sammanfalla.

Jag tror därför, att man med utgångspunkt både från detta exempel och andra sådana kan säga, att denna fråga bör slutgiltigt bedömas, sedan vi återkommit till fullt normala förhållanden på arbetsmarknaden. Jag anser, att det är fullkomligt felaktigt att endast monotont gång på gång upprepa sitt krav på att denna lagstiftning helt och hållet avskaffas. Det förhåller sig ju vidare så, såsom framgår av utskottets utlåtande, att ännu finns det intet land, som avskaffat lagstiftningen på detta område, och jag menar för min del, att den inte heller kommer att avskaffas ute i det levande livet — därom kommer nog arbetarklassen själv i alla länder att draga försorg.

Om jag har dessa synpunkter, herr förste vice talman, är det klart, att jag för min del ansluter mig till den reservation, som inom utskottet avgivits av herr Linder m. fl., till vilken jag ber att få yrka bifall.

Herr Edén: Herr talman! När denna diskussion i dag börjades gjordes den anmärkningen, att det inte var att vänta mycket nytt uti densamma på grund av alla de gånger som frågan förut varit uppe. Men jag får säga, att åtminstone en nyhet och en ganska märklig sådan dock har förekommit. Den ligger i de deklARATIONER, som ifrån regeringsbanken i dag ha avgivits. Det är — naturligtvis — ingen nyhet, att deklARATIONER i ett ärende av denna art ges ifrån regeringsbanken; det vore ju tvärtom besynnerligt, om så icke skulle ha skett. Men nytt torde det väl vara, att deklARATIONER avgivits av statsministern och socialministern var för sig och att dessa deklARATIONER utav den ene och den andre ledamoten av Kungl. Maj:ts regering stå i det förhållande till varandra, som tydligen är fallet.

Jag skall i det avseendet först tillåta mig konstatera, att herr socialministern — visserligen med understrykande av att det var hans personliga mening — dock bestämt förordade, att förlängning av arbetstidslagstiftningen nu skulle komma till stånd. Herr socialministern uttalade direkt, att han ansåg, att man bör få fortsätta med denna lagstiftning för att vinna en klarare erfarenhet om dess resultat och en bättre överblick över utvecklingen i främmande länder. Han betonade bestämt, att det sålunda var hans mening, att lagen borde bibehållas under ännu tre år. Jag förbiser icke, att herr socialministern i det sammanhanget inflickade en liten ingress, vari han hänvisade till det faktum, att man nu en gång givit sig in på denna väg. Huvudsaken var dock hans positivt uttalade mening, att försöket bör fortsättas för inhämtande av ytterligare erfarenhet.

Hur stämmer detta, ärade ledamöter av kammaren, med den deklARATION, som herr statsministern nyss uppläste och som han också föredragit i första kammaren? Jag har hört deklARATIONEN i båda kamrarna. Jag var rätt överraskad i första kammaren, och jag nödgas säga, att överraskningen icke har förminskats, sedan jag fått höra den upprepas i den andra. Ty denna herr statsministerns för-

Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.

(Forts.)

klaring börjar med det eftertryckligaste fastslående av, att herr statsministern varit och är principiell motståndare till denna lagstiftning. Den fortsätter med en argumentation, som går ut på att visa, att lagstiftningen icke är riktig, att den är olycklig både för näringslivet i sin helhet och för arbetarna själva. Och först därefter kommer herr statsministern fram till ett slututtalande, som innebär, att han dock — låt oss kalla det så tills vidare — är villig att finna sig uti ett riksdagens beslut om förlängning av lagen. Det kan aldrig resoneras bort, att här framträtt två bestämt skilda åskådningar ifrån regeringsbanken inför kammaren i dag. För min del kan jag icke underlåta att beklaga, att så är förhållandet. Ty nog borde det väl, — jag vågar härvidlag döma även efter min egen i motsvarande ställning vunna erfarenhet — få anses vara synnerligen önskvärt, för att icke säga rent av erforderligt, att i frågor av så genomgripande betydelse regeringens främste man och vederbörande fackminister skola kunna enas på gemensam grund i sitt ställningstagande.

Härtill kommer emellertid en annan omständighet, och det är den motivering, som herr statsministern angav för sitt slutliga meddelande, att han icke ville motsätta sig lagen. Denna motivering gick ut på att herr statsministern förutsåg, att riksdagens majoritet var bestämd för en förlängning av lagen; och under sådana förhållanden förklarade herr statsministern sig sakna möjlighet att i annan egenskap än såsom riksdagsman inverka på ärendets fortsatta behandling. Jag kan i viss mån vara med på att så är förhållandet under det första av de två alternativ, som herr statsministern uppställde. Skulle den förutvarande regeringens förslag utav riksdagen bli utan vidare ändring antaget, så blir det ju lag utan någon ny behandling av regeringen. Men jag kan däremot icke rätt förstå, hur en man med herr statsministerns statsrättsliga åskådning och lärdom kan hävda samma sats för det senare alternativet, nämligen i fall en lag antages, som innebär förändringar i Kungl. Maj:ts förslag, varav följer, att denna lag måste på nytt föredragas i regeringen, till sanktion eller icke-sanktion.

Herr statsministern karakteriserade den nya behandlingen i regeringen under en sådan eventualitet som »en formell prövningsrätt», vilken han icke ville använda i syfte att motsätta sig ett riksdagens beslut, och han förklarade t. o. m., att han skulle betrakta ett sådant handlingssätt som »en illojalitet emot riksdagen». Jag skall nu icke inlåta mig på ett bedömande utav vad som är lojalitet eller illojalitet i allmänhet sett i regeringens förhållande till riksdagen. Men jag har alltid trott, att när det gäller en viktig fråga, där en regering verkligen har en bestämd mening, så hör det till regeringens självklara plikter att också söka föra denna mening igenom i riksdagen. Jag kan icke rätt fatta den tillämpning av begreppen lojalitet och illojalitet, som nu vid denna frågas behandling söker att undanskymma det faktum, att det dock till sist måste hänga på regeringen själv, om den vill eller icke vill sanktionera ett riksdagens beslut, förutsatt att detta innebär en förändring i den ursprungliga propositionen.

Jag vågar tvärtom bestrida, att detta vore rätta sättet att ordna förhållandet mellan regering och riksdag, det samarbete mellan regering och riksdag, som jag är lika mån om som herr statsministern. Jag nödgas uttala den uppfattningen, att för hela regeringsmyndighetens ställning skulle det vara synnerligen olyckligt, om sådana grundsatser komme till allmänna tillämpning som de, vilka herr statsministern i dag har förklarat sig vara anhängare av.

*Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.
(Forts.)*

Mina damer och herrar! Det kanske är litet ogrannlaga, men jag nödgas dock säga ut följande, som jag vill hoppas icke skall uppfattas såsom något avsiktligt angrepp på regeringen: jag kan icke draga någon annan slutsats av vad som i dag förekommit från regeringsbanken än den, att när regeringen nu intager denna ställning till frågan, så beror det i sak, mina damer och herrar, helt enkelt därpå, att regeringen icke *vill* ta ansvaret för ett eventuellt förkastande av denna lagstiftnings förlängning. Det är efter min mening hedersamt, att så sker. Men då bör det också sägas ut på ett annat sätt, än vad som nu har skett. Då bör också komma ut riktig belysning den taktik, som från högerpartiets sida har använts och än i denna dag kommit till användning i denna omstridda fråga. Detta parti har år efter år arbetat för ett upphävande av denna lagstiftning. Det har vid flera riksdagar motionerat om avskaffande av den provisoriska lagen. Från dess sida har i dag talats för avslag på propositionen om lagens förlängning. Men när så högerens främste man i första kammaren trätt till regeringens ledning, då säger han: jag ger upp alltsammans — och skyller på riksdagens vilja! En sådan taktik kan icke få passera oanmärkt. Vi ha rätt att säga ut, huru saken i realiteten ligger. Och den ligger nog så, att när man kommit uti den djupt ansvarsfulla ställning, som en regering har, då ser man även en dylik fråga på ett annat sätt — jag menar inte, att man behöver byta om principiell åskådning; i det avseendet är det icke alls min avsikt att tillvita herr statsministern någon förändring, men man ser, att det finns andra synpunkter att taga hänsyn till än de man förut drivit. Man blir varse, att en fråga av denna art låter sig icke bedömas uteslutande efter nationalekonomiska synpunkter, de må vara än så välgrundade och än så skickligt utformade. Man får klart för sig, att här gäller det uti en lagstiftning som denna — liksom så många gånger på det sociala området — att förstå att avväga två olika synpunkter emot varandra: den ekonomiska produktions- och konkurrenssynpunkten å den ena, samt den sociala, eller arbetarnas strävan efter en förbättrad levnadsställning och deras uppfattning, att detta nu är vägen för en sådan levnadsställning, å den andra sidan. Det hade, tror jag, varit lyckligt för hela detta ärendes behandling, därest man litet tidigare även från dem, som med styrka vänt sig mot arbetstidslagsstiftningens princip, velat klart och tydligt medgiva, att i den frågan måste tas hänsyn till dessa andra faktorer, som regeringen nu i dag i realiteten, om också från herr statsministerns sida icke i formen har accepterat såsom de slutligen avgörande.

Efter en så viktig nyhet som denna regeringens deklaration.

Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.
(Forts.)

bör det mindre än någonsin vara anledning till att fördjupa sig uti detaljdiskussion. Jag skall heller icke göra det. Jag skall endast tillåta mig att deklarerat i största möjliga korthet åt två sidor, åt två sidor ange, varför jag och det parti jag tillhör fullständigt ställa oss på utskottets ståndpunkt.

Gentemot de socialdemokratiska anmärkningarna mot alltför stor uppmjukning av lagen, skall jag först och främst generellt slå fast, att för vår del har aldrig varit tal om att binda sig vid detaljer uti denna lagstiftning. Man har från början förbehållit sig frihet att anpassa lagen efter erfarenheten, och när nu erfarenheten efter vår mening otvetydigt visar, att en ytterligare elasticitet behöves, så ha vi icke blott haft rätt utan också den starkaste anledning att tillse, att den blir tillgodosedd. De olika punkterna behöver jag icke gå in på. Herr Karlsson i Gasabäck har bl. a. berört dem. Jag skall nöja mig med att göra en randanmärkning till ett anförande av en socialdemokratisk talare — jag vill minnas att det var min granne på stockholmsbänken herr Johanson — som sökte framställa utökningen av övertiden såsom så farlig, att han t. o. m. målade upp faran för en 10-timmarsarbetsdag i stället för en 8-timmarsarbetsdag. Det kan vara tillräckligt, tror jag, att gentemot detta framhålla, att utskottet icke har gjort någon annan ändring i dessa avseenden, än att det utökade den möjliga övertiden för månad, som togs ut utan särskilt tillstånd, från 40 timmar efter regeringens förslag till 50 timmar efter utskottets förslag, medan däremot slutsumman är densamma, och att utskottet för övrigt inskränkt sig till att beträffande den tid, som kan tagas ut *efter särskilt tillstånd*, göra en mindre väsentlig höjning, en höjning, om jag minns rätt, från 120 till 150 timmar per år. Jag tillåter mig sålunda hänvisa den ärade talaren till det faktum, att skulle man genom utskottets förslag få möjlighet till någonting så anskrämligt som en 10-timmarsarbetsdag, så har man haft den möjligheten i det allra närmaste redan enligt regeringens förslag. Skillnaden mellan dem är alldeles uppenbart icke sådan, att man har anledning att därvid fästa något vidare avseende från socialdemokratisk sida.

Rörande kritiken från högern, närmast herr Lindmans anförande, må jag kanske först få fråga, om det tjänar mycket till att nu, år 1923, då dock en hel del har hänt sedan lagen tillkom, draga fram de yttranden, som avgåvos vid lagens första framläggande för riksdagen. Herr Lindman har emellertid vänt sig emot dylika yttranden av dåvarande civilministern, herr Schotte, och han har sammanfattat innebörden av dessa yttranden uti ett utfall mot dem, som vid den tiden »voro så säkra på sig beträffande lagens verkningar». Jag har ingen anledning att gå in i försvar för herr Schottes yttranden. De få stå för hans egen räkning. Men jag skulle dock vilja säga, att det må vara mänskligt, om man vid den tiden såg på detta problem med något andra ögon, än man nu gör. Det var sannerligen inte bara den dåvarande civilministern och den dåvarande regeringen, som vid den tiden hade förhoppningar om andra möjligheter till social utveckling och till höjandet av arbets-

klassen utan alltför stora risker för den ekonomiska produktionen än vad verkligheten uppfyllt. Genom hela världen gick då en förhoppningsfullhet, som framkallades av att man äntligen kommit till slut på kriget, vilken må hava varit överdriven — gärna det — men som var djupt rimlig och som jag tror det icke är alltför stor anledning att nu upphäva sig till kritiker över. Herr Lindman var kritiker redan då, kan han invända: Det är sant, men det är en sak för sig. Kanske vi i alla fall kunna få hålla oss till de mera reducerade förhoppningar eller mera reducerade önskemål, som *nu* äro förbundna med denna lagstiftning.

Jag skall också endast i förbigående röra vid herr Lindmans metod att angripa utskottets motivering och klandra, vad som där skulle fattas. När herr Lindman exempelvis anmärker, att utskottet inte tagit med uppgifter om de förändringar, som skett på detta område i Schweiz och Nederländerna, så är detta oberättigat. Det är nog att härmed hänvisa till det faktum, att de uppgifterna finnas redan uti socialstyrelsens utredning, och att de äro bifogade Kungl. Maj:ts proposition. Jag kan sålunda inte finna, varför utskottet skulle behövt upprepa dem. Att det inte varit meningen att undandölja dem, ligger i öppen dag. För övrigt skall jag taga mig friheten rekommendera till herr Lindman att vid ett senare tillfälle jämföra den redogörelse, som han gav för ställningen i Schweiz, med den redogörelse, som i sagda officiella utredning föreligger. Herr Lindman förklarade, att man i Schweiz — jag skall tillåta mig att citera hans egna ordalag — hade »bestämt, att 8-timmarslagen skall upphöra». Men går man till utredningen, så finner man, att vad som skett i Schweiz genom förbundsrådets förslag och förbunds församlingens beslut *icke* är något upphävande av 8-timmarslagen, utan endast ett medgivande, att regeringen under vissa förhållanden, som i detta medgivande karakteriseras, har rätt att utsträcka veckotiden från 48 till 54 timmar. Det skall vilja mycket till att kunna karakterisera detta såsom ett upphävande av 8-timmarslagen. Det bör vara i det avseendet belysande att påminna om, att i själva verket finnas befogenheter av denna art också i vår lag, ehuru de icke äro avfattade i precis samma ordalag och icke lagda i regeringens hand. Om herrar kritici, som nu draga fram exemplen från Schweiz eller Nederländerna, där det har blivit möjligt att medgiva 54 timmars arbetsvecka under vissa särskilda förhållanden, om dessa kritici vilja sätta sig och räkna över, hur stor utsträckning av arbetstiden hos oss kan åstadkommas genom utnyttjande av först den övertid, som varje arbetsgivare utan särskilt tillstånd kan ifrågasätta, och vidare den övertid, som kan erhållas genom särskilt medgivande av arbetsrådet, då skola de finna, jag tillåter mig påstå det, att medgivandena i Sverige innehålla en minst lika stor latitud som den i Schweiz möjliggjorda utsträckningen från 48 till 54 timmar.

Emellertid: det är ingen anledning att längre stanna vid detaljpolemik i denna sak. Huvudfrågan blir dock att göra klart för sig, vad problemets kärna i det nuvarande läget egentligen innebär.

*Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.
(Forts.)*

Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.
(Forts.)

Och denna problemets kärna, den är dock, om vi gå till grunden, inte det, om vi skola ha en arbetstidslag eller ej, utan den är detta: kunna vi undgå en begränsning av arbetstiden inom de yrken, som nu äro inbegripna under den nuvarande lagstiftningen, kunna vi undgå en sådan begränsning *vare sig* genom lag *eller* i annan form? Här resoneras som om, därest bara lagen vore avskaffad, den stora friheten på detta område skulle inträda. Hans excellens herr statsministern har talat för avtalsfriheten. Han har hävdad såsom en lämpligare form än lagstiftningen överenskommelser mellan arbetare och arbetsgivare. A la bonne heure: Det låter utan tvivel säga sig. Man kan resonera om, vilken av dessa vägar som är lämpligare att gå. Jag tror nu, att vid den tidpunkt, då denna lagstiftning tillkom, var det alldeles avgjort lämpligare, för att inte säga nödvändigt, att taga lagvägen. Men medgivet, att det *kan* resoneras om, huruvida den ena eller andra vägen är lämpligare, så skall jag dock tillåta mig framhålla, såsom det förresten redan är sagt, att själva realfrågan om arbetstidens begränsning slipper man inte ifrån genom att häva lagstiftningen. Man endast överflyttar den till ett problem mellan arbetsgivarna och arbetarna, eller rättare mellan de stora arbetsgivareorganisationerna och de stora arbetarorganisationerna. Och jag vågar verkligen åtminstone för det närvarande draga i tvivelsmål, huruvida detta skulle giva någon större elasticitet än den nuvarande lagen ger, och likaledes draga i tvivelsmål, huruvida det skulle vara någon fördel för produktionen och industrien.

Här har talats som om ett läge, där man inte har arbetstidslag utan endast avtal, skulle ge industrien en så mycket bättre ställning i vårt land än den har med lagen. Jag frågar: ha de, som föra detta tal, verkligen tagit reda på förhållandena i de två europeiska länder, som, så vitt jag känner, för närvarande äro de enda, som icke ha en sådan lagstiftning, nämligen Danmark och England? — Jag kan bortse från Italien, som visserligen inte har lagstiftning, men som genom ett dekret av den nye diktatorn-ministerpresidenten har fått underrättelse om att sådan skall genomföras inom någon tid. — Är det större frihet, större svängrum, större elasticitet inom den danska industrien än inom den svenska? Är det större elasticitet inom de viktiga engelska standardindustrierna än inom motsvarande svenska? Om de engelska skall jag inte drista mig att fälla annat omdöme än en förmodan, som gränsar till visshet, att de *icke* ha någon större frihet i England, därför att naturligtvis arbetarorganisationerna hålla hårdare på bestämda gränser, när de måste fastställas i avtal, än de överhuvud taget kunna hålla på sådana med en lagstiftning, som dock direkt medger elasticitet. Vad Danmark angår, var det åtminstone för kort tid sedan ett bestämt omdöme av insiktsfulla danska politiker i ledande ställning, att det stora danska riksavtalet mellan arbetsgivarna och arbetarna band den danska industrien och det danska transportväsendet hårdare än den svenska lagen binder. Jag vågar därför verkligen hemställa, att man låter detta vara detta, att man inte tror, att man bara genom att gå till storms mot en lagstiftning, som man lyckats göra impopulär, skall

komma in i något tillstånd, där den stora rörelsefriheten och det vida svängrummet skulle råda. Det ligger inte så, om vi se till de faktiska förhållandena, till den svenska arbetarbefolkningens bestämda uppfattning, att arbetstidens begränsning är, som det lär ha sagts häromdagen, en ögonsten, och till de svenska arbetarorganisationernas styrka.

*Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.
(Forts.)*

Alltså, mina damer och herrar, när nu vi liberala ställa oss på den ståndpunkten, att lagen bör förlängas för ännu tre år, så är detta icke därför, att vi ha tagit någon bestämd ståndpunkt till huru detta problem om avvägning mellan sociala anspråk från arbetarnas sida och produktionens ekonomiska krav från arbetsgivarnas sida slutgiltigt skall lösas. Det problemet blir nog aldrig slutgiltigt löst. Det kommer alltid att stå kvar. Det kommer alltid att finnas en spänning mellan dessa båda olika faktorer, en spänning som kanske utmynnar i ett resultat under en tid, ett annat resultat under en annan tid. Men vad vi mena, det är, att lagvägen, i synnerhet när den nu dock är en gång beträdd och efter min mening på mycket goda skäl beträdd, dock har en viss fördel med sig för en fortsatt prövning. Vi begära en ny provotid. Vi finna det vara orimligt att under denna provotid avskaffa den lagens ram, som vi hittills haft, och kasta landet in i, jag skall inte säga arbetsstrider, ty det få vi gunås ändå, men strider om det problemet, hur innehållet i arbetstidslagen skall ersättas i nya avtal. Vi kunna inte finna, att detta är det lämpliga sättet att skaffa den nya provningsmöjligheten. Vi måste anse, att det är bättre att fullfölja denna försökslagstiftning under ännu en period och under den tiden — jag kan i det avseendet helt enkelt hänvisa till herr socialministerns angivna syften med prövningen — dels samla bättre erfarenhet av lagens verkningar hemma och dels framför allt se till, huru de internationella förhållandena på detta område komma att utveckla sig.

I det syftet är det, som lagen sålunda efter vår mening bör förlängas. Det är icke därmed någonting sagt om vad som i framtiden skall bli lösningen på detta stora sociala problem. I det avseendet måste vi som andra förbehålla oss fria händer. Det måste komma att i hög grad bero på den internationella utvecklingen, och ingen kan mer än jag vara på det klara med dess starka inverkan på den svenska arbetsmarknaden. Men det måste också bero på hur långt det är möjligt att se de svenska arbetarnas krav och önskemål till godo utan att därmed utsätta oss för alltför svåra ekonomiska påfrestningar. Den förlängda provotiden behöva vi. Den ger ett lugnare sätt att föra frågan fram till en mera lidelsefri och realistisk behandling än vad vi skulle få genom att nu förkasta hela lagstiftningen. Och jag vågar, herr talman, vara av den meningen, att om nu, såsom jag hoppas, utskottets förslag går igenom vid denna dags behandling i båda kamrarna, så är detta en utgång, som i grunden inom skilda läger i båda kamrarna uppfattas såsom den riktiga, den förnuftigaste och den för landet lyckligaste.

Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Herr Jeppsson instämde häruti.

Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.
(Forts.)

Hans excellens herr statsministern **Trygger**: Herr talman! Endast några ord med anledning av den siste talarens yttrande. Den ärade talaren fann det visserligen ej egendomligt, att i denna fråga hade avgivits deklarationer från regeringsbanken i de båda kamrarna. Däremot fann han det oerhört, att dessa deklarationer icke överensstämde helt och hållet med varandra med avseende på uppfattningen om nyttan eller skadan av en lagstiftning sådan som den varom nu är fråga. Jag vill med anledning härav säga, att såväl jag för min del som chefen för socialdepartementet ha i våra yttranden endast hänvisat till uttalanden, som vi vid tidigare tillfällen ha gjort i denna fråga. Denna hänvisning har skett för att det icke skulle inom kamrarna uppstå något missförstånd med avseende på vår ställning. Är det nu verkligen så oerhört, att en regering, i en fråga, som den icke själv har framlagt för riksdagen, att en dylik regerings medlemmar uttala meningar, som i någon mån divergera? Jag kan ej finna, att denna anmärkning är berättigad. Herrarna erinra sig väl, hurusom vi även under denna riksdag ha fått en kungl. proposition, där vissa medlemmar av statsrådet uttalat en annan mening än den, som fått sitt uttryck i den kungl. propositionen. Det är ju av det skälet statsråden ha reservationsrätt, att de ej skola behöva ha ansvar för ett beslut, som de icke anse sig med gott samvete kunna biträda. Men i alla fall: ingalunda rubbas på något sätt regerings ställning genom att något dylikt äger rum. Detta när regeringen själv framlägger ett förslag. Ännu mycket mindre bör det väl anses vara fallet, då icke regeringen framlagt något förslag.

Sedermera gjorde den ärade talaren mot mitt uttalande gällande, att han visserligen fann det naturligt, att jag påpekade, att i fall riksdagen antog Kungl. Maj:ts förslag oförändrat, så stode jag för min del helt utanför ärendet, därför att då bleve förslaget utan vidare lag. Men däremot kunde han ej förstå, att en person, som i alla fall hade den juridiska bildning och även den statsrättsliga bildning som jag, kunde komma fram med ett påstående, att ifall riksdagen icke antog Kungl. Maj:ts förslag oförändrat utan gjorde en ändring i detta förslag och gjorde denna ändring just i den riktning, som överensstämde med mina åsikter, skulle jag i regeringen icke finna mig förhindrad att låta detta passera. Enligt talarens mening vore däremot min skyldighet att taga upp frågan i hela dess vidd och följaktligen trycka min ståndpunkts stämpel på det hela. Jag får säga, att jag förstår icke detta. Jag har visserligen ansetts vara en något så när god jurist. Men å andra sidan har jag hört, att personer, som i övrigt just ej tycka, att jag är så synnerligen märkvärdig, ha om mig uttalat, att »som jurist har han verkligen en alldeles särskilt god sida, och det är, att han icke låter formen taga makten över innehållet». Jag får säga, att nu för tiden är man ju icke föremål för så mycket komplimanger, och därför kan man ju gärna ta åt sig en, om det är någon, som man anser vara berättigad. Och jag anser verkligen, att jag kan taga åt mig denna. Jag har aldrig under hela min verksamhet som domare, som universitetslärare eller i riksdagen någonsin låtit tyrannisera mig av formen,

när jag har haft klart för mig, att det vore saken, som på det sättet skulle få sitta emellan. Och det skulle väl vara alldeles oerhört att tänka sig, att om riksdagen hade tagit Kungl. Maj:ts förslag oförändrat, då skulle jag sitta lugnt kvar i regeringen och taga det för gott, men om riksdagen förbättrade Kungl. Maj:ts förslag just i den riktning, som jag anser vara riktig, skulle jag i statsrådet säga: jag tillstyrker Eders Kungl. Maj:t att icke godkänna detta riksdagens beslut. Det kan jag icke. Just därför att jag trodde, att jag kunde handla efter dessa grunder, har jag inträtt i regeringen. Hade jag trott, att jag borde handla annorlunda, hade jag absolut sagt nej. Och till sist vill jag ge min ärade vän, den siste talaren det uttryckliga erkännandet, att jag anser ej, att jag i en situation sådan som den, som nu föreligger i vårt land, skulle kunna bära ansvaret att inträda i regeringen och säga nej till ett beslut av riksdagen, vilket går mera i den riktning, som jag anser vara den rätta, än det förslag, som ursprungligen av Kungl. Maj:t framlagts.

*Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.
(Forts.)*

Herr talmannen återtog nu ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr **Dahlén**: Herr talman! Det synes numera vara en konstant företeelse i denna församling, att så snart en fråga, som berör arbetarna, kommer upp till behandling, så kan man nästan på förhand vara övertygad om, att den innebär förslag om försämring. Det nu föreliggande förslaget innebär icke heller något undantag från denna regel. Redan Kungl. Maj:ts förslag innebär ju en hel del försämringar av arbetstidslagen, i synnerhet i fråga om rätten till övertidsarbete, och utskottets förslag innebär i ännu högre grad en försämring. Det är inte riktigt, när det här i riksdagen och i tidningarna talas om, att det nu föreliggande förslaget innebär en prolongering av den hittillsvarande 8-timmarlagen, utan det innebär en stor försämring, i synnerhet, som sagt, i fråga om övertidsarbetet. Det torde vara överflödigt att upprepa vad som redan förut framhållits i debatten, men det är dock ett faktum, att det enligt förslaget kan tillåtas ända till 92 timmar per kalendermånad och 350 timmar per kalenderår i övertidsarbete. Det är då fullständigt oriktigt och helt enkelt ett missbruk av ord, när man säger, att detta är en lagstiftning om 8-timmarsdag.

Jag skulle vilja vända mig till de herrar, som voro med i Washington och godkände det förslag, som där framställdes och den hemställan, som där gjordes till de olika länderna att genomföra en lagstiftning, som skulle innebära en förkortning av arbetstiden för arbetarna. Vi hade en lagstiftning år 1919, som med några förbättringar kunde gjorts sådan, att vi kunnat få Washington-konventionen ratificerad. Men de herrar från vårt land, som voro med i Washington 1919 och godkände den nämnda hemställan till de olika staterna, de reste hem till Sveriges riksdag och medverkade till att den lagstiftning vi förut haft blev så försämrad, att det faktiskt

*Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.
(Forts.)*

blev omöjligt att få Washington-konventionen ratificerad. Det finnes ju inte mera än fem stater av de trettonio, vilka så gott som enhälligt voro med om att besluta Washington-bestämmelserna, som ha en lagstiftning, som gjort det möjligt att ratificera denna konvention. Man kan nästan få den uppfattningen, när man ser den ställning, som de representanter, vilka då voro med, i dag intagit, att de proklamationer, som utfärdades i Washington och Versailles endast voro en enda stor humbug. Det var ingenting annat än ett försök att i största möjliga mån klara sig undan trycket av den revolutionära stämning, som då förefanns i Europas länder. Jag vill för min del konstatera, att det endast var en stor humbug, då de personer, som från vårt land voro med i Washington, där gingo med på att godkänna de förslag, som då förelågo.

Bland de yrken, som i utskottets förslag undantagits från lagens bestämmelser, är även torvindustrien. Jag har svårt att förstå, av vad anledning denna industri skall undantagas. Jag har själv varit anställd i den industrien. Torvupptagningen pågår på sommarens och tröskningen på vintern; arbetet bedrives således där hela året om. Sådana skäl, som herr Karlsson i Gasabäck anfört för den industriens undantagande, förefinnas visst icke. Därtill kommer att arbetet i detta yrke är synnerligen tungt och ansträngande.

Sedan vill jag säga några ord angående det förhållandet att varken Kungl. Maj:t eller utskottet tagit den allra minsta hänsyn till en annan yrkesgrupp, som dock i Washington-konventionen framhållits i första rummet, nämligen gruvarbetarna. 1919 års riksdag beslöt tillsättandet av en kommitté med uppdrag att utreda spörsmålet om gruvarbetarnas arbetstid och möjligheten för en ännu mer förkortad arbetstid för gruvarbetarna. Till det förslag, som framkom från kommitténs rent borgerliga element, rättare sagt dess ordförande, har inte heller av den förutvarande socialministern tagits minsta hänsyn. Detta innebär ändock en så pass liten och rimlig begäran, att man hade kunnat anse, att en socialdemokratisk socialminister, vilken tidigare hade varit med om att godkänna Washington-konventionens bestämmelser, hade kunnat taga med detta lilla förslag angående gruvindustriarbetarna.

Jag vill i alla fall säga, att resultatet av riksdagens behandling av denna fråga kommer att bliva, att arbetarnas krav på förkortad arbetstid åter kommer att föras ut på arbetsplatserna. Det visa också första-maj-demonstrationerna över hela landet, att arbetarna förstått den saken. Jag är också livligt övertygad om, att de komma att sätta in all sin kraft på genomförandet av en kortare arbetstid genom sina fackliga organisationer. Det är inte riktigt, som herr statsministern säger, att 8-timmarsdagen eller en förkortad arbetstid för arbetarna innebär en trossats. Arbetarna hava mycket långt tillbaka i tiden redan insett den stora fördelen av förkortad arbetstid. Det är dock på det sättet, att om jag genom mina fackliga organisationer kan tillkämpa mig en påökning av 5 eller 10 öre i timmen eller drägligare förhållanden på arbetsplatsen, arbetsgivarna förr eller senare kunna taga igen den förbättringen. Men har jag tillkämpat mig

förkortad arbetstid, så finns det ingen makt i världen, som kan taga ifrån mig den fördelen. Detta visar också tydligt på, att denna förman för arbetarna inte är en trossats utan något som anknyter sig till de verkliga förhållandena.

*Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.
(Forts.)*

Herr Karlsson i Grängesberg och jag hava framfört en motion, vari vi kräva en arbetsdag med 8 effektiva timmar för alla industriarbetare och sex timmar för gruvarbetare. Jag tror också, att om man tager hänsyn till den stora och hastiga utvecklingen på maskinteknikens område, man skall finna det vara möjligt för samhället och möjligt för arbetarna och industrien att på den angivna tiden tillverka de produkter människorna behöva, därest nu industrien skulle komma att sättas igång och bli reglerad på förnuftigt sätt.

Inskränkande mig till dessa ord ber jag att få yrka att 1 § måtte godkännas i den lydelse, som föreslagits i den av herr Karlsson i Grängesberg och mig väckta motionen.

Herr Engberg: Herr talman, mina herrar! Det var sannolikt flera av kammarens ledamöter än jag, som när hans excellens herr statsministern hade gjort sin deklaration, ställde den mot bakgrunden av socialministerns föregående deklaration och gjorde sig den frågan, huru de herrar av den nuvarande regeringen, som med sina ämbeten också förena riksdagsmannaskap, skola komma att ställa sig i den stundande voteringen i denna fråga. När man ser på den av herr Lindman framburna motionen, som utmynnar i yrkandet att denna lagstiftning icke bör förlängas vare sig provisoriskt eller definitivt, finner man bland namnen under densamma t. ex. den nuvarande kommunikationsministern och den nuvarande jordbruksministern. Det är ju ett delikat ämne, som skulle kunna giva anledning även det till teoretiska utläggningar av det slag, som hans excellens statsministern var inne på. Men den praktiska sida av spörsmålet, som intresserar, är väl närmast, huruvida man inom regeringen har för avsikt att i voteringen desavuera hans excellens herr statsministern eller desavuera herr statsrådet och chefen för socialdepartementet, eller om man till äventyrs löser konflikten på det enkla sättet, att man delar upp sig och röstar en del med den ene och en del med den andre för att rädda regeringens prestige i denna fråga.

När hans excellens herr statsministern gjorde sin deklaration, kom jag att tänka på en annan, samtida politisk gestalt, som i mångt och mycket erinrar om herr statsministern och som också han har haft att göra med den fråga, som här föreligger i dag. Det är den nuvarande konseljpresidenten i Italien, herr Mussolini. Före sitt statsministerskap uttalade han sitt bestämda fördömande av 8-timmarsdagen, som han betecknade som en olycka för Italiens folk och näringsliv. Vad händer? Nu sitter Mussolini som Italiens konseljpresident. Han har utfärdat ett dekret om 8-timmars arbetsdag inom industri, handel och vissa delar av jordbruket; men icke nog därmed, han har — och jag är ledsen att hans excellens herr statsministern inte är inne för ögonblicket — förelagt det italienska parlamentet till ratifikation Washingtonöverenskommelsen angående 8 timmars

Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.
(Forts.)

arbetsdag. Nåja, det är ju ett faktum, som, sammanställt med deklarationen i kammaren i dag, visar att män burna av denna gemensamma åskådning, som den italienske och den svenske statsministern, finna, när de ställas inför förhållandena, att den tidigare ståndpunkten, karskt och kärvt driven, som ju den alltid varit i medkammaren här hemma, får maka på sig till förmån för andra synpunkter. Jag erinrar herrarna om, att det var inte längre sedan än vid behandlingen av arbetslöshetsdirektiven i dess första avgörande batalj i första kammaren, som herr Trygger betonade, att enligt hans uppfattning 8-timmarsdagen var själva källan och upphovet till det rådande nödläget, enkannerligen arbetslösheten. Man skulle tro, att när den ärade talaren, besjälad av en dylik uppfattning, något senare i samma anförande vände sig till första kammarens talman med ungefär följande ord: Herr greve och talman! Ni har varit i denna kammar länge liksom jag. Kan ni erinra er, att första kammarens högerparti har någonsin fyllts av rädsla för något annat än att svika sin övertygelse om vad som gagnar fosterlandet? — det var ett stolt och förpliktande statsmannaoord, och det var tydligt, att det imponerade där inne på förstakammarhögern. Men när man hör dagens deklaration av hans excellens herr statsministern, så tar man sig en liten funderare: Vart har den oerhörda vördnaden för fosterlandet, vart har rädslan för att handla så, att man skulle svika sin plikt mot fosterlandet, nu tagit vägen? Nu är den med ens bortblåst, ja, så fullständigt bortblåst, att det för den man, som sitter som andra lagutskottets ordförande och som är känd för att vara en första kammarens Aristides, tedde sig nödvändigt att i ett anförande för en stund sedan i medkammaren säga rent ut, att detta är ett system, som står på gränsen till *regeringslöshet*. Ordet var kanske hårt, men jag undrar, om det inte låg en bister sanning i detsamma, och jag undrar, om inte herr Reuterskiöld hade ganska rätt, när han i sitt anförande strök under, att — som han sade — när vi hade den socialdemokratiska regeringen skulle han knappast hava vågat rösta för ett sådant förslag som det föreliggande utskottsförslaget. Ty då var det en regering, så föllo orden, som kunde regera, medan den nuvarande regeringen genom sin chef har förklarat, att den i denna för landet så betydelsefulla vitala fråga har för avsikt att intaga den passiva åskådarens och expeditörens roll. Ja, jag skulle tro, att även det omdömet har åtskilligt fog för sig. Ty nog måste jag säga för min del, att när jag hörde hans excellens herr statsministern söka bemöta de invändningar, som i det avseendet rests av den ärade talaren för det liberala partiet på Stockholmsbänken, då tedde det sig för mig som ett ganska djärvt försök att gå på sidan om allt vad saken gällde. Jag vill för min del icke ett ögonblick bli utsatt för misstanken att vilja bidra till de många komplimanger, av vilka hans excellens herr statsministern började känna sig en smula besvärad, men icke förty synes det mig ändå berättigat säga, att hans excellens herr statsministern till sina många och stora förtjänster som den gode juristen även kan lägga till förtjänsten att vara en smula anhängare av den åskådning, som en gång i världen gick under

namnet sofistiken och om vilken det plägar förtäljas, att dess utmärkande kännetecken var att söka göra det svaga argumentet till det starka. Ty den manövreringskonst, hans excellens herr statsministern i sitt anförande gav prov på, var just av detta slag. Vad som var anmärkningens kärnpunkt, nämligen detta huru det är möjligt, att en regering, som till på köpet vill gälla som en *riks*regering och som väl därför också vill göra anspråk på att vara en *stark* regering, hur det kan vara möjligt, säger jag, att en slik regering i en fråga sådan som denna, där dessutom regeringens chef ju gång på gång har tagit så omfattande engagemang, ställer sig alldeles utanför och bara expedierar ärendet och betraktar sitt befattningstagande därmed såsom endast formellt, den kärnpunkten glider man inte förbi genom att ge repliken: Jag vill inte som god jurist, att formen skall få gälla för mera än innehållet! För övrigt underströk hans excellens herr statsministern att han här ville föra sin politik i denna fråga med hänsyn till vad han ansåg vara möjligt och framkomligt under de nuvarande förhållandena. När herrarna togo del av den nuvarande regeringens deklaration, funno herrarna, att det skulle bli en *försvarsfrågans* regering. Jag förmodar, att hans excellens herr statsministern, när han går till lösandet av denna regeringens huvudfråga, kommer att följa samma grundsats som han följt här i dag, nämligen att söka rätta sig efter vad riksdagens flertal kan vilja. Men, mina herrar, inför anblicken av hans excellens' uppträdande i dag samt hans förklaring mot bakgrunden av den patetiska försäkran för någon tid sedan, att endast rädslan för pliktförsummelse gent emot fosterlandet kunde förmå högern att handla på visst sätt, så vill jag fråga: Hur skall det ej te sig den dagen, då landets försvarsfråga föreligger, och hans excellens herr statsministern kanske förelägger kammaren ett förslag, som är beräknat, *inte* med avseende på vad fosterlandet kräver, *inte* med avseende på vad hans excellens herr statsministern anser vara det *riktiga*, utan efter en anpassning till rådande parlamentariska förhållanden?

Jag undrar, om högerns ärade ledare där nere på Stockholmsbänken, som har ordet efter mig, skulle vilja vara villig tala om för kammaren, huruvida och i vad mån han anser den regeringspraxis, som har inletts av den nya högerregeringen, står i överensstämmelse med den, som han följde under den tid, han med den äran förde statsministerskapets runor i detta land. Jag misstänker, att andrakammarhögerns ledare känner sig en smula konsternerad över att se den, som tapprare än någon annan i medkammaren trätt inom skrankorna för just de synpunkter, som utvecklats i hans motion, nu med ens överge honom och övergå på den andra linjen. Det börjar synas, som om regeringssystemet blir något underligt, och jag har för mig själv gjort den reflexionen, att kanske stå vi inför en kris i regeringsförhållandena, kanske är det så, att det blir vissa regeringar, som rent av *kunna lånas av de olika partierna*, så att de vid olika tillfällen och under olika förhållanden kunna tjänstgöra som regering i dag åt herr Lindman, i morgon åt herr Branting, i övermorgon åt herr Edén, dagen därpå åt herr Nilsson i Vibberbo och

*Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.
(Forts.)*

Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.
(Forts.)

kanske en annan dag åt herr Kilbom! Jag skulle tro, att med hela den åskådning, som vår höger drivit i många år med kravet på den starka regeringsmakten, med kravet på att en regering inte skall vara bara en expedierande myndighet utan en verklig regerande myndighet, så äro de vägar, som beträffas i dag av hans excellens herr statsministern, ganska äventyrliga.

Ja, herr talman, det är till dessa reflexioner jag för min del frestats i dag och för vilka jag velat ge ett uttryck. Jag ber för övrigt få förena mig med dem, som yrkat bifall till den socialdemokratiska reservationen.

Herr Lindman: Herr talman! Jag skall be att få säga några ord, först med anledning av ett yttrande på förmiddagen av herr Johanson i Stockholm, däri han gjorde en del ganska grava anmärkningar mot uttalanden jag hade haft i ett tidigare anförande.

Herr Johanson talade om, att jag i mitt meddelande beträffande den utländska lagstiftningen på detta område, inte hade lämnat uppgifter, som voro alldeles riktiga. Detta skulle särskilt gälla Förenta staterna. Jag skall då be att få påpeka, att det i Förenta staterna icke existerar någon allmän förbunds lag om 8 timmars arbetsdag. Det är verkligen på det sättet. Det finns visserligen en lag, en förbunds lag om 8 timmars dag, men den gäller bara för arbete i statens tjänst, icke för något annat. Det finns visserligen lag i nio stater i Amerika, som reglerar arbetstiden till 8 timmar. I den lagen finns emellertid föreskrivet, att avtal kan bryta bestämmelsen. Man kan sålunda avtala bort bestämmelsen om åtta timmar. Jag tror således, att man knappast kan säga, att det meddelande, som jag i det fallet lämnat, icke varit riktigt. Över huvud är det i Amerika så, att man praktiskt taget icke kan tala om åtta timmars arbetsdag, utan där är arbetstiden i regel mycket längre än åtta timmar.

Sedan gjordes det anmärkning från olika håll, däribland även av herr Edén, mot vad jag yttrade om förhållandena i Schweiz. Beträffande Schweiz vill jag säga, att där har man ju infört bestämmelsen om åtta timmar i den s. k. fabriksskyddslagen. I denna fanns också en bestämmelse om att man kunde utsträcka arbetstiden till 52 timmar i veckan, när viktiga skäl betingade en sådan anordning. Det förslag, som nu är framlagt, går ut på att man skall kunna höja den ytterligare till 54 timmar, när allvarliga ekonomiska förhållanden påfordra sådant; och denna bestämmelse, som är föreslagen av regeringen, har behandlats i staternas råd, d. v. s. närmast motsvarande första kammaren här, och det har där blivit antaget med 26 röster mot 1. Även i nationalrådet, d. v. s. vår andra kammare, har det gått igenom med 85 röster mot 47. Det tyder i alla fall på en ganska väsentlig uppmjukning eller uppluckring av denna arbetstidslag.

Slutligen vill jag beträffande Holland säga, att i ej mindre än tio industrier arbetar man med en tid av 56 timmar i veckan.

Jag skall gå förbi en del andra saker, som jag tänkt beröra. Det är kanske icke mycket värt för oss att vidare gå in på åttatimmars-

dagen. Jag hörde vad hans excellens herr statsministern talade, och det behöver jag icke upprepa, rörande 48 artikeln i Versailles-freden.

Herr Edén frågade, om det funnes någon anledning för mig att framdraga vissa yttranden från 1919. Nej, man kan ju säga, att det icke finnes någon sådan anledning, men å andra sidan är det alltid för mig av ett mycket stort intresse, när jag bedömer en fråga som den här föreliggande, att rekapitulera, hur man då såg på saken, och anledningen till att man lade fram ett förslag. När jag gjorde detta i går och studerade litet i riksdagens protokoll och i de kungl. propositionerna vid lagtima och urtima riksdagarna 1919, fann jag en del yttranden, som alls icke blivit infriade av utvecklingen, som gått i rätt olika riktning nu mot vad Kungl. Maj:t då antog. Att jag särskilt fäste mig vid ett yttrande av den dåvarande civilministern, berodde därpå, att han avlämnat propositionen. Han stod för den så att säga, och han uttalade bland mycket annat det som jag nyss anfört. Det yttrandet fanns i propositionen, och jag förundrade mig rätt mycket när jag hörde herr Edén säga, att det blott var civilministerns eget yttrande. Jag trodde, att det var regeringens yttrande, som kommit i propositionen; åtminstone brukade det vara det på den tiden, då jag hade med dylika frågor att göra, för så vitt det icke var en reservation, som avgavs, vilket knappast förekom på den tiden. Jag skulle naturligtvis, om jag ville, kunna draga fram herr Edéns egna yttranden ur protokollen. De ligga på bordet, men jag vill icke besvara kammaren därmed. De visa, att man sett saken på litet annorlunda vis vid olika tidpunkter. Det kanske här kan tillämpas ett uttryck, som herr Edén själv nyss fällde, nämligen att en sak kan se ut på olika sätt från regeringsbanken och nere i kammaren.

Med anledning av herr Engbergs yttrande vill jag säga att jag icke behöver gå in på hans excellens herr statsministerns yttrande, ty han svarar för sig själv. Han har ju, som kammaren själv hört, givit ett svar på den saken.

Jag undrar möjligen, om icke detta yttrande från herr Engberg kan vara framkallat till en viss grad av någon missbelåtenhet eller misräkning över att utvecklingen varit sådan den varit under sista tiden.

Förr i tiden brukade icke de gamla gudarna alltid sitta stilla och regera i sin Olymp, utan emellanåt iklädde de sig människors skepnad och stego ned från Olympen till dessa för att skrämma dem eller för att söka intala dem någonting, huru dåliga de voro och även huru bra somliga voro. Vi här uppe i Norden ha också haft gudar. Jag tänker icke särskilt på våra gudar uti Asgård, Oden och Tor, utan jag tänker nu särskilt på de sista gudarna i kanslihuset. Icke Oden och Tor utan Branting och Thorsson. De hava upphört att vara gudar nu och stigit ned bland människorna för att skrämma dem och framhålla sina synpunkter för dem, sådana de omfattade dessa, när de själva sutto i sin Olymp.

Uti Asgård hade våra gamla gudar också en väktare, en s. k. rytare, som på den tiden hette Heimdall och som blåste i ett horn,

*Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.
(Forts.)*

*Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.
(Forts.)*

som kallades för Gjallarhornet. De andra gudarna hade en annan rytare. Han bar det mera moderna namnet Engberg. Han ryter emellanåt i kammaren och emellanåt i sin tidning; och allt detta är naturligtvis till för att imponera på människorna. Det är gudarnas utsände, som söker skrämma oss. Jag skulle i detta sammanhang vilja säga något som jag hörde på en kommunalstämma, vilken jag en gång bevistade. Där var en man som hade stor pondus och som brukade skrämma bönderna, för att få sin vilja fram. Det var i Hälsingland, herr Engberg, på vår mammas gata. Han sökte skrämma dem, dessa bönder och lantmän, och han röt och talade mycket kraftigt och hårt. Men när han en gång gjort det, steg en gammal bonde upp och sade: »Tore har dönat förr, utan att hon har slagit ned»; sade och satte sig! Herr talman, det gör jag med.

Herr Lövgren: Fåfängt, fåfängt spjärnar den svenska reaktionen mot normalarbetsdagen, lika fåfängt som högern i varje avancerat industriland gör det. Trots allt vad herrarna skrika är det likväl ett faktum, att normalarbetsdagen går från seger till seger. Det kan hända, att det icke sker efter samma linjer i alla länder, men att det sker, det är ändå ett faktum. I varje avancerat industriland har den hållit sitt intåg på det ena eller det andra sättet, antingen genom överenskommelse mellan de bägge intresserade parterna eller också på lagstiftningens väg såsom hos oss, eller ock slutligen genom en regeringshandling såsom i Italien. Herr Lindman, vad betyder det nu, när regeringschefen i Italien, som väl är högerns idol framför andra, när han genom en regeringshandling inför normalarbetsdagen? Jo, det betyder, att det är ett erkännande utav att den organiserade arbetarevärlden har inom de moderna samhällena en sådan maktställning, att ingen regering kan sitta, som icke godkänner denna, som icke de facto godkänner den. Om än hans excellens herr statsministern i dag i ett väl format anförande framfört sina principiella invändningar mot lagen, kommer han likväl till ett slut som de facto säger: »Jag kan icke gå emot den, jag måste tåla den, sedan den en gång är ett faktum.» Att normalarbetsdagen blivit ett faktum, för den skull hava världens arbetare gått i en hård skola och lärt sig solidaritet, solidaritet som klass, vilket icke behöver betyda detsamma som illojalitet mot samhället utan mycket väl kan förenas med solidaritet med samhället.

Herr Trygger säger i sitt anförande, att han redan i andanom kan se, när Sveriges arbetare själva begära normalarbetsdagens upphävande. När herr Trygger säger det, kommer jag att tänka på den gamla satsen: Saliga äro de enfaldiga. Utvecklingen går icke i den riktningen men väl tvärtom. Lång arbetstid betyder icke höjd levnadsstandard. Låt mig göra en kort erinran. För tre årtionden sedan arbetade man inom sågverksindustrien från kl. 6 på morgonen till kl. 9 på kvällen. Betydde det en hög levnadsstandard? Nej, det betydde, att man lade grund till den oerhörda tuberkulos, som ännu i dag råder i Norrbotten. För tre årtionden sedan tog man in barnen vid sex års ålder i sågverksindustrien; jag kom själv

in vid denna ålder. Betydde det en hög levnadsstandard? Nej, det gjorde det icke. För tre årtionden sedan arbetade kvinnorna i tolv timmars skift, den ena veckan på natten och den andra på dagen, i tolvtimmarsskift avbrutna av 2 korta raster för intagande av måltid. Var det en hög levnadsstandard den tiden? Nej, herr Trygger, det var så långt ifrån en hög levnadsstandard, att den med säkerhet icke gick upp till hälften av den, som råder i dag. Skulle nu en längre arbetstid i de stora industrierna betyda en hög levnadsstandard? Nej, det skulle betyda arbetslöshet för ett större antal arbetare än dem, som nu äro arbetslösa. Det skulle betyda, att företagens ägare toge in en större del av vinsten från företagen än vad de nu göra. Normalarbetsdagen är i dag icke fullkomlig. Den är behäftad med väsentliga brister, i synnerhet som så stora grupper äro undantagna från dess tillämpning, som nu är förhållandet. Men lika säkert som att arbetstidslagen av i dag är ett framsteg och betyder en högre levnadsstandard för Sveriges arbetare än för tre årtionden sedan, lika säkert är också, att normalarbetsdagen skall förbättras och icke försämrast, något som man strävar till på borgerligt håll. Var och en är tvungen att erkänna, att antingen på det ena eller det andra sättet lyckas världens industriarbetare tvinga fram en förkortning av sin arbetstid. Denna förkortning hava vi råd till, därför att den maskinella och tekniska utvecklingen gått framåt under de senaste årtiondena. Frågan är blott, i huru hög grad vi skola diskontera till arbetarnas fördel den förbättring av den maskinella tekniken, som nu inträtt. Lika säkert som att de förhållanden, som råda i dag, innebära en förbättring i jämförelse med förhållandena för tre årtionden sedan, lika säkert är, att arbetarna genom sin solidaritet och sina organisationer komma att antingen på lagstiftningens väg eller också på överenskommelsens väg förbättra och ytterligare utbygga denna normalarbetsdag, till dess densamma motsvarar deras intressen.

Fåfängt är det som man spjärnar emot, och herr Trygger kan var säker på, att han aldrig kommer att uppleva den dag, då Sveriges arbetare komma att begära normalarbetsdagens upphävande. Så mycket hava vi hittills vunnit med våra organisationer, att vi kunna deltaga i samhällets skötsel på ett helt annat sätt än för tre årtionden sedan. I kraft av de vinster, som vi redan inhöstat, komma vi att inhösta flera. Världen går icke tillbaka, vare sig det sitter en Trygger-regering eller någon annan regering. Ja, herr talman, jag ber att få yrka bifall till herr Linders reservation.

Häruti instämde herrar *Bäcklund, Molin, Norsell, Norling, Uddenberg* i Karlskoga, *Hage, Vahlstedt, Blomquist* och *Andersson* i Katrineholm.

Herr **Edén**: Herr talman! Jag begärde ordet med anledning av den replik, som hans excellens herr statsministern hade den älskvärdigheten att rikta till mig. Hans excellens är visserligen icke nu närvarande här, och det betager mig en stor del av det nöje, som det

*Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.
(Forts.)*

skulle hava berett mig att gå en smula närmare in på denna repliks innehåll, men detta kan dock icke förhindra, att jag nödgas fästa uppmärksamheten på ett par förhållanden, som äga samband med denna replik.

Hans excellens statsministern jämnställde det faktum, att här avgivits deklarationer på väsentligt skilda linjer av honom själv och av socialministern, med möjligheten att inom en regering avgiva reservationer till protokollet. Jag känner väl till denna möjlighet. Men jag har verkligen icke reda på för min del, att det förekommit något fall, då vederbörande departementschef och statsministern varit i en viktig fråga skilda genom reservationer. Jag känner åtskilliga fall, dess bättre mycket få från min egen tid i regeringen, då andra ledamöter av statsrådet avvikit från departementschefen. Men jag känner icke något där statsministern och departementschefen haft olika uttalanden. Och jag har mycket svårt att förstå, hur det skall vara möjligt att i fortsättningen praktisera en lagstiftning av denna betydelse, när man har så olika utgångspunkter.

Hans excellens statsministern gjorde vidare med den elegans, som är honom egen, en vändning in på det skämtsamma området. Han begagnade sig utav en liten fint, som icke är oss obekant från hans många år i första kammaren, nämligen att tala något om sin egenskap av jurist, och han skämtade med att man ansett honom vara en god jurist. Jag kanske får erinra kammaren om att jag för min del i mitt anförande icke blott erkände detta, utan jag talade också om hans statsrättsliga lärdom, som innebär något mera än att vara en vanlig god jurist. Då herr statsministern sade, att han vore glad över att kunna taga åt sig en sådan komplimang om rangen som god jurist, så bifogade han till detta en anmärkning om, att det kunde vara skönt att få några komplimanger i dessa dagar. För all del, mina damer och herrar, jag tycker att herr statsministern icke har någon anledning att beklaga sig; han har fått ovanligt många komplimanger i dessa dagar, säkert många fler än man väntat och många fler än tidigare regeringschefer fått i motsvarande situation. Men herr statsministern kan kanske icke begära, att man skall fortsätta med komplimenterandet vid alla tillfällen, utan detta får bero på innehållet i de regeringens handlingar, som vi hava att taga ståndpunkt till. Och med all vördsam vänskap för herr statsministern — jag vågar be att få även för min del hänsyfta härpå, eftersom herr statsministern själv hade en motsvarande vändning — nödgas jag uttala, att det synes mig betänkligt, att herr statsministern inaugurerar en sådan metod att komma ifrån en tidigare ståndpunkt som den han i dag använt. Herr statsministern ställde visserligen denna metod i relation till den komplimang han åberopade, och som yttermera skulle gått ut på, att han som jurist hade förmåga att hålla sig till innehållet och icke till formen. Men jag nödgas säga, att den som vill tillämpa den karakteristiken på herr statsministerns ståndpunktstagande här i dag, han har underliga begrepp om vad som är form och vad som är innehåll. Det är icke jag utan herr statsministern, som dragit upp de två kategorier av fall, inför vilka

regeringen skulle ställas — en uppläggning av frågan, som väl får erkännas vara formell i ovanlig grad. Det är icke jag utan herr statsministern, som åberopat och upprepat, att för den händelse att lagen antoges i enlighet med den ursprungliga propositionen, så kunde den nuvarande regeringen reellt icke gå in på att pröva den. Det är från herr statsministerns sida som detta är sagt, och det är av mig erkänt. Men går man nu ut från dessa formella utgångspunkter, då kan man icke heller komma ifrån, att ifall utskottsförslaget, såsom jag hoppas, antages, så finnes icke ens detta formella hinder för regeringen att taga ståndpunkt i sak, ty då skall enligt svensk grundlag detta beslut som ett nytt förslag från riksdagen gå till Kungl. Maj:ts och kräva Kungl. Maj:ts godkännande för att bli gällande. Att det i sådant fall skulle bli möjligt att komma ifrån ett realbedömmande av frågan, är något, som jag fortfarande tillåter mig att finna mycket överraskande. Jag nödgas vidhålla, att det hade varit vida mera sympatiskt och vida mer överensstämmande med vad jag anser vara det tillbörliga i en regerings ställning, om man nu från regeringshåll deklarerat rent ut: »Vi finna, att vi ändå icke kunna underlåta att taga denna lag. Under övervägande av de olika skälen nödgas vi låta de ekonomiska skäl emot, som vi alltjämt vidhålla, vika för andra skäl, vilka tala för.» Hade man gjort en sådan deklaration, då hade visserligen även detta varit en mycket uppseendeväckande vändning, men dock en vändning på rätt bog och utan undanflykter, en vändning på samma sätt som skedde i förra veckan i ett annat ärende. Att däremot söka skydd bakom den omständigheten, att här föreligger ett ärende, som är väckt före regeringens tillkomst och som regeringen nu får från riksdagen, det går icke. Det går icke att komma ifrån, att här skall ske ett *reellt avgörande*, samt att den nya regeringen med herr Trygger i spetsen finner sig icke kunna eller icke vilja vidhålla sin gamla ståndpunkt om avslag på hela denna lagstiftning.

Herr Lindman har i sitt sista anförande tumlat om ganska ystert med herr Engberg. Jag skall icke giva mig in i den dansen, ty den förefaller mig verkligen att vara rätt halsbrytande — en dans, som började uppe bland Olympens gudar, övergick till Asgård och slutade på en kommunalstämma i Hälsingland. Den är för vanskelig för mina förflyttningsvillkor. Att överhuvud taget den metod, herr Lindman använde för att få skrattarna på sin sida och till vilken jag komplimenterar honom, i högre grad påminde om en kommunalstämma och i mindre grad om andra kammaren, må vara en sak för sig. Men däremot kanske jag djärves även jag taga upp åtminstone ett motiv från de många, herr Lindman hade till sin disposition. Jag kan stanna vid Olympens gudar. Jag har för min del icke lyckats få den uppfattningen, att vi, som suttit i kanslihuset, ha vare sig själva betraktat oss eller av andra betraktats såsom gudomligheter. Åtminstone gjorde vi aldrig anspråk på det på vår tid — kanske det var annorlunda under tiden från 1906 till 1911. Men i alla händelser synes det mig, att vad som skett här i dag ger en något annan analogi med den olympiska mytologien än den herr

*Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.
(Forts.)*

*Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.
(Forts.)*

Lindman fick fram. Vi känna väl, både herr Lindman och jag, att Olympens gudar icke blott nedstego till människorna för att skrämma dem, såsom herr Lindman uttryckte sig — det är en mycket ofullständig redogörelse för deras besök på jorden — utan de nedstego också för att begå mänskliga svagheter av olika slag. Och jag måste säga, att om vi skola tillämpa detta kapitel på förevarande situation, så kunna vi icke undgå att finna, att den, som intagit en så olympiskt upphöjd ställning till problemet om 8-timmarslagen, som den nuvarande statsministern gjort, den, som med sådan säkerhet och bestämdhet gång på gång förklarat denna lag vara fullständigt oantaglig, vara en fara för Sveriges näringsliv och annat dylikt, han har allt begått en mycket i ögonen fallande mänsklig svaghet i dag, då han intagit den ståndpunkt till lagen som statsministern nu proklamerade.

Herr Kilbom: Herr talman! Jag tror, att man kan vara ense om, att dagens debatt varit nog så rik på sensationer. Här har herr Trygger, till vilken väl landets höger lärt sig under många år att titta upp såsom till den, vilken skulle i handling sätta stopp för riksdagens utsvävningar, förklarat, att härefter skall ett av hans främsta bud såsom statsminister bli att noggrant avlyssna riksdagens vilja. Här har herr Edén såsom representant för ett liberalt parti, vilket för kort tid sedan störtade den socialdemokratiska regeringen och alltså framskapat den nu sittande regeringen, stigit upp och uttalat sin förvåning över resultatet av sitt eget partis gärningar. Jag undrar dock, herr Edén, om det icke hade varit lämpligare att tänka på det litet tidigare i det liberala partiet, t. ex. då man behandlade frågan om arbetslöshetsdirektiven. Hade man då tänkt sig för, hade det kunnat tänkas, att man icke i dag behövt ha den regeringslöshet från regeringens sida, som förut med rätta påtalats. Och en annan sensation bjöds för övrigt för ett par dagar sedan, då herr Trygger steg upp och sade, att det var nödvändigt, att regeringen följer riksdagens mening, men i samma ögonblick förklarade, att då järnbruksarbetarna göra det, då de söka slå vakt om ett av riksdagen fattat beslut, då har riksdagen icke någon skyldighet att hjälpa dessa järnbruksarbetare.

Järnbruksarbetarnas kamp sedan månader är icke annat än en kamp för 8-timmarsdagen. Och det skall i detta sammanhang sägas, att om de kunnat tvingas på knä, skulle situationen i dag sannolikt varit något annorlunda för herr Lindman och hans meningsfränder, än den nu faktiskt är. Det krav, som man pressat ut järnbruksarbetarna på, är en skiftindelnings, vilken redan förut har karakteriserats såsom varande fullständigt orimlig och om vilken andra lagutskottet 1921 förklarade, att den innebure en så pass stor avvikelse från 8-timmarsdagens princip, att »därtill i regel borde förutsättas arbetarnas samtycke». Det samtycket har man icke kunnat åstadkomma, men man håller väl alltjämt på, såsom kvallstidningarna sannolikt kunna meddela från de nu började förhandlingarna, att arbe-

tarna vid järnbruken skola acceptera denna orimliga arbetstidsindelning.

Jag skulle i detta sammanhang vilja fråga herrarna, som tala om nödvändigheten av produktionens förbilligande och om kravet på att därför få längre arbetstid: tro ni verkligen, att om man skulle lyckas att få fast järnbruksarbetarna vid den arbetstidsindelning ni begära, om man skulle lyckas att genomföra högerns önskemål, tro ni verkligen, att det skulle medföra billigare produktionskostnader, tror herr Lindman, som känner järnbruksindustrien, att detta skulle bli följden, om man kunde kommendera martinsmältarna att arbeta så som herrar direktörer behaga finna riktigt? Tror icke herr Lindman och andra, att dessa martinarbetare då kunde komma på idén, att visa det *herrarna* icke ensamma bestämma, och att detta skulle bli åtskilligt dyrare för järnbruken än om man t. ex. i godo kunde komma överens om att skapa en arbetstid, som arbetarna också mänskligt sett ha rätt att fordra?

Det lagförslag, som nu föreligger, är typiskt för den liberala ståndpunkten. Det är nu typiskt också för övrigt, att detta »demokratiska» partis talemän vända med ögonen och förfasa sig över diktatur samtidigt som de liberala ledamöterna av utskottet utöva diktatur. Det finnes nämligen sakligt sett icke någon majoritet för utskottets förslag. Högern är motståndare till detsamma, bondeförbundet är motståndare och socialdemokraterna äro motståndare till utskottsförslaget. Vilka äro då anhängarna? Jo, liberalerna. 2—3 man ha dikterat lydelsen av ett förslag till lag, som i tre års tid skall gälla till efterrättelse för arbetarna i vårt land. Och vilken lag! Man har krävt, att den skulle ha större elasticitet. Hur mycket begär man? Skall det vara plats för 11—12 timmars arbetsdag? Redan tidigare fanns det möjlighet *utan* arbetsrådets hörande till 30 timmars övertidsarbete per månad. Den avgående regeringen föreslog 40 timmar per månad, och detta utskott, ty värst skola de vara dessa liberaler, föreslå *50 timmars* övertid per månad. Efter arbetsrådets hörande fanns förut möjlighet till ytterligare 20 övertidstimmar. Nu har utskottet i likhet med den avgående regeringen föreslagit 30 övertidstimmar per månad. Om allt detta bifalles, komma vi upp till ett antal övertidstimmar per år av 350, vi komma praktiskt taget upp icke till 8 timmar om dagen, utan vi komma till 9—10 timmar om dagen eller per arbetsvecka till 53—54 timmar. Redan 1905 vid den stora verkstadslockouten fick man genomfört 57 timmars arbetsvecka. Nu 18 år därefter ha herrar liberaler fått ihop ett förslag, som delvis, tack vare att den socialdemokratiska regeringen i sin proposition gått så långt, innebär 54 timmars arbetsvecka. Jag tror icke, att de, som anse, att det bör gå långsamt, skola kunna vara missnöjda med den »jätteutveckling», vi således haft på *18 års tid*. Därtill komma alla dessa undantag från lagen. Det har av hundratala arbetare framställt krav på, att undantagen icke skola förmeras, utan det har tvärtom yrkats på, att de undantag, som nu finnas, skulle upphävas. Det var någon, som sade, att det är väl, att det svenska alfabetet icke är så långt, annars kunde man riskera att icke få någon

Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.
(Forts.)

Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.
(Forts.)

bokstav för varje undantag som redan den avgående regeringen föreslagit men som liberalerna i utskottet ändå icke ansett tillräckliga utan måst ytterligare utöka. Vad är kvar av 8-timmarsdagen? Vad är kvar av 48 timmars arbetsveckan? Vi ha en arbetstidslag på papperet, men den har icke något att göra med 8-timmarsdagen eller 48 timmars arbetsvecka. De beslut, som andra kammaren och väl även första kammaren i dag komma att fatta, åsidosätta fullständigt den princip, som arbetarna lärt sig och blivit vana vid att sätta tillsammans med talet om 8 *timmars arbetsdag*.

Herr Johanson i Stockholm visade ett knippe resolutioner, telegram och uttalanden, som hade kommit till den socialdemokratiska gruppen. Jag kan visa ett ännu större antal, som kommit till den kommunistiska gruppen. Det är i allt över 120 stycken. Och jag måste verkligen säga, att antingen innehålla de telegram, herr Johanson läste upp, något annat eller också talade icke herr Johanson om allt vad som stod i dem.

Här t. ex. en resolution från Degerfors, däri det heter: »Då vi i decennier framfört kravet på denna rättvisa lag, komma vi att med alla till buds stående medel värna om densamma samt förklara, att om denna lag slopas eller göres illusorisk, komma vi trots allt att arbeta endast 8 timmar per dag eller 48 timmar per vecka.» Liknande säges det i ett uttalande från Huskvarna metallarbetare. Liknande säges det i ett uttalande från Västerås metallarbetare, där man uttryckligen förklarar, att man under inga omständigheter kommer att böja sig för en förfuskning av principen om 8 timmars arbetsdag. Likaså i en resolution från Svartå, där man säger, att »vi tolerera icke någon som helst försämring eller uppmjukning av lagen». Likaså i ett uttalande från Spångsholm, där man säger, att lagen måste »bibehållas och förbättras». Jag skulle kunna fortsätta med att läsa upp den ena liknande resolutionen efter den andra för att visa, hur stämningen ligger bland arbetarna. Arbetarna äro icke nöjda med lagen sådan den är före det beslut, som kommer att fattas i dag. De protestera mot den uppmjukning, som redan de förutvarande bestämmelserna medgiva, och så sant som man sätter tilltro till detta och att man i fackföreningarna menar vad man sagt, så komma vi att få uppslitande strider över allt på arbetsplatserna, om herrarna låta detta missfoster till lagförslag gå igenom, såsom sannolikt är. Men vi böra då också tala om för Sveriges arbetare, att denna uppmjukning av 8-timmarslagen eller detta de-facto-avskaffande av densamma är följden icke minst av att lagen prolongerats vid en tidpunkt, då herrar liberaler såsom utslagsgivande voro i tillfälle att visa sin *verkliga* arbetarvänlighet.

Det är ett kapitel i samband med arbetstidslagen, som icke förut berörts och som jag därför skall yttra mig om. Man har på något håll gjort gällande, att arbetarna icke använda den ökade fritid, som arbetstidslagen medfört, på ett lyckligt sätt. Så långt man har kunnat samla ihop siffror över hur fritiden använts, visa dessa, att detta är fullständigt oriktigt. En liten redogörelse, som arbetarnas bildningsförbund inlämnat till socialstyrelsen och som jag icke sett i

vidare utsträckning publicerad, belyser i vilken enorm omfattning arbetarnas fria bildningsarbete tilltagit, efterhand som arbetstiden reglerats nedåt. Såväl antalet studiecirkelar som antalet av utav arbetarorganisationer anordnade föreläsningar har bland arbetarna blivit tredubblat, sedan man fick inskränkning av arbetstiden. Jag har ansett det lämpligt att anföra detta här, därför att man som sagt på en massa håll förklarat, att arbetarna icke på riktigt sätt använda den ökade fritid, som arbetstidens reglering medgivit.

Från dessa utgångspunkter har jag, herr talman, icke annat yrkande att göra än om bifall till den motion, som väckts av herr Verner Karlsson och herr Dahlén. Och jag måste ännu en gång slå fast, att då riksdagen i dag skiljer sig från denna sak med en så avsevärd försämring av arbetstidslagen som det liberala utskottsförslaget innebär, så måste det för Sveriges arbetarklass, som icke velat försämringar *utan förbättringar* i lagen, icke velat öka antalet undantag utan velat upphävande av de undantag, som finnas, sägas klart ut, att detta är ett resultat av icke minst den liberala verksamheten i Sveriges riksdag.

Herr Osberg: Herr talman, mina damer och herrar! Då herr Kilbom här återgivit en skrivelse från några arbetare, däri framhålls, att denna lag icke måtte förfuskas, skulle jag vilja råda herr Kilbom att vända sig till arbetarna själva och säga dem, att de icke skola förfuska lagen. Jag kan visa herr Kilbom dokument på att arbetare, som varit anställda i en viss industri, erbjudit sig att utföra övertidsarbete i form av s. k. efterarbete mot särskild ersättning. Jag tror, att om denna lag icke skall bli förfuskad, få också arbetarna hålla sig inom lagens ram. Jag har velat säga dessa ord blott därför, att då denna lag, därest den icke faller, skall bli permanent, är det alldeles nödvändigt, om lagen skall göra åsyftad verkan, att man inbegriper i lagtexten, att även arbetarna själva äro bundna av dessa föreskrifter. Nu är det som sagt rätt ofta fallet, att arbetarna gå till sin egen firma och erbjuda sig att göra övertidsarbete. Lagen har väl ändå tillkommit för att, när det gäller svår och medelsvår industri, skydda de kroppsarbetandes hälsa, och då bör den också verka i sådant syfte, som man tänkt sig. Jag har blott velat säga, att vid ett eventuellt utarbetande av en permanent lagstiftning får man icke frångå detta, om man icke skall komma till den förfuskning, som herr Kilbom talade om.

Herr Berg i Karlskrona: Då jag i mitt förra anförande icke framlade något förslag till lagtext, ber jag att få göra det nu. Jag ber sålunda att få föreslå följande tillägg till 5 § 1 mom: »Vad i detta moment stadgas skall ej äga tillämpning å stuveriarbete i landets hamnar.»

Herr Lindman: Då herr Kilbom i sitt sista anförande talade om att han hade ett stort paket med skrivelser och telegram, vill jag blott säga, att jag har också ett mycket stort antal sådana. Jag följde icke med allt, som han läste upp, men jag fäste mig vid en

*Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.
(Forts.)*

Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.
(Forts.)

framställning från Degerfors, som uppenbarligen var likalydande med en, som jag fått. Samma är förhållandet med skrivelsen från Spångsholm, och jag misstänker, att så är fallet också med de övriga. Detta synes mig visa, att dessa framställningar skickats ut i stora massor — det var en talare här på förmiddagen, som också fått sådana — och för mig tyder det på att de komma från någon s. k. central, eller en spiritus rector med avseende på utsändande av allt detta, vilket möjligen något förringar värdet därav. Men det kan ju vara intressant att erfara, att man anser sig behöva skicka till herr Kilbom en påminnelse om, att man icke tål några ändringar i åttatimmarslagen.

Herr Kilbom: Det är klart, att herr Lindman misstagit sig. För den händelse dessa resolutioner vore inspirerade från någon »central», antager jag, att man där skulle vara så pass hemma i sina saker, att man icke i onödan kastade bort frimärken och kuvert och telegram till på köpet, vilket tydligen varit fallet genom att skicka dem till herr Lindman. Men detta, att man skickat sådana här resolutioner också till herr Lindman, visar ju, att det ännu här och var i landet finns ärliga och naiva arbetare, som tro, att också herr Lindman är mottaglig för skäl. Jag kan icke annat än å deras vägnar beklaga, att åtminstone i detta fall så tydligen icke är förhållandet.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner på 1:o) godkännande av förevarande paragraf enligt utskottets förslag, 2:o) godkännande av paragrafen i den lydelse, som givits åt 1 § i det av Kungl. Maj:t för riksdagen framlagda motsvarande lagförslaget, 3:o) bifall till det av herr Sjöström under överläggningen framställda yrkandet, 4:o) bifall till det av herr Dahlné gjorda yrkandet samt 5:o) bifall till det förslag, som innefattades i punkten 1) av den utav herrar Tjällgren och Persson i Trången afgivna, vid utlåtandet fogade reservationen; och fann herr talmannen den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Votering begärdes emellertid, i anledning varav herr talmannen ånyo upptog de återstående propositionerna, av vilka därvid den under 2:o) angivna antogs till kontraposition. I överensstämmelse härmed uppsattes, justerades och anslogs följande voteringsproposition:

Den, som vill, att kammarén godkänner 1 § i andra lagutskottets förevarande förslag till lag om arbetstidens begränsning, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammarén godkänt nämnda paragraf i den lydelse, som givits åt 1 § i det av Kungl. Maj:t för riksdagen framlagda motsvarande lagförslaget.

Omröstningen utföll med 114 ja och 97 nej, vadan kammarén godkänt paragrafen enligt utskottets förslag.

För 2 § hade utskottet föreslagit denna lydelse:

2 §.

Såsom arbetare skall vid tillämpning av denna lag ej räknas medlem av arbetsgivarens familj; samt ej heller verkmästare eller annan befattningshavare i överordnad ställning, ritare, bokhållare eller därmed jämställd person, kontorsvaktmästare eller annat underordnat kontorsbiträde.

I det av Kungl. Maj:t framlagda motsvarande lagförslaget hade åt 2 § givits denna avfattning:

2 §.

Såsom arbetare skall vid tillämpning av denna lag ej räknas verkmästare eller annan befattningshavare i överordnad ställning, ritare, bokhållare eller därmed jämställd person, kontorsvaktmästare eller annat underordnat kontorsbiträde.

Paragrafen föredrogs. Därvid yttrade:

Herr **Holmström** i Stockholm: Jag skall be att få yrka bifall till § 2, sådan som den är formulerad i Kungl. Maj:ts förslag.

Herr **Karlsson** i Gasabäck: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Vidare anfördes ej. Efter av herr talmannen givna propositioner å de under överläggningen förekomna yrkandena godkändes paragrafen i den av utskottet föreslagna lydelsen.

3 och 4 §§.

Godkändes.

Sedan 5 § härefter föredragits, gav herr talmannen propositioner dels å godkännande av förevarande paragraf enligt utskottets förslag, dels ock på godkännande av paragrafen med det tillägg, som under överläggningen om 1 § föreslagits av herr Berg i Karlskrona; och förklarade herr talmannen sig anse den förra propositionen hava flertalets mening för sig. Votering begärdes likväl av herr Berg i Karlskrona, i anledning varav nu uppsattes, justerades och anslogs följande voteringsproposition:

Den, som vill, att kammaren godkänner 5 § i andra lagutskottets förevarande förslag till lag om arbetstidens begränsning, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.
(Forts.)

Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.
(Forts.)

Vinner Nej, har kammaren godkänt denna § med det tillägg, som under överläggningen föreslagits av herr Berg i Karlskrona.

Omröstningen utföll med 122 ja mot 89 nej; och hade kammaren alltså godkänt paragrafen enligt utskottets förslag.

Som tiden nu var långt framskriden och flera talare anmält sig för yttrandes avgivande, beslöt kammaren, på hemställan av herr talmannen, att uppskjuta den vidare behandlingen av förevarande utlåtande ävensom handläggningen av övriga å föredragningslistan upptagna ärenden till kl. 7 e. m., då enligt utfärdat anslag detta plenum komme att fortsättas.

§ 3.

Interpellation.

Ordet lämnades nu på begäran till

Herr **Engberg**, som anförde: Den avgångna socialdemokratiska regeringen hade såväl genom sin föregående medverkan till det s. k. Krassinavtalet som genom framläggandet inför 1922 års riksdag av sitt förslag till svenskt-ryskt handelsavtal som slutligen genom sina efter nämnda förslags fällande fortsatta undersökningar i syfte att vinna en för Sverige acceptabel uppgörelse med avseende å svensk egendom i Ryssland ådagalagt sitt intresse och sin förståelse för ett återställande av våra förbindelser med det stora landet där österut. För icke länge sedan offentliggjordes i tidningen Nya Dagligt Allehanda ett uttalande av den i tidningen själv såsom en av våra främste Rysslandskännare betecknade bankdirektören Olof Aschberg, vilken med mycken styrka underströk den stora fördel Sverige skulle komma att ha av återupprättade normala förbindelser med Ryssland. I offentliggjorda föredrag har förutvarande statsrådet Eliel Löfgren, som bekant en av de båda rapportörer, som för någon tid sedan sonderade förhållandena i Ryssland, gjort sig till tolk för enahanda uppfattning. Någon anledning finns icke till förmodan, att hans medrapportör herr Sachs skulle hysa någon avvikande uppfattning. Den strävan, man från andra länders sida ådagalägger, för att återställa sina förbindelser med Ryssland är ett vittnesbörd därom, att den isoleringspolitik, man tidigare bedrivit, icke visat sig vara det riktiga. För oss svenskar är all anledning lägga märke till att vårt grannland Danmark redan är i färd med att ratificera en dansk-rysk handelsöverenskommelse.

Då det för vida kretsar av Sveriges folk, icke minst arbetarklassen, ter sig som en livsfråga av första ordningen, att vårt land icke sätter sig självt i efterhand, när övriga länder ordna upp sina mellanhavanden med Ryssland och återställa normala relationer till detsamma, förefinnes en utbredd undran, huruvida och i vad mån den nuvarande regeringen är sinnad att fullfölja sin företrädares strävan i detta avseende. Jag får därför utbedja mig kammarens tillstånd att till hans excellens herr statsministern framställa följande frågor:

1) Anser icke regeringen nu tiden vara inne att gå till ett erkännande de facto av den ryska regeringen? *Interpellation.*
(Forts.)

2) Har regeringen för avsikt att fullfölja den förutvarande regeringens strävan att återställa handelsförbindelserna med Ryssland?

Ifrågavarande anhållan bordlades.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 4,53 e. m.

In fidem
Per Cronvall.

Torsdagen den 3 maj.

Kl. 7 e. m.

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet.

§ 1.

Herr talmannen anmälde till fortsatt handläggning andra lagutskottets utlåtande, nr 13, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om arbetstidens begränsning dels ock i ämnet väckta motioner. *Ang. lag om arbetstidens begränsning.*
(Forts.)

Det under punkten A) upptagna lagförslaget.

6 §.

Godkändes.

7 §.

I det av Kungl. Maj:t framlagda motsvarande lagförslaget hade åt 7 § givits denna lydelse:

7 §.

1 mom. För utförande av nödvändiga förberedelse- eller avslutningsarbeten må arbetare, som fyllt aderton år, till nödigt antal användas under högst sju timmar i veckan utöver den tid, varunder sådan arbetare enligt denna lag eller med stöd av densamma meddelad eftergift må användas till sitt egentliga arbete.

2 mom. Finner arbetsgivare i annat fall, än som avses i 6 §, med hänsyn till särskilt förhållande påkallat att använda arbetare

Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.
(Forts.)

till arbete utöver tid, som angives i 4 § eller kan hava bestämts med stöd av 5 §, vare därtill berättigad i avseende å arbetare, som fyllt aderton år, för högst 40 timmar under loppet av en kalendermånad och 200 timmar under loppet av ett kalenderår.

3 mom. Är ytterligare eftergift av trängande behov påkallad, må sådan, dock för högst 30 timmar under loppet av en kalendermånad och 120 timmar under loppet av ett kalenderår, meddelas av arbetsrådet.

4 mom. På arbetsrådet ankommer att pröva i vad mån den, som fyllt sexton men ej aderton år, må användas till arbete, som avses i denna paragraf.

5 mom. I fråga om arbetares skyldighet att utföra arbete, som avses i denna paragraf, gäller vad därom kan anses vara med arbetsgivaren överenskommet, men åligger det arbetsgivaren tillse, att icke arbetaren genom användande till dylikt arbete utsättes för överanstängning eller ohälsa.

Utskottets förslag till paragrafens avfattning skilde sig från Kungl. Maj:ts endast däri, att den i 2 mom. förekommande tidsbestämningen »för högst 40 timmar under loppet av en kalendermånad» utbyttis mot »för högst 50 timmar under loppet av en kalendermånad» samt att den i 3 mom. förekommande tidsbestämningen »120 timmar under loppet av ett kalenderår» ersatts med »150 timmar under loppet av ett kalenderår».

Paragrafen föredrogs; och yttrade därvid:

Herr **Holmström** i Stockholm: Herr talman! Jag ber att vid denna paragraf få yrka bifall till den formulering, som paragrafen fått i Kungl. Maj:ts förslag.

Herr **Karlsson** i Gasabäck: Herr talman! Med hänvisning till vad jag yttrat på förmiddagen, då 1 § föredrogs, skall jag be att få yrka bifall till utskottets förslag i denna paragraf.

Herr **Laurén**: Herr talman! Den utsträckning, som här är föreslagen, torde endast behöva anlitas i en del fall, nämligen såsom reserv, när det gäller utsträckning av tiden. Det finns många tillfällen, — det märker man i en industristad — då det är nödvändigt att ha denna reserv att tillgå. Det ingår en beställning, som skall effektueras på rätt kort tid. Vederbörande industriidkare har kanske utnyttjat så mycken övertid, att han icke kan få mera, och då måste han antingen avsäga sig beställningen eller också finna sig i att taga in nytt folk. Men att taga in nytt folk för en enda beställning går icke utan en synnerligen stor fördyring av arbetet ifråga, och då står han där. Jag tror, att i konkurrensen med utlandet är det alldeles nödvändigt att få en så stor marginal som möjligt för att i dylika fall ha till hands.

Det kan ju anordnas nattarbete, men att taga in en hop folk och försöka sätta dem in i arbetet endast för en kortare tid är både opraktiskt och kostbart. I de flesta fall dra sig också industriidkarna för sådant, och med den erfarenhet, som jag har från vår stad, kan jag

ej annat än bekräfta detta. Industriidkarna betrakta denna utökning såsom nödvändig och nyttig, och jag tror icke heller, att många arbetare ha så synnerligen mycket emot det. Ty hellre än att arbeta med förkortad tid och se beställningar gå till andra håll vore det väl bättre att inom lagens ram få utföra sådana arbeten, som kunna vara till nytta och förtjänst både för arbetare och arbetsgivare.

*Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.
(Forts.)*

Jag tror, att utskottet kommit in på rätt väg, när det nu föreslagit denna utökning, och jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan rörande denna paragraf.

Herr **Holmström** i Stockholm: Herr talman! Jag vill blott be att gent emot den föregående talaren, då han framhåller, att det kan vara tillfällen, då exempelvis en industriidkare får en leverans eller åtager sig en beställning, som skall utföras på mycket kort tid, och som han icke kan fullgöra, utan att det behövs en viss övertid, få säga, att i allmänhet är det nog på det sättet, att en förnuftig industriidkare, då han gör upp om någon beställning, icke räknar med att denna beställning skall utföras med övertidsarbete, utan han gör upp om denna beställning under vanliga normala förhållanden. Det kan emellertid inträffa vissa förhållanden under arbetets gång, som framskapa en del svårigheter och fördröja det hela. Det medger jag villigt. Industriidkaren har emellertid då först den möjligheten till övertid att tillgå, som lagen föreskriver, och han kan sedan genom telegram ordna så, att extra övertid beviljas honom hos arbetsrådet.

Jag har hittills icke kunnat konstatera ett enda sådant fall hava förekommit, som den föregående talaren angivit. Jag tror sålunda, att det icke finns någon som helst anledning att reflektera över, om man i allmänhet skall förfara på det sättet. Ty vore det så, att industriidkarna skulle överhuvud säga, såsom den föregående talaren här yttrat, att man skall göra upp sina beställningar med hänsyn därtill, att det kan bli övertid så länge som helst, då beklagar jag industrien. Jag tror icke heller att den föregående talaren vill göra så.

Jag vidhåller, herr talman, det yrkande, som jag redan har angivit i den förda debatten, nämligen om bifall till Kungl. Maj:ts förslag.

Herr **Karlsson** i Gasabäck: Herr talman! Jag skall be att ytterligare få framhålla, att en av orsakerna till, att utskottet icke gått med på att tillstyrka den motion, som blivit väckt om att allt säsongarbete skulle undantagas från lagens tillämpning, var just, att genom denna utökning av övertiden skulle det möjliggöras för säsongyrkena att kunna ordna arbetet på någorlunda tillfredsställande sätt, utan att gå så långt, som motionärerna föreslagit. Det framgår av utredningen och av de avgivna yttrandena från säsongyrkenas målsmän, att det varit svårigheter för dem på grund av för knappt tilltagen övertid — särskilt framhålles detta från mode- och konfektionsbranschen. Det finns inom dessa branscher en död säsong, då intet arbete finns. Så kommer säsongen och beställningarna strömma till. Det är då nödvändigt för dessa yrken att få rätt till mera övertidsarbete än nuvarande lag medger. I regel ha heller icke arbetarna inom dessa yrken något emot att arbeta på övertid.

*Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.
(Forts.)*

Det framhålles vidare från en del industrier att den knappt tillåtna övertiden samt svårigheten att för vissa tillfällen erhålla yrkesskickligt folk, gjort, att man måst hålla sig med en övertalig arbetarestam för att säkra sig för, att beställningar, som kräva ett snabbt utförande, skulle kunna antagas. Utskottet har icke föreslagit någon utökning av maximitiden per år utan endast att av de 200 timmar, som tillåtas enligt propositionen, skola kunna uttagas 50 övertidstimmar per kalendermånad. Detta möjliggör för industrien att vid pressande tillfällen kunna ordna arbetet på ett bättre sätt än hitintills, och är detta en så viktig fråga, att den bör av kammaren bifallas.

Jag ber för den skull att få yrka bifall till utskottets förslag.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen framställde propositioner dels på godkännande av förevarande paragraf enligt utskottets förslag, dels ock på godkännande av paragrafen i den lydelse, som givits åt 7 § i det av Kungl. Maj:t för riksdagen framlagda motsvarande lagförslaget; och förklarade herr talmannen sig anse svaren hava utfallit med övertägnande ja för den förra propositionen. Votering begärdes likväl, i anledning varav nu uppsattes, justerades och anslogs följande voteringsproposition:

Den, som vill, att kammaren godkänner 7 § i andra lagutskottets förevarande förslag till lag om arbetstidens begränsning, röstar

Ja;

Den det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren godkänt nämnda paragraf i den lydelse, som givits åt 7 § i det av Kungl. Maj:t för riksdagen framlagda motsvarande lagförslaget.

Omröstningen utföll med 83 ja mot 78 nej; och hade kammaren alltså godkänt paragrafen enligt utskottets förslag.

Återstående delar av lagförslaget.

Godkändes.

Utskottets hemställanden i punkterna A) och B) förklarades vara besvarade genom kammarens beslut i fråga om lagförslaget.

Sedan *punkten C)* härafter föredragits, yttrade:

Herr **Persson** i Trången: Med hänvisning till vad jag tidigare yttrat, ber jag att få yrka bifall till det yrkande, som framställts i punkt 2 av den utav mig och herr Tjällgren avgivna reservationen.

Herr **Karlsson** i Gasabäck: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Vidare anfördes ej. Efter av herr talmannen givna propositioner å de under överläggningen förekomna yrkandena biföll kammaren utskottets hemställan i förevarande punkt.

Punkten D).

Utskottets hemställan bifölls.

§ 2.

Herr statsrådet *Beskow* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 228, angående fortsatt befrielse för riksbanken under viss tid från skyldigheten att inlösa av banken utgivna sedlar med guld; och

nr 229, med förslag till lag angående rätt för Konungen att i vissa fall inställa tillämpningen av 10 § andra stycket i lagen för Sveriges riksbank den 12 maj 1897 och av § 9 i lagen om rikets mynt den 30 maj 1873.

Dessa propositioner blevo på begäran bordlagda.

§ 3.

Föredrogos vart för sig

första lagutskottets utlåtanden:

nr 19, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående förslag till lag om upplagsbevis; och

nr 20, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 22 kap. 21 § strafflagen; samt statsutskottets utlåtanden:

nr 77, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för pensionsförsäkringens genomförande m. m.; och

nr 78, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående viss ändring i grunderna för förvaltningen av den i 11 § av lagen den 30 juni 1913 om allmän pensionsförsäkring omförmälda fond m. m. jämte en i ämnet väckt motion.

Kammaren biföll vad utskotten i nämnda utlåtanden hemställt.

§ 4.

Å föredragningslistan fanns härefter upptaget bevillningsutskottets betänkande, nr 16, i anledning av väckta motioner om förhöjda tullsatser för färska päron och äpplen.

Till bevillningsutskottet hade hänvisats nedannämnda inom riksdagen väckta motioner, avseende förhöjda tullsatser å färska päron och äpplen, nämligen:

motionen nr 11 inom första kammaren av herr *Boberg*, som föreslagit, att riksdagen måtte besluta, att tullen å utländska äpplen och päron under tiden 1 september—1 mars skulle utgå med 30 öre per kg;

de lika lydande motionerna nr 54 inom första kammaren av herr *Elov B. Andersson m. fl.* och nr 119 inom andra kammaren av herr *Magnusson i Skövde m. fl.*, vari föreslagits, att riksdagen måtte besluta, att tullsatsen å färska päron, stat. nr 107 D, och färska äpplen, stat. nr 107 E, under tiden 1 september—1 februari skulle utgå med 30 öre per kg; samt

*Ang.
förhöjda tull-
satser för
färska päron
och äpplen.*

Ang.
förhöjda tull-
satser för
färska päron
och äpplen.
(Forts.)

de ävenledes lika lydande motionerna nr 101 inom första kam-maren av herr *Johan Johansson m. fl.* och nr 67 inom andra kam-maren av herr *Svensson* i Grönvik *m. fl.*, vari föreslagits, att riksdagen måtte besluta, att tullsatsen å färska päron, stat. nr 107 D, och färska äpplen, stat. nr 107 E, under tiden 1 september 1923—1 januari 1924 skulle utgå med 30 öre per kilogram.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte, i anledning av ovanberörda motioner besluta, att under rubriken 107 a i gällande tull-taxa skulle införas följande anmärkning:

Anm. För päron och äpplen, hänförliga till rubriken 107 a, tillkommer under tiden 1 september—31 december 1923 en tilläggs-tull av 20 öre per kilogram.

Reservation hade likväl avgivits av herrar *Röing, Wigforss, Björnsson, Bårg* i Katrineholm, *Johansson* i Kullersta, *Sköld, Alexis Björkman, Johan Bergman* och *Lövgren*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att förenämnda motioner icke måtte för-anleda någon riksdagens åtgärd.

Utskottets hemställan föredrogs. Därefter yttrade:

Herr Lövgren: Herr talman, mina damer och herrar! Det är i och för sig en ganska stor utmaning mot den konsumerande all-mänheten, när bevillningsutskottets majoritet i detta betänkande förel-slår en höjning av tullen på färska äpplen och päron med 20 öre per kilogram, ty 20 öre per kilogram utgör ju under år med riklig frukt-skörd varans fulla värde. Jag vill erinra om att färska äpplen ha i år kunnat köpas på torgen i Stockholm till ett partipris mellan 15 och 30 öre. Det betyder, att vid ett år med riklig fruktskörd såsom under år 1922 är icke tullen effektiv, utan den rikliga tillgången på frukt nedpressar priset t. o. m. till tullens nuvarande belopp. För närvarande utgår ju tullen med 10 öre per kilogram, och man har kun-nat köpa fullt konsumentdugliga äpplen för 15 öre per kilogram i parti. Jag menar då, att det är uppenbart, att under år med riklig fruktskörd såsom det sista året är tullen icke effektiv, men under år av underskott å den svenska fruktskörden skulle tullen komma att verka på det sättet, att den i någon mån möjligen kunde fördyra den svenska frukten, men det är icke riktigt säkert. Jag är icke alldeles säker på, att en tull överhuvud skall öka priset på svensk frukt, ty vid år av underskott är priset relativt tillfredsställande å den svenska frukten. Det kunna vi vara överens om. När den svenska fruktskör-den var så riklig, som den var förlidet år, kom det icke i fråga att importera sekunda utländsk frukt, utan det var endast prima utländsk frukt t. o. m. extra prima, som kom i fråga att importeras. Men vid underskott å den svenska fruktskörden kommer även sekunda ut-ländsk frukt i fråga för import. Då kommer tullens belopp att verka fördyrande å all den frukt, som importeras.

Jag kan således ifrån konsumenternas synpunkt icke vara med om införandet av denna tull. Jag menar, att om man inför densam-

ma, skall den icke gagna de svenska producenterna i nämnvärd grad, om den överhuvud gagnar dem alls. Men däremot skall den fördyra all den importerade frukten precis med tullens belopp. När den svenska fruktskörden slår fel, blir det en ganska kännbar skatt, som man uttar av den fruktkonsumerande allmänheten i detta land, om all den utländska frukten under den tid som här är föreslagen blir belagd med extra tull av 20 öre per kilogram. Under de år, när det finns underskott å den svenska fruktskörden, är det ett faktum, att priserna äro tillfredsställande för fruktodlarnas vidkommande. Sådana år som det sistnämnda, när skörden var så riklig, finns det ingen hjälp, ty om man sätter tullen till vilket belopp som helst, spelar det ingen roll. Det visas av de priser, som noterats på Kornhamnstorg sista vintern.

*Ang.
förhöjda tull-
satser för
färska päron
och äpplen.
(Forts.)*

Från dessa synpunkter ber jag att få yrka bifall till den reservation, som jag varit med om att underteckna.

Herr Lithander: Herr talman! Bevillningsutskottet har här stannat vid en mycket blygsam begäran till den svenska riksdagen, nämligen att den skall skydda den inhemska fruktodlingen enbart under den tid, då den svenska frukten är ute i marknaden. Hela den övriga delen av året har importen lämnats fri. Det gäller alltså här endast ett ökat tullskydd under fyra månader, september, oktober, november och december, och utskottet har inskränkt denna begäran till att enbart avse innevarande år. Det har här förelegat motioner, vilka dels yrkat på att det höjda tullskyddet skulle göras permanent för alla år, dels även yrkat på förändrad tidsbestämning, men utskottet har som sagt stannat vid att föreslå höjt tullskydd för endast innevarande år under tiden fr. o. m. den första september t. o. m. den sista december.

Jag vill tillägga, att de, som verkligen främst av alla borde vara intresserade utav fri tillförsel av utländsk frukt, nämligen organisationerna för importhandeln, ha uttalat, att det icke kan anses som ett orimligt krav, om tullen begränsas till den tid, varom det här är fråga, då den svenska frukten är ute i marknaden, utan att detta snarare skulle komma att anses som ett tillmötesgående från de länder, vilka exportera frukt till oss. De ha visserligen uttalat, att de anse, att tullsatsen borde sättas till 20 och icke till 30 öre, men det väsentliga är i alla fall, att tullförhöjningen endast avser en mycket kort tid.

Det föreligger här för den svenska riksdagen ett tillfälle att komma den svenska fruktodlingen till avsevärd hjälp, och jag har för min del tillhört dem inom bevillningsutskottet, som ha anslutit sig till ett yrkande i denna riktning. Jag vill livligt hoppas, att detta också skall bli riksdagens beslut. Det gäller här en fråga, där det icke behöver finnas några partiskiljande linjer, utan där vi för en gångs skull böra kunna samsas.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan. Jag skall endast för egen del be att få göra en liten reservation. Det står på sidan 5, att utskottet »icke velat genom ett förslag

*Ang.
förhöjda tull-
satser för
färska päron
och äpplen.
(Forts.)*

om en varaktig tullförhöjning föregripa tull- och traktatkommitténs utredning». Jag har för min del icke varit rädd att göra detta.

Då det nu endast gäller en provisorisk åtgärd, kunna dock alla gå fram på nu föreslagna linje, och jag ber som sagt, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Magnusson** i Skövde: Herr talman! Herr Lövgren i Nyborg har uppbyggt oss med ett resonemang, vars summa var den, att då fruktodlarna ingen frukt få och alltså ingenting ha att sälja, äro priserna relativt tillfredsställande, men då de få något att sälja, då det finnes gott om svensk frukt, nödgades herr Lövgren själv erkänna, att priserna äro alldeles för låga. Jag skall i anledning härav gå herr Lövgren till mötes och ta ett exempel, som ligger honom tämligen nära. Han har ju åtskilliga gånger talat om att han sysslar med fiske. För att då göra en jämförelse, skulle det alltså förhålla sig så, att när herr Lövgren någon gång får fisk, går det icke att få något betalt för den, men när han ingen fisk får, äro priserna relativt tillfredsställande. Jag undrar, om det går att existera under sådana förhållanden och överhuvud taget är lönt att driva en näring.

Herr Lövgren sade vidare, att när vi få en relativt god fruktskörd här i landet, importeras det icke någon mindervärdig frukt utan endast frukt av hög kvalitet. Jag undrar i alla fall, om herr Lövgren verkligen har tagit reda på hur denna sak verkligen ligger till. Jag kan t. ex. erinra därom, att under år 1921 importerades till vårt land oerhörda mängder av mindervärdig frukt, som fullständigt förstörde marknaden här i landet. Bland annat fingo vi sådan frukt från Östersjöprovinserna, och det anfördes vid förra årets riksdag mycket talande bevis för hur denna import hade verkat på den svenska fruktmarknaden.

Nu sade herr Lövgren, att då det var ett gott fruktår, skulle tullen icke alls hjälpa något. Jag undrar i alla fall, om detta resonemang kan hålla streck. Om det är så, att den höjda tullen i någon mån hejdar importen av utländsk vara, om det är så, för att använda herr Lövgrens egna ord, att varan kommer att precis fördyras med tullens belopp, skall väl detta i all rimlighets namn i någon mån tjäna den svenska fruktodlingen och hjälpa till att höja priset därhän, att det kan bli någon inkomst på den svenska frukten.

Förlidet år var ju ett ovanligt gott fruktår, och man skall icke komma och säga, att frukten allmänt under förliden sommar och höst var av låg kvalitet. Så var visserligen fallet på en del håll i vårt land, men på andra håll återigen var frukten av sällsynt hög kvalitet. Jag beklagar blott, att genom bevillningsutskottets åtgärd som herr ordföranden bäst känner till, att undanskjuta behandlingen av detta ärende, jag icke nu är i tillfälle att visa prov på svensk frukt, skördad förlidet år, som var så vacker, att den utländska frukten näppe-ligen torde kunna tävla med densamma. Icke desto mindre var det omöjligt att avsätta denna frukt. I stor utsträckning kunde den icke säljas med någon vinst, utan den såldes till 15, 20 à 25 öre per kilo-

gram, naturligtvis priser, som varken täcka odlings- eller försäljnings- och fraktkostnaderna.

*Ang.
förhöjda tull-
satser för
färska päron
och äpplen.
(Forts.)*

Nu är ju förhållandet sådant, att på grund av olycklig vana och olycklig benägenhet för utländsk frukt föredraga frukthandlarna, särskilt i hamnstäderna, att sälja importerad frukt. I många fall går det så till, att det endast är kommissionsaffärer, där frukthandlaren icke ens har den risk, som är förenad med att lösa ut varan. Varan tas in och får ligga på tullnederlag, exempelvis här i Stockholm eller andra hamnstäder, och är det så, att man får sälja frukten, löses den ut och förtullas, men får frukthandlaren icke sälja den, tar han icke ens kostnaderna att lösa ut och förtulla den, utan den får ligga kvar på tullkamrarna, tills den kasseras genom hälsovårdsmyndigheterna och kastas bort. Det är klart, att frukthandlarna på detta sätt löpa mindre risk, och att detta inverkar på den svenska fruktmarknaden.

Nu kommer givetvis herr Röing att invända, att samma förhållande kommer att existera, även om det blir tullförhöjning, och det är ju riktigt. Å andra sidan komma ju dock förhållandena under inga omständigheter att förbättras, därest importen får fortgå utan några hejdande inflytelser, utan förhållandena komma då icke alls att medge en lönande fruktodling.

Man brukar ju alltid framhålla, att man icke genom ett tullskydd skall fördyra en vara för konsumenterna, och man brukar också alltid i tullfrågor, särskilt då det gäller livsmedelstullar, säga, att tullen endast gagnar de stora brukarna. Jag ber därför att få påpeka, att det här gäller ett tullskydd, som i alldeles särskild grad är ägnat att gagna de mindre brukarna och egnahemsbyggarna. Dessa odla ju i allmänhet rätt mycket frukt, så att de ha frukt till avsalu, om det överhuvud taget lönade sig att sälja. Så länge de emellertid utan hjälp måste uthärda konkurrensen från utlandet med dess gynnsamma klimatiska förhållanden, med de gynnsamma fraktbetingelserna över sjön och särskilt under senare år med de oerhört ogynnsamma valutaförhållandena, som medfört, att den utländska frukten kunnat säljas till utomordentligt låga priser här i landet, så länge är det icke möjligt för dessa småbrukare och egnahemsbyggare att med någon förtjänst kunna sälja sin frukt. Jag undrar, om det överhuvud taget är någon mening i talet om att vi skola uppmuntra det mindre lantbruket, om vi alltid vägra i vändningen, då det gäller att bereda detta någon möjlighet att existera, att överhuvud taget leva på sin näring.

Nu ha vi här inskränkt oss till en mycket blygsam begäran. Vi ha endast begärt ett höjt tullskydd under de månader av året, då svensk frukt av god kvalitet och i regel i tillräcklig mängd finns i handeln, nämligen under månaderna september t. o. m. januari. Vi ha begärt en tull på 30 öre, men utskottet har prutat ned denna till 20 öre och ytterligare prutat ned åtgärden från att bli permanent till att endast gälla detta år. Jag undrar, om icke under sådana förhållanden vår begäran är så pass blygsam, att kammaren borde kunna

Ang.
förhöjda tull-
satser för
färska päron
och äpplen.
(Forts.)

bifalla den, och jag vågar verkligen vädja till kammaren att biträda utskottets förslag.

Herr *Lundquist* instämde häruti.

Herr *Röing*: Herr talman! Den föreliggande frågan har rätt så ingående debatterats såväl vid 1921 som vid 1922 års riksdagar, och jag är övertygad om att varken herr Magnusson i Skövde, herr Lithander eller jag ha kunnat framkomma med några nya synpunkter, som ej framförts vid dessa båda tillfällen.

Herr Magnusson i Skövde måtte emellertid hava ägnat detta utskottsbetänkande bra liten uppmärksamhet, då han bland annat gjorde sig skyldig till det misstaget att påstå, att utskottsmajoriteten i sitt förslag skulle hava nedsatt den föreslagna förhöjda tullsatsen från 30 öre till 20 öre. Så är icke fallet, utan utskottsmajoriteten har i anslutning till motionärernas hemställan förordat en förhöjd tull av 30 öre, sålunda en tilläggstull av 20 öre, allt per kilogram.

Vi reservanter ha emellertid på samma skäl, som vi anført vid de båda sist förflutna riksdagarna, icke ansett oss kunna biträda denna hemställan, emedan vi äro övertygade om att ett bifall till denna hemställan icke skulle, såsom herr Lithander antog, utgöra något verkligt skydd eller vara till någon avsevärd hjälp för den svenska fruktodlingen. Den som känner till prisskillnaden mellan svensk frukt och utländsk frukt vet till fullo, att det icke är på grund av övermäktig utländsk konkurrens, som utbjuder frukten till låga priser, som de svenska fruktodlarna, när skörden är rik, icke kunna bli av med sin fruktskörd till något så när tillfredsställande pris. Vi reservanter ha i vår reservation framfört de brister, som enligt vår uppfattning vidlåda den svenska frukthandeln, då vi framhållit, att svårigheterna att få den önskade avsättningen av svensk frukt huvudsakligen äro föranledda av det bekanta förhållandet, att den svenska fruktodlaren ännu icke tillräckligt noga sorterar frukten och ser till, att förpackningen blir tillfredsställande. Det är detta missförhållande, som förorsakar, att frukthandlarna mångenstädes icke visa det intresse för försäljningen av svensk frukt, som önskligt skulle vara. Man befrämjar strävandena att sorteringen och förpackningen skola bli bättre, om riksdagen avslår bevillningsutskottets hemställan. Ett bifall till densamma bidrager nämligen endast till att skydda de nuvarande förhållandena å fruktmarknaden.

Jag anser dessutom i likhet med de övriga reservanterna, att det är i hög grad olämpligt att fördyra ett så gott närings- och sunt njutningsmedel, som frukten faktiskt är.

Och därför ber jag, herr talman, med dessa få ord att få yrka bifall till reservationen.

Herr *Lithander*: Herr talman! Bevillningsutskottets ärade ordförande yttrade, att han anser, att den föreslagna tullförhöjningen icke skulle utgöra något verkligt skydd för den svenska fruktodlin-

gen. Det är hans mening, och det är hans meningsfränders mening inom bevillningsutskottet.

*Ang.
förhöjda tull-
satser för
färska päron
och äpplen.
(Forts.)*

Jag får verkligen lov att säga, att nog vet jag, att han är en mångkunnig man. Men aldrig har jag förut hört, att han var fruktdlare. Nog känna väl ändå de svenska fruktdlarna själva bäst, var skon klämmer. Och när de säga, att de äro hjälpta med detta lilla tullskydd under en liten tid av året, då får utskottets ärade ordförande förlåta mig, men med all den vördnad, jag hyser för honom, tror jag mera på fruktdlarna i denna fråga.

Han sade, att det var brister i förpackningen, som hindrade försäljningen. Nej, det är den överväldigande floden av utländsk frukt, som kommer in just vid denna tidpunkt på året, som utgör det väsentliga hindret. Det är icke förpackningen. Och det är icke den, som förbättras genom ett bifall till reservanternas förslag. Det framgår av utskottsbetänkandet, om man summerar ihop uppgifterna för de olika månaderna under förra året, att det under de månader, som vi vilja trygga den svenska frukten, ha under fjolåret kommit in cirka 2 $\frac{1}{2}$ miljoner kilogram utländsk frukt. Det är detta vi litet grand vilja möta med ett från 10 till 30 öre ökat skydd under fyra månader. Men den svenska allmänheten har hela det övriga året tämligen fritt. Och det har under fjolåret under den övriga tiden av året importerats 4 miljoner kilogram, så att man kan ju icke säga, att det vi yrka på fördyrar frukten under hela året. Det gör det icke. Men det bevarar marknaden åt den inhemska produktionen under en för dess avsättning värdefull och viktig tid i något högre grad, än annars skulle bliva fallet.

Jag kan icke neka till att jag tycker det vara ganska anmärkningsvärt, att de, som verkligen skulle vara intresserade av importen, ha kunnat ge med sig. De ha varit med om en resolution, i vilken de säga, att de ju helst icke vilja ha någon tull. »Men», kommer eftersatsen, »då emellertid vårt lands fruktdlare icke lyckats erhålla ens i någon mån motsvarande vinst på sina för landet så nyttiga odlingar, synes något böra göras för att minska den utländska konkurrensen på detta område.» Sedan yttra de, att de helst vilja ha siffran 20 i stället för 30. Men så mycket tycker jag, att bevillningsutskottets ärade ordförande och de övriga reservanterna kunde gå med på att ge till den inhemska fruktdlingen under fyra månader på året.

Jag ber, herr talman, att få vidhålla mitt yrkande.

Herr Svensson i Grönvik: Herr talman! Jag anser det vara en mycket blygsam begäran, som här framställts från fruktdlarhåll. Det är väl ändå någon mening i all den uppmuntran, som från det allmännas sida visats i fruktdlingsfrågan. Om det överhuvud skall vara någon mening med detta, bör man väl ändå icke underlåta att i någon mån bidraga till att dessa, som odla frukt, också få avsättning för densamma.

Jag är villig medge, att det förslag, som här av utskottet tillstyrkts, icke är något verkligt skydd. Det är ju endast ett relativt skydd. Men det är i alla fall så, att de många små fruktdlarna skul-

Ang.
förhöjda tull-
satser för
färska päron
och äpplen.
(Forts.)

le känna sig ha riksdagen med sig, om vi bifölle detta förslag. Det är en uppmuntran, som icke bör underskattas i detta sammanhang.

När utskottets ärade ordförande här resonerar som han gör, så är det onekligt, att tanken faller därpå, att det är importörerna och mellanhänderna det är fråga om och icke de små, jag skulle vilja säga »stugornas folk». Och det är klart, efter de upplysningar man erhållit, att mellanhänderna ha nog en bättre förtjänst på den utländska frukten, än vad de kunna erhålla på den svenska. Men det är ju ändå icke det, som vi särskilt böra slå vakt om. Det är småfolket och deras förhoppningar, att de unga träd, som spira, i någon mån skola ge en ersättning för dess arbete. 15 öre kilogrammet, herr Lövgren, blir nog en relativt liten betalning för arbetet, om man skall sälja frukten till detta belopp. Jag tror icke, det ens tillnärmelsevis blir ersättning för uppsamling och inpackning.

Man har sagt, att de svenska fruktodlarna icke förstå att inpacka sin frukt och sortera den så väl som de utländska. Det är möjligt, att den smakar bättre, om den blir väl inpackad. Men jag tror ändå, att om man vill försöka göra något, så att fruktodlarna finna, att de ha någon ersättning för sitt arbete, skola de också lägga sig vinn om att även sortera och inpacka bättre.

Jag skall icke uppehålla kammarens tid längre men ber att få betona, att jag hoppas, denna kammare bifaller detta blygsamma anspråk. Och därför, herr talman, skall jag be att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Sköld: Herr talman! Jag skall icke tala om de tullpolitiska hänsynen eller konsumentintressen i den här frågan, trots det att herr Svensson i Grönvik ju har framkastat tanken på en skyddspolitik från statens sida, som är ganska märkvärdig. Först säger han, att det från det allmännas sida har gjorts oerhört mycket för att uppmuntra fruktodlingen i landet. Och så frågar han, om det icke är rimligt, att staten skyddar näringen. Först skall staten och det allmänna gå åstad och ge ut pengar för att uppmuntra näringen och hjälpa den fram. Och sedan skola konsumenterna genom tullen se till att näringen bär sig. En dylik näringspolitik må väl anses såsom märkvärdig och orimlig.

Varför jag egentligen ville säga några ord var med anledning av att herr Lithander här tydligen icke litar på sitt eget förstånd utan säger det, att fruktodlarna vilja ha denna tull; och eftersom fruktodlarna bäst känna, var skon klämmer, så gjorde man bäst i att sätta mer tro till deras ord än till någonting annat. Därtill skulle jag vilja säga, att om mitt sunda förstånd säger mig, att fruktodlarna i detta stycke se fel, kan jag icke gå med fruktodlarna. Det bör vara klart för var och en, som vill försöka tänka sig in i denna sak, att när det är ett faktum, att den utländska frukten aldrig kostat mindre än 75 öre per kilogram mer än den svenska frukten, så kan en 20 öres tullförhöjning under fyra månader icke komma att inverka på priserna på den svenska frukten. Det måste vara alldeles självklart. Och därtill kommer, att det förslag, som här framlägg-

ges, måste vara ett missfoster ur en annan synpunkt. Ty det är väl bekant, att t. ex. den tjeckoslovakiska frukten kommer in hit till vårt land redan i augusti månad, innan den svenska frukten är färdig att skördas. Nu skulle det icke bli någon förhöjd tull under augusti månad. Alla, som vilja importera då, få göra det till lägre tull, och sedan blir det dessa personer och icke staten, som få inkomst av den förhöjda tullen.

*Ang.
förhöjda tull-
satser för
färska päron
och äpplen.
(Forts.)*

Jag skulle vilja fråga: vad blir resultatet, om man gör, som herr Svensson i Grönvik vill? Herr Svensson i Grönvik säger, att detta är intet verkligt skydd, det är endast en uppmuntran, det är endast så, att de små fruktodlarna få veta, att de ha riksdagen med sig. Jag vill säga, att det är just häri det farliga ligger. Förhållandet är det, att det kommit en opinion från mindre omtänksamma fruktodlare, däri man begärt en tull och där man tror, att denna tull skall hjälpa. Så går riksdagen åstad och bifaller detta krav, och av alldeles naturliga skäl kommer detta icke att inverka på fruktmarknaden. Men det har kommit en uppmuntran. Dessa människor tro det. När riksdagen har fattat detta beslut, kommer det kanske att gå en våg av tillfredsställelse genom fruktodlarna i landet. Man planterar nya områden med fruktträd, man låser fast nytt kapital vid denna odling. Och så kommer bakslaget. Det blir ingen uppmuntran, det blir bara en psykologisk effekt av mycket beklagligt slag. Vi skola icke gå åstad och understödja en felaktig tro, ty det leder till deras skada, som ha denna tro.

Nu har herr Lithander, som ju tror på fruktodlarna, sagt, att om bara fruktodlarna få detta, äro de hjälpta. Låt mig då slå fast, att herr Lithander har förklarat, att om fruktodlarna få detta, äro de hjälpta. Låt mig slå fast det, för den händelse andra kammaren nu skulle vara så tillmötesgående mot fruktodlarna, vilket jag icke hoppas andra kammaren är, ty jag anser det vara orimligt. Men om andra kammaren nu går åstad och bifaller detta utskottsförslag, så bör väl ändå andra kammaren minnas, att herr Lithander har förklarat, att detta skall hjälpa, så att vi icke nästa år skola komma att få framställning med förhöjda krav. Ty det ländet, som sagt, till orimligheter, att först skall staten, som herr Svensson i Grönvik säger, offra pengar på att hjälpa fram en näring, och sedan skall staten genom höga tullar skydda näringen. En sådan näringspolitik leder in absurdum.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr **Magnusson** i Skövde: Herr talman! Det var ju ett mycket stort underbetyg herr Sköld tillät sig ge fruktodlarna. Han säger, att det kommit en opinion från mindre omtänksamma fruktodlare, som kräva en tullförhöjning.

Nu odlar jag för min del verkligen icke alls frukt till avsalu. Jag kan icke behöva känna mig berörd av herr Skölds ord, och jag tror icke heller, att andra fruktodlare behöva känna sig så mycket berörda därav, ty visserligen talade herr Sköld om sitt sunda förstånd, men jag tror icke, man så mycket får överskatta detta i före-

*Ang.
förhöjda tull-
satser för
färska päron
och äpplen.
(Forts.)*

varande hänseende. Och jag måste säga, att när han fortsätter och talar om att detta tullskydd skulle komma att väcka falska förhoppningar hos fruktodlarna, som skulle binda kapital vid nya planteringar och dylikt, då måste jag säga herr Sköld, att ett sådant uttalande vittnar om så kapital okunnighet om fruktodlingen och vad därtill hör, att jag måste säga, att han icke tyckes ha något vidare stort förstånd i den saken. Ty att binda kapital i den näringen och plantera fruktträd är dock en historia på så pass lång sikt, och det dröjer så länge, innan man vinner något resultat därav, att nog kan herr Sköld vara livligt övertygad om att om vi nu besluta en 20 öres tilläggstull här — jag säger detta som rättelse av min förra uppgift — så icke behöver herr Sköld eller någon annan befara, att folk springer åstad och planterar några fruktträd till följd av denna uppmuntran. Men fruktodlingen kring hemmen har en tvåfaldig uppgift: dels att sprida trevnad och skönhet omkring hemmen, men dels också att för de många små hemmen bli en källa till en liten inkomst. Om nu Gud låter solen skina litet varmare söderut, i Tyrolen och Tjeckoslovakiet, och om valutaförhållandena där äro sådana, att frukten därifrån kan tillhandahållas till ett pris, med vilket vi icke kunna konkurrera, så böra väl ändå icke våra svenska småbrukare och egnahemsbyggare utlämnas för det. Och när herr Sköld säger, att den tjeckoslovakiska frukten kommer redan i augusti månad, och att följaktligen en tull, som inträder från och med september månad, skulle vara verkningslös, så kan man ju däremot invända, att då skulle den åtminstone icke göra skada med att fördyra frukten. Men jag vill säga herr Sköld, att då har han icke heller tillämpat sitt sunda förstånd på frågan, ity att den tjeckoslovakiska frukt, som kommer in under augusti, icke är av det hållbara slag, som kan bevaras in på höst- och vintermånaderna. Och följaktligen faller hela herr Skölds resonemang i detta fall ohjälpligt till marken som ett ruttet äpple.

Herr Röing säger ju alltid: »Ja, det är gott och väl med den saken, men den hjälper icke.» Och herr Sköld säger: »Det hjälper icke», och herr Lövgren säger: »Det hjälper icke.» Vi känna till det där. Det är ju alldeles detsamma, vad vi begära, när det gäller något skydd eller någon hjälp för jordbruket: »Det är gott och väl, priserna äro låga, och det är smått för dem det gäller, men det här hjälper då rakt icke.» Låt mig för en gångs skull be herrarna visa oss någonting, som verkligen hjälper lantbrukarna. Ty detta tal om okunnighet, om dålig försäljningsorganisation och dylikt, det ha vi hört så länge nu, att vi åtminstone veta det hjälper icke. Det hava vi lärt oss inse. När det förliden höst för prima frukt, verkligt prima, som jag trotsar den utländska kan överträffa, bjöds 10 à 15 öre per kilogram, kan herr Röing då begära, att man skall kosta på den så mycket för sortering och förpackning och dylikt? Och kan herr Röing begära, att det under sådana förhållanden skall kunna framalstras någon god försäljningsorganisation och någon noggrann förpackning?

Nu säger herr Sköld, att den utländska fruktens pris aldrig un-

derstiger en prisskillnad av 75 öre gentemot svensk. Ja, herr Sköld har gått i fruktbodarna här i Stockholm och frågat efter priset. Frukthandlarna veta sannerligen att ta betalt för sin frukt. Men vad kostar den, när frukthandlaren köper den? Det är det priset, som är det jämförbara, det pris, för vilket han köper utifrån. Det är detta pris jämfört med det pris, som han betalar till den svenska fruktodlaren, som bör vara jämförelsepunkten. Och då sannerligen prisskillnaden är några 75 öre. Det kan jag säga herr Sköld.

*Ang.
förhöjda tull-
satser för
färiska päron
och äpplen.
(Forts.)*

Vi ha endast strävat efter att under den tid, då den svenska frukten i stort sett kan fylla behovet inom landet, ställa det så, att sådan frukt kan ha någon möjlighet att säljas och användas i stället för den utländska. Ty nu under flera år, och särskilt under de två senaste åren, ha faktiskt i våra större städer och våra kuststäder den väsentliga konsumtionen bestått i importerad frukt, vilken i många fall icke köpts så särdeles billigt av den konsumerande allmänheten, därför att den fått betala mellanhandsprovision till frukthandlarna, medan vi samtidigt fått fodra upp massor av verkligt pråktig svensk frukt till våra kreatur. Kan ett sådant förhållande icke vara värt att råda bot på, och kan det icke under sådana förhållanden vara skäl för den opinion, som rests bland fruktodlarna? Det bör vara skäl nog för att åtminstone under de månader, då tillgången är rikligast, skydda den svenska varan. Jag tror verkligen, det kunde finnas skäl för riksdagen att i detta fall åtminstone försöka skrida från några allmänna talesätt till handling och här verkligen söka hjälpa litet och se till, vilka lättnader, som skulle kunna beredas våra fruktodlare.

Herr Olsson i Kullenbergstorp: Herr talman! Här har särskilt uttalats, att den svenska frukten icke skulle förpackas så bra som den utländska. Jag tror, att den ärade talaren som yttrade detta icke har sett någon verkligt väl förpackad svensk frukt, ty jag får då säga, att jag har sett tusentals lådor frukt förpackad så, att jag icke sett någon utländsk frukt förpackad så väl. Däri ligger således nog icke hela svårigheten. Att våra fraktförhållanden på järnvägarna hava spelat en oerhört stor roll beträffande frukten, är solklart, ty när frakterna höjts så mycket som man gjort är det nästan så, att Skåne är mera avskilt från det övriga Sverige än länderna, som ligga vid Östersjön och icke synnerligen långt från kusten, ja till och med om de ligga långt därifrån, så stå vi med de frakter som gälla i utlandet mera isolerade i det egna landet. Om man vill se problemet litet i stort, kan väl ingen bestrida att med den oerhörda massa frukt, äpplen och päron, som fanns förliden höst, höstens import, d. v. s. den som förekom på de ifrågasatta månaderna under sista säsongen, var en ren okynnesimport. Här fanns mångdubbelt av vad svenskarna verkligen kunde konsumera av den varan.

Så säger herr Sköld, att det ju är för mycket att begära, att staten först skall understödja själva produktionen för att få den igång och sedan att staten skall offra på den producerade varan. Jag vet sannerligen icke vad staten har offrat på detta område

*Ang.
förhöjda tull-
satser för
färska päron
och äpplen.
(Forts.)*

ifråga om plantering av fruktträd; det känner jag icke till. Det kanske är en liten obetydlighet, men genom det statens organ, kan man gärna säga, som hushållningssällskapen verkligen äro, har den uppmaningen utgått till dem som ägt en jordbit här i landet, ett hus med litet jord till, och det har man hört så många gånger; det är en skam att låta denna lilla jordbit vara oplanterad, det är en medborgares skyldighet att plantera åtminstone några fruktträd i de landsändar, där fruktträd kunna växa. De orden hava ljudit om och om igen, hundrade, ja tusentals gånger.

Nu tycka vi, att när vi efterkommit detta och planterat i oerhörd utsträckning, så må herrarna bedöma oss huru ni vilja, men vi tycka ändock, att det måtte vara litet felaktigt, när ingen bryr sig om denna frukt, utan den får ramla ned på backen till ingen nytta, och man på samma gång importerar två eller tre miljoner kilogram äpplen och päron till landet, som icke äro en smula bättre än åtminstone de bästa sorterna av den svenska frukten. Jag trodde verkligen, att detta faktum var det som var anledningen till att bevillningsutskottets betänkande i detta ämne såg så ut i år som det gjorde, men nu hör jag, att det har varit en olyckshändelse inom utskottet som inträffat; men jag förmodar, att det finnes andra än dem som äro övertygade om, att skall man kunna leva i detta land, skall man importera den huvudsakliga delen av livsmedlen.

Man har brukat att säga, att detta är en beskattning på Norrland och folket som bor där. Nåja, för ett par veckor sedan fick jag en broschyr i min hand — den gällde ett annat ämne, den gällde var hovrätten skulle ligga — och då fick jag till min häpnad läsa bland andra motiv även det, att man 20 mil norr om Umeå kunde få utomordentligt präktiga äpplen att mogna. Då tycker jag icke, att herr Lövgren i Nyborg har långt att hämta frukten, när han kan få den 20 mil norr om Umeå. Således denna fruktodling synes vara starkt utbredd här i landet, och det är icke själva jordbruket det nu gäller, det gäller bostäderna, där man har planterat fruktträd bredvid, och det är nog de som icke hava de stora jordbruket, som hava tid till att sköta sina träd och plocka ned frukten och packa den ordentligt. Det är för det folket som tullen skulle göra ett litet gagn, så att man sluppe ha den grämseln att se mångtusenden, ja, jag kan gärna säga hundratusentals kilogram frukt ligga och ruttna utan att man bryr sig om att taga upp den. Det är just för denna orsaks skull, som jag, herr talman, ber att få yrka bifall till utskottets förslag som ett försök. Gör det ingen nytta i fortsättningen, visar det sig, att det är ändamålslost, nåja, då få vi ge detta på båten sedan.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Fru Östlund: Herr talman! Jag skulle endast vilja säga ett par ord i denna fråga.

Jag är kanske icke så hemma i, när det gäller fruktodling, men jag känner något till konsumtionen av frukt. Det är och har varit en känd sak, att frukten har tillhört lyxvarorna när det åtminstone

gällt arbetarhem, och lika länge som man vetat detta, har man beklagat, att vårt svenska folk icke förstod sig på att tillgodogöra sig frukten. I upplysningshänseende har det hetat: ät frukt, ge barnen frukt och i synnerhet äpplen, och även päron är ju en frukt, som kan användas i hushållet på hundratals sätt. Jag skulle önska, att alla herrar tullivrare finge se den ganska enformiga matsedeln på arbetarklassens bord och även se, med vilken verklig glädje man mot hösten väntar frukten på torgen och med vilken förtjusning husmödrarna numera försöka att tillgodogöra sig just det näringsmedlet och använda det på det mest mångsidiga sätt.

*Ang.
förhöjda tull-
satser för
färska päron
och äpplen.
(Forts.)*

Jag tror för min del icke, att det hjälper, om man sätter upp tull på äpplen och päron. utan jag tror att det nyttigaste och nödvändigaste som kan göras är att fortsätta med propagandan, att föra ut frukten och tala om för människorna, hur oändligt nyttig denna är. Göra vi allt vad vi kunna för att göra propaganda för frukten som en god del i folknäringen, då tror jag, att så småningom även de klagomål, som här förts fram, att icke den svenska frukten går åt, skola tystna.

Det är tydligt i alla fall, att när det talas om frukt, har jag kanske mina erfarenheter nästan mest från Stockholm, och här är den sannerligen icke billig vare sig den svenska eller den utländska, det är endast ett par veckor på hösten, som man kan få litet verkligt billigt vara, just när den svenska frukten mognar, men sedan är den minnsann icke så billig, så jag förmodar, att just det försöket att lära folk att använda frukt skulle brytas, om den blir dyrare.

Med denna utgångspunkt, herr talman, ber jag att få yrka bifall till reservationen.

Herr Lövgren: Herr talman, mina damer och herrar! I anledning av vad den sista ärade talarinnan sade om Stockholm och prisförhållandena där skall jag be att få säga några ord.

Jag nämnde i mitt förra anförande, att frukten hade kostat exempelvis på Kornhamnstorg mellan 15 och 30 öre i parti under denna vinter ända till fram i februari och mars månad. Då förefaller det mig märkligt, att priserna skulle vara särskilt högre i butikerna. Det är likväl ett faktum, och det beror på att Stockholm liksom en hel del andra storstäder här i landet har en kår av mellanhänder, som äro talrika som Egyptens gräshoppor, och detta gör, att när de få köpa frukt för 15 öre i parti, fraktad fritt till butiken, skola de hava 30 å 40 öre för att sälja ut den, och få de den för 30 öre i parti skola de hava en 70 å 80 öre och i blygsammaste fall, när det gäller stadsdelar, som uteslutande befolkas av arbetare, 50 öre, d. v. s. en frukthandlare beräknar i regel 100 % på varans värde i avance, och ändock gör han ingen god affär. Ty jag vet det, att det är faktiskt dåliga affärer frukthandlarna göra, men det är därför att de äro så talrika som Egyptens gräshoppor. Om man kunde åstadkomma en verkligt effektiv organisation inom detaljhandeln i Stockholm, tror jag, att man kan komma ned till rimligare förhållan-

*Ang.
förhöjda tull-
satser för
färska päron
och äpplen.
(Forts.)*

den ifråga om fruktpriserna här, och jag skulle tro, att den kooperativa rörelsen har åtskilligt av vikt härvidlag att göra.

Sedan vill jag säga till herr Magnusson och till herr Olsson i Kullenbergstorp, att det är ju ändå för märkvärdigt, att om man bor uppe i en landsända, där det är så hårt klimat, att det icke växer annat än gran och tall och litet gräs, så behöver man icke något tullskydd, men om man bor i en landsdel, där det är så väl beställt, att man kan få ett fruktträd att växa och ge en god och saftig skörd, då skall man genast hava skydd av staten för att man skall kunna klara upp saken. Jag försäkrar er, att om det vore så, att jag uppe i Norrbotten, där jag bor, finge fruktträd att växa och träden växte lika bra, som rönnen växer i min trädgård, skulle jag plantera dem och taga dem med glädje utan någon som helst frukttull, men det är tyvärr icke så. Det är väl bara, när herr Rosén i Umeå vill locka till sig den norrländska hovrätten, som det blir ett sådant Gosen av Västerbotten. Jag har åtminstone aldrig hört talas om att fruktdodling varit någon huvudnäring i Västerbotten.

Vad importkvantiteten beträffar, är det ju så, att vi år 1920 hade en import på 11,000 ton men år 1922 en import av 6,530 ton, d. v. s. den hade gått ned till hälften av vad den var 1920. Nu utgår jag ifrån, att det är endast prima frukt som importeras under ett år, när den svenska fruktskörden är riklig, och det kan rimligtvis icke vara något annat, ty så idiotisk är icke allmänheten i detta land, att den betalar ett högre pris för sekunda utländsk frukt än för jämbördig svensk frukt, som den kan få, och importsiffrorna visa, hurusom vid rik fruktskörd här i landet den utländska importen sjunker till ett minimum av vad den är under år, när fruktskörden icke är så god. Så jag skulle tro, att mitt argument gott håller streck. Det är ju ändock så, att om skörden är så rik som i fjol, skall jag hålla med herr Svensson i Grönvik om att det icke är någon vidare stor inkomst att odla frukt och tillsaluhålla den, när jag endast kan få 10 öre per kilogram. Jag erkänner villigt det, men då kunna vi vara överens om, att det icke hjälper med någon tullsats, ty då tillgången på den inhemska marknaden är så stor, är det alldeles omöjligt, och trots denna rikliga tillgång på den inländska marknaden tränga vi likväl icke ut den extra prima utländska frukt, som importeras. Nu kunna vi vilken dag som helst trots den rika fruktskörden här i landet gå ut och köpa i butikerna utländsk frukt.

Således kan tullen icke göra någon nytta under ett år som det nuvarande, men den kan göra en ren och direkt skada, när vi komma till ett år av stort underskott i den svenska fruktskörden, när underskottet blir så stort, att man reflekterar på lägre kvaliteter utländsk frukt, som avses att konsumeras av den i mindre god situation varande befolkningen. Om den således icke kan bereda fruktdodlarna någon nytta och den endast är till skada för den konsumerande allmänheten under år, då det föreligger underskott i den svenska fruktskörden, kan jag icke se något skäl för att gå på den av utskottets majoritet förordade linjen.

Om herr Svensson i Grönvik vore sakkunnig på detta område,

och det tänkte jag han var, så skulle han veta, att man icke packar in frukt för att göra den behagligare eller för att lura folk att köpa den, därför att den har en fin inpackning, utan man gör en god inpackning och lagring av frukten för att den skall hålla sig så mycket längre och icke bliva fördärvad, och det menar jag, att genom organisation och genom förstklassig förpackning och lagring av den svenska frukten och framför allt av vissa kvaliteter av den kommer man mycket längre, än man kommer genom vilken tullsats som helst. Det är alldeles säkert, att det förhåller sig på det sättet. Jag har själv för icke så länge sedan, blott för ett par dagar sedan, varit i tillfälle att äta svenska äpplen, som voro väl förpackade och som voro i förstklassigt skick, trots att vi äro så långt inne på året, som vi nu äro.

Med en rik fruktskörd är det precis samma förhållande, som när vi strömmingsfiskare få en för rik fångst. Då blir det på samma sätt som förlidet år, då man endast fick 75 öre fjärdingen. När det är måttlig tillgång på en vara, kan priset hållas uppe, men blir tillgången alltför riklig gå också prisen ned.

Jag vidhåller mitt yrkande.

Herr Lithander: Den näst siste ärade talaren på Stockholmsbänken uttryckte som ett önskemål, att det skulle bliva rikligare tillgång på frukt och att den icke längre skulle vara en lyxvara, och talade om de tiderna på hösten, då det var arbetarhemmens stora önskemål att få frukt. Jag instämmer fullt och helt i den uppfattningen, att det är ett önskemål, att det är ett verkligt önskemål icke endast för arbetarhemmen utan vida därutöver. Det är ett önskemål för varje svenskt hem, att den varan i möjligaste mån skall vara tillgänglig men vi se litet grand längre; om det behovet skall fyllas på olika vis, står det för den ärade talarinnan och för reservanterna som ett önskemål, att det är den utländska frukten, som skall fylla detta behov. Jag tror för min del, att om man lyckas att giva stöd åt en svensk inhemsk fruktdodling, då tillgodoser man bäst och längst och oftast det kravet, då blir det så, som den siste ärade talaren sade. då kan det hända med frukten som med strömmingen, att det blir så rikligt med svensk frukt, att den frukten blir billig icke endast i arbetarhemmen utan i alla hem. Det är en nyttig sak denna; att den var nyttig ända därhän, att den kunde bidraga till att förlägga en hovrätt i Umeå, var för mig en nyhet, jag har betraktat den som en nyttig maträtt och ingenting annat.

Jag skulle till sist säga till herr Lövgren i Nyborg, när han pekade på, att det är så stor mellanskillnad vid distributionen. — jag känner icke närmare till den saken — men så mycket kan jag säga, att om det är för stora förtjänster någon gör sig, kan det bero på att försäljningen är förenad med vissa risker, men om förtjänsterna äro för stora inbjuder detta till en fri och öppen konkurrens. Ty på detta område, mina herrar, hava vi intet monopol ännu. Där kan den enskildes tävlan göra sig gällande för var och en. Jag vill säga, när den ärade talaren slog ett slag för koopera-

*Ang.
förhöjda tull-
satter för
färska päron
och äpplen.
(Forts.)*

*Ang.
förhöjda tull-
satser för
färiska päron
och äpplen.
(Forts.)*

tionen, att denna vid försäljningen till sina medlemmar följer de gängse priserna, och att jag tror, att om man vill flytta över frukthandeln till en enda organisation eller till ett fåtal, gör man därmed allmänheten en otjänst. Ty det är dock bättre att den har många att köpa hos, än att man går den väg den ärade talaren ville förordad.

Nu tror jag emellertid att vi icke behöva så förfärligt mycket fördjupa oss i distributionsfrågan, utan frågan är, huruvida vi skola ge valuta för dessa pengar till svenska fruktodlare i olika delar av riket, eller om vi skola under den tid på året, då det för dessa är av mesta betydelsen, ge den till utlandet.

För mig står vägen alldeles tydlig och klar, och jag ber, herr talman, att få vidhålla yrkandet om bifall till bevillningsutskottets hemställan.

Herr **Magnusson** i Skövde: Blott ett par ord! Jag skulle vilja adressera mig till fru Östlunds i mångt och mycket sympatiska anförande. Hon talade om fruktens betydelse för hushållningen i arbetarhemmen. Jag vill hoppas, att fru Östlund fortsätter med den upplysningsverksamheten, jag antar, att hon har tillfälle att träffa många husmödrar både i Stockholm och på andra håll, och att hon kan hava tillfälle att säga dem, att den svenska frukten mycket ofta har sålts så billigt, att det skulle vara stor uträkning att köpa denna, icke i fruktbodarna i Stockholm, utan på torgen i Stockholm, och torka och konservera denna i stället för att välja den bekvämare men dyrare utvägen att köpa amerikanska ringäpplen.

Jag skall icke fresta herrarnas på Norrlandsbänken tålmod länge, men då en talare på Norrlandsbänken förundrade sig över att man där uppe i Norrland icke fordrade att få något tullskydd, men att sådant fordrades i det södra Sverige, där solen skiner och där det växer mera, så vill jag erinra honom om ett gammalt ordspråk, som säger, att den känner bäst var skon klämmer, som har skon på, och att den icke kan känna något skoskav, som ingen sko har. Det är icke rimligt, att man skall känna något behov av en frukttull i Norrland. Jag tycker därför, att herr Lövgrens argument i det avseendet är tämligen överflödigt. Men när man i södra Sverige ser, att det är alldeles omöjligt att sälja något av dessa Guds goda gåvor, utan frukten får ruttna ned, då är det icke så underligt, att man framställer tullkrav.

Jag vill tillägga, att när herr Lövgren säger, att tullen hjälper icke under de år, då tillgången på svensk frukt är riklig, så kan jag icke förstå honom, ty under de år, då det är riklig tillgång på svensk frukt — vi kunna ju ta det närmast liggande året eller 1922, då det var en utomordentligt rik tillgång — så var det i alla fall en mycket stor import av frukt. Och det vore väl märkvärdigt, därest det sattes en tull av 30 öre i stället för 10 öre, att detta icke skulle vara ägnat att i någon mån inverka på prisbildningen rörande den svenska frukten. Ty när vi ha en riklig tillgång på inhemsk frukt och det i alla fall uppstår en riklig okynnesimport, så är det

tydligt, att bägge dessa faktorer bidraga till att trycka ned priserna. Det kan man icke rimligen komma ifrån. Och om då den utländska hålles tillbaka, bör väl priset på den svenska något förbättras.

Sedan säger herr Lövgren, att när det är rikligt med frukt här i landet, så importeras icke mindervärdig frukt. Jag vill erinra om, vad jag förut sagt, att 1921 var ett mycket gott fruktår, men att det då var en oerhört stor import av sämre frukt från Östersjöprovinserna, som totalt förstörde priserna på den inhemska fruktmarknaden.

Jag tror därför, att man bör reducera vad herr Lövgren här framhållit till dess rätta värde. Man får väl ändå räkna med, att en tullförhöjning på den utländska frukten skulle i någon mån vara ägnad att under de rikligaste fruktåren göra det möjligt att sälja svensk frukt till rimligt pris.

Herr Åkerlund: Herr talman! Det här är, så vitt jag kan förstå, en ganska egendomlig situation. Jag har hört frihandlare säga, att denna tull icke skulle ha någon större betydelse, ty den skulle icke hjälpa mycket. När folk begär måttligt, så tycker jag, att man bör gå dem till mötes. Hjälper icke detta, så blir det riksdagens sak att tillse, att det blir bättre förhållanden. Vad frukttullen beträffar, så får jag säga, att det nu för tiden ju är så modernt att tillse, att allt skall göras från arbetaresynpunkt. Fru Östlund var också inne på den vägen, och jag medger, att arbetarna i de större städerna, som ofta äro nödsakade att köpa sig frukt, böra ha den så billigt som möjligt. Men se vi på de små städerna, på städer med 50,000 eller 60,000 invånare och på de arbetaresamhällen på landsbygden, dit arbetarna lyckligtvis flyttat ut och där de ha små trädgårdar, som ge dem frukt att sälja till de större samhällena, så böra vi fästa avseende även vid dessa, som också äro medborgare i detta land och som behöva leva. Dessa barn, som fru Östlund ömmar för — vilket jag också gör — kunna, tror jag, lika bra äta svensk frukt som utländsk.

Vad beträffar importen, så tror jag, att den huvudsakligen ägt rum under sådana år som dem vi nu haft i två år efter varandra. Ty då importeras sådan frukt och ätes av en del snobbar, som icke kunna äta annan frukt än den utländska. Det kan man få höra, när man kommer in i en fruktbutik. När man erbjuder dem svensk frukt, så säga de: nej, fy katten, den kunna vi icke med, det skall vara utländsk. Så är det överallt.

Vad beträffar förvarandet och förpackningen av frukten, så böra herrarna tänka ett litet grand på att vi ha ett nordligt klimat. Vi kunna icke begagna samma förvaringsmetoder som i de sydliga länderna, ty vi ha här i landet något som heter vinter, och för att förvara en massa frukt fordras, att man har lokaler, som måste uppvärmas. Sådant kostar pengar, och de finnas icke tillgängliga i detta land.

När, som jag nyss sade, man begär så litet som detta, och när

*Ang.
förhöjda tull-
satser för
färska päron
och äpplen.
(Forts.)*

*Ang.
förhöjda tull-
satser för
färska päron
och äpplen.
(Forts.)*

fruktodlingen är så angelägen sak och av sådan vikt för dessa 10,000-tals småbrukare och rena arbetare, som icke ha något jordbruk men dock sina små trädgårdar, så tycker jag, att det vore märkvärdigt, om riksdagens andra kammare icke skulle vilja bistå dem en liten smula i detta avseende.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Lövgren: Herr talman! Jag har denna gång haft litet svårt att följa med och instämma med herr Åkerlund, ty här gäller det ju svensk eller utländsk frukt.

Faktiskt är, att 1921 var ett mindre gott fruktår, och den huvudsakliga delen av den import, som noterades 1922, hänför sig till den tid, när den dåliga fruktskörden från 1921 var i marknaden och det fanns ett underskott under denna tidsperiod. Men under den tid som de ifrågasatta tullsatserna skulle gälla, importerades det 2,450,000 kilogram frukt, d. v. s. ungefär 3 eller 4 äpplen per individ här i landet. Ligger det då någon så förskräckligt stor fara i den tillströmning av utländsk frukt, som ägt rum, sedan den rikliga svenska fruktskörden kommit till? Men det är aldrig annat än lyxfrukt, som man för in ändå, huru hög än frukttullen sättes. Jag vidhåller, att denna uppfattning är riktig, och ingen har kunnat vederlägga mitt argument, att blir det ett stort underskott av den svenska fruktskörden, så kommer tullen att fördyra varan precis med tullens värde. Den verkar således icke till någon nytta under år med god fruktskörd för fruktodlarens vidkommande men verkar direkt skadligt för konsumenterna under år med underskott för den svenska fruktodlingen.

Till herr Magnusson i Skövde skulle jag vilja säga, att jag beklagar, att han tyckte det vara ohemult av mig att begagna sådana argument som dem jag använde, att när man bor i en fattig trakt, där det icke växer någon frukt, så vill man icke ha något tullskydd utan detta skall vara förbehållet åt de vackra, soliga och frodiga trakterna i detta land. Det kan hända, att det argumentet är litet ohemult, men icke desto mindre har jag vågat använda det. Man har brukat säga, att Dalälven är gränsen för eken, igelkotten och adelsmannen, och det har varit vår stolthet, att den också skulle vara gränsen för protektionismen. Jag hoppas den skall förbli det.

Jag vidhåller fortfarande mitt yrkande.

Herr Åkerlund: Herr talman! Vad den föregående ärade talar-
nen nämnde bevisar nog, att jag hade rätt, när jag sade, att här var det alldeles för litet begärt. Ty sådana år som förra året och året dessförinnan — jag vågar icke nämna några siffror — vet jag att det i närheten av mitt hem var väl sina 400 å 500 tunnor frukt som ruttade ned, därför att den icke kunde försälgas. Man försökte att skicka den till Norrland, men den utländska frukten blev billigare därför att man kunde sända den sjöledes, under det att den svenska frukten måste skickas med järnväg. Detta visar, som sagt, att denna tullförhöjning skulle vara behövlig, om den skulle kunna vara till

någon smula hjälp, och skulle den icke vara det, så får man tillse, huru man på annat sätt skall kunna få litet drägligare förhållanden.

Vad Norrland beträffar, så har där aldrig funnits någon fruktodling, men icke kan man för den skull ställa det så, att de 10,000-tals personer, som nu odla frukt till avsalu, skulle finna det mera med sin fördel förenligt att hugga ned fruktträden än att odla frukt till landets gagn.

*Ang.
förhöjda tull-
satser för
färska päron
och äpplen.
(Forts.)*

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad, framställde herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid betänkandet fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Då votering emellertid begärdes, blev nu uppsatt, justerad och anslagen en så lydande omröstningsproposition:

Den, som vill, att kammaren bifaller bevillningsutskottets hemställan i utskottets förevarande betänkande nr 16, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid betänkandet fogade reservationen.

Voteringen utvisade 77 ja, men 107 nej, vadan kammaren bifallit den vid betänkandet fogade reservationen.

§ 5.

Vidare förekom till behandling bevillningsutskottets betänkande, nr 33, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om utgörande av en särskild stämpelavgift i vissa fall vid köp, byte eller införsel till riket av pärlor med flera lyxvaror.

*Ang.
en särskild
stämpelavgift
för
vissa lyxvaror.*

I en den 16 mars 1923 dagtecknad, till bevillningsutskottet hänvisad proposition, nr 199, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att antaga ett vid propositionen fogat förslag till förordning om utgörande av en särskild stämpelavgift i vissa fall vid köp, byte eller införsel till riket av pärlor med flera lyxvaror.

Utskottet hemställde, att riksdagen, med bifall till Kungl. Maj:ts förevarande proposition, måtte antaga det av Kungl. Maj:t framlagda författningsförslaget.

Uti en vid detta betänkande avgiven reservation hade herr *Lithander* yrkat avslag å ifrågavarande proposition.

Efter föredragning av utskottets hemställan anförde:

Herr *Lithander*: Herr talman! Jag skall be att som auktoritet få åberopa den förre ärade finansministern, herr statsrådet Thors-

Andra kammarens protokoll 1923. Nr 31.

*Ang.
en särskild
stämpelavgift
för
vissa lyxvaror.
(Forts.)*

son. Han har i flera år uraktlåtitt att framlägga någon proposition i ämnet. Regeringen har prövat saken men kommit till det resultatet, att det icke lönar sig. Redan tidigt — det var 1921 — säger departementschefen, att kontrollen lämnade mycket övrigt att önska och var jämförelsevis dyrbar i förhållande till det belopp, som influitt, och departementschefen sade i år, att det har varit ytterligt ringa inkomst på detta. Första året var det 93,000 kronor och 1922 översteg det föga 44,000 kronor, men därifrån fick man draga 10,000 kronor varje år. Han säger, att det visserligen är lämpligt att ha tull på lyxvaror men tillägger: »Däremot måste jag ställa mig betänksam mot en skatt, som inbringar så obetydligt i förhållande till uppbörds- och kontrollkostnaden.»

Det har ju också varit så, att denna beskattning, som förnyats år efter år, icke tillkommit på regeringens initiativ utan på enskilt yrkande i bevillningsutskottet. Det låter ju så bra, att man skall beskatta lyxvaror. Jag skulle icke vara emot denna beskattning och icke ha något annat yrkande än om bifall, om den först och främst gäve något och man vidare kunde vidtaga en sådan åtgärd utan att anlita myndigheter med en besvärande kontroll, så att man uppnådde ett verkligt resultat. Det faktiska förhållandet är, att man premierat den illojala handeln, d. v. s. smyghandeln. Nog är det så, att de, som driva en reell och lojal verksamhet med dessa varor, ha en ordentlig bokföring, men det finnes ingen möjlighet att hålla reda på en hel del utomstående. Och särskilt under kristidsåren har det varit en ström av människor, som man icke kunnat hålla reda på och ännu mindre har man kunnat hålla reda på de juveler och pärlor, som de försålt. Vi äro inne på något, som icke är värt den kontroll och den apparat, som skulle sättas i gång för detta ändamål.

Jag skulle för min del gärna vara med om denna sak, om jag såge, att den gäve staten något, men då det här rör sig endast om litet över 30,000 kronor om man betänker all kontroll, synes det mig icke vara av den betydelse att regering och riksdag bör fatta beslut därom. Det hela är, som man brukar säga, en gest, men en gest av mycket liten betydelse.

Jag ber, herr talman, att få yrka avslag å utskottets hemställan.

Herr Röing: Herr talman! Den siste ärade talaren har utan tvivel i mångt och mycket rätt, i vad han framhållit, och även jag ansluter mig helt och fullt till det uttalande, som den förre finansministern gjort till statsrådsprotokollet vid föredragningen av den proposition, som regeringen framlagt i föreliggande ämne. Men, mina damer och herrar, det finnes likväl två skäl, som böra föranleda kammaren att biträda bevillningsutskottets hemställan. Det ena skälet är, att då meningen är att utveckla vår lyxbeskattning, det under sådana förhållanden väl knappast borde vara lämpligt att nu borttaga den enda verkliga lyxbeskattning som vi ha, även om den samma endast inbringar det lilla belopp, som den siste ärade talaren angav. Detta är det ena skälet. Det andra skälet är, att då i den kungl. propositionen är föreslaget ett annat kontrollsystem, än det

som varit gällande under de år, som vi haft denna lyxbeskattning, så torde det ha sitt intresse att få erfarenhet om, huru detta kontrollsystem verkar.

*Ang.
en särskild
stämpelavgift
för
vissa lyxvaror.
(Forts.)*

Det är huvudsakligen på dessa skäl, som bevillningsutskottets medlemmar med undantag av herr Lithander yrkat bifall till den kungl. propositionen, och på dessa skäl ber jag, herr talman, få yrka bifall till utskottets hemställan.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på avslag å såväl berörda hemställan som Kungl. Maj:ts proposition i ämnet; och blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

§ 6.

Härpå företogs till avgörande bevillningsutskottets betänkande, nr 34, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående skatt för hundar ävensom i ämnet väckta motioner.

*Ang. skatt
för hundar.*

I en den 16 mars 1923 dagtecknad, till bevillningsutskottet hänvisad proposition, nr 200, hade Kungl. Maj:t, under återopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att antaga följande

Förslag

till

förordning angående skatt för hundar.

Häriigenom förordnas som följer:

1 §.

1 mom. För varje hund skall hundskatt årligen erläggas till kommunen; dock att skatteplikt icke föreligger för hund, som ej uppnått en ålder av tre månader, och ej heller för hundar, vilka av lapparna användas för renskötseln.

2 mom. Medel, som till kommunen inflyta i hundskatt, må för kommunens behov användas på sätt, som av kommunen bestämmes.

2 §.

1 mom. Skatt för hund, för vilken ej enligt 1 § 1 mom. skattefrihet åtnjutes, skall erläggas till den kommun, där hunden stadigvarande innehaves.

2 mom. Har skatt för hund erlagts till en kommun, skall skatt för samma hund för det året ej erläggas till annan kommun, med mindre den årliga skattesatsen för hunden i den senare kommunen är högre än det belopp, som för året redan erlagts i skatt för hunden.

3 mom. Skatteplikt inom viss kommun förfaller, om hunden dör innan den tid gått till ända, då anmälningsplikt jämlikt 5 §

*Ang. skatt
för hundar.
(Forts.)*

senast kunnat fullgöras, eller skatteplikt inom den tid inträder till annan kommun.

Skatt skall ej erläggas, därest förhållande, som eljest skolat föranleda skatteplikt, inträder efter september månads utgång.

3 §.

Skattskyldig för viss hund är den person, av vilken hunden stadigvarande innehaves, när skatteplikt inom kommunen för året inträder.

4 §.

Skatten skall av kommunen bestämmas till ett för varje hund lika belopp, lägst fem högst trettio kronor för kalenderår.

För hund, som av förvaltande eller bevakande personal vid skogsstaten underhålles i och för tjänsten, skall skatten alltid utgöra fem kronor.

I fall, som avses i 2 § 2 mom., skall eljest belöpande skatt minskas med vad den skattskyldige styrker hava för året erlagts i skatt för hunden till annan kommun.

5 §.

Under januari månad varje år skall skattskyldig till vederbörande kommunala uppbördsmyndighet skriftligen anmäla de hundar, för vilka skatteplikt vid ingången av året förelegat, med angivande tillika av hundarnas ras, ålder, kön och färg.

Inträder skatteplikt under löpande år, skall den skattskyldige inom trettio dagar därefter sådant på enahanda sätt anmäla.

6 §.

Vid anmälan, varom i 5 § förmäles, skall fogas belöpande skatt, så framt icke annan ordning för skattens erläggande blivit av kommunen bestämd.

Förfaller skatteplikt, på sätt i 2 § 3 mom. första stycket sägs, efter det skatt för hunden erlagts, skall skatten på anfordran återbetalas.

7 §.

1 mom. Över de hundar, som jämlikt 5 § anmälts till beskattning, skall föras särskilt för kalenderår löpande register (hundskatteregister) med uppgift tillika å de skattskyldiga.

Vederbörande polismyndighet äger, närhelst den sådant påkallar, taga del av hundskatteregistret.

2 mom. Å erlagd hundskatt skall lämnas kvitto, innehållande, såvitt möjligt, kortfattad uppgift för hundens identifiering, ävensom särskilt skattemärke. Sådant märke skall vara tillverkat av plåt och lagom stort att fästas vid vanligt hundhalsband. Märket skall vara försett med kommunens namn, vederbörande årtal samt hundens nummer i hundskatteregistret.

8 §.

Skattemärke, som i 7 § 2 mom. omförmäles, skall å halsband eller på annat lämpligt sätt vara anbragt å hunden; dock må undantag härifrån äga rum, när hunden står bunden eller hålles instängd, så ock då hunden nyttjas vid jakt, där fara föreligger för att hunden i gryt eller annorstädes kan hava men av den anordning, varå skattemärket är fäst.

*Ang. skatt
för hundar.
(Forts.)*

9 §.

Den, som underlåter att fullgöra anmälningsskyldighet, vilken enligt 5 § åligger honom, böte tio kronor och erlägge dubbel hundskatt. Har skatteplikt för hund inom viss kommun under löpande år inträtt i fall, som avses i 2 § 2 mom., må dock ej till ansvar för underlåtenhet att fullgöra anmälningsskyldighet dömas, med mindre den skattskyldige av kommunen erhållit anmaning att fullgöra sådan skyldighet.

Söker någon genom oriktig uppgift undandraga sig skattskyldighet och är ej gärningen straffbar enligt allmän strafflag, vare straffet böter från och med tio till och med etthundra kronor, och skall dessutom gäldas dubbel hundskatt.

Den, som ej ställer sig till efterrättelse föreskriften i 8 §, straffas med böter, högst tjugu kronor.

Böter, som enligt denna förordning ådömas, tillfalla kronan.

Saknas tillgång till böternas fulla gäldande, skola de förvandlas enligt allmän strafflag.

10 §.

Atal för förseelse mot denna förordning skall anhängiggöras vid polisdomstol, där särskild sådan är inrättad, men eljest hos poliskammare eller, där sådan ej finnes, vid allmän domstol i den ort, där förseelsen skett.

11 §.

Hundskatt, som efter vederbörlig anmälan enligt 5 § eller domstols lagakraftäggande utslag är förfallen till betalning, må utmätas lika med kommunalutskylder.

Kommun äger bestämma, att hund, för vilken skatt, som på sätt nyss sagts är förfallen till betalning, ej erlägges, skall av kommunen omhändertagas och, därest skatten ej betalas inom viss bestämd tid efter från kommunen erhållen anmaning med under rättelse om påföljden, dödas.

12 §.

I municipalsamhälle eller köping, som icke utgör egen kommun, skall hundskatten tillkomma municipalsamhället eller köpingen; skotande därvid vad i denna förordning stadgas om kommun äga motsvarande tillämpning i fråga om municipalsamhället eller köpingen.

Denna förordning träder i kraft den 1 januari 1924. Genom förordningen upphäves kungörelsen den 1 juni 1877 (nr 17) angående skatt för hundar.

Äng. skatt
för hundar.
(Forts.)

I samband med förevarande proposition hade utskottet till behandling förehått

dels en inom andra kammaren av herr *Osberg* i anledning av Kungl. Maj:ts föreliggande proposition väckt motion, nr 286, däri hemställts, att riksdagen måtte vidtaga sådan ändring i propositionen, att landstingsområde och de städer, som ej tillhörde landsting, var för sig skulle utgöra beskattningsdistrikt, att inflytande skattemedel i första hand skulle användas till täckande av bevisförda skador, som orsakats av hundar, där icke sådan bevisföring kunde leda till betalningsplikt av hundens ägare, samt att överblivna belopp av landstingen och de städer, som utgjorde distrikt, skulle användas på sätt de själva beslutade;

dels ock en under motionstiden vid riksdagens början i första kammaren av herr *Rune* väckt motion, nr 23, däri föreslagits, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte vidtaga den ändring uti kungörelsen angående skatt för hundar den 1 juni 1877, att uti § 1 orden »dock ej överstigande femton kronor» måtte utbytas mot orden »dock ej överstigande femtio kronor».

Utskottet hemställde,

1) att riksdagen måtte, med förklarande att Kungl. Maj:ts förevarande proposition icke kunnat oförändrad bifallas samt med avslag å motionen II: 286 av herr *Osberg*, antaga det av Kungl. Maj:t framlagda förslaget till förordning angående skatt för hundar, med den ändringen, att andra stycket i 4 § av förordningen uteslötes och att denna paragraf förty erhöles följande lydelse:

4 §.

Skatten skall av kommunen bestämmas till ett för varje hund lika belopp, lägst fem högst trettio kronor för kalenderår.

I fall, som avses i 2 § 2 mom., skall eljest belöpande skatt minskas med vad den skattskyldige styrker hava för året erlagts i skatt för hunden till annan kommun; samt

2) att motionen I: 23 av herr *Rune* måtte anses besvarad genom vad utskottet under 1) hemställt.

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde:

Herr **Osberg**: Herr talman! När Kungl. Maj:t frambar proposition med förslag om förordning angående skatt för hundar, ansåg jag det lämpligt att framlägga en motion i överensstämmelse med den motion, jag avlämnade i följande rörande beskattningsområdena. Jag har så till vida fått rätt, som vederbörande utskott har tillstyrkt den av Kungl. Maj:t gjorda framställningen, att skatten bör bli obligatorisk. Sedan har det sagts, att kommunerna skulle utgöra beskattningsområden. Jag anser, i likhet med vad jag gjorde i följande, att detta icke är lämpligt, i all synnerhet när man vill åstadkomma, att

*Ang. skatt
för hundar.
(Forts.)*

skattemedlen i första hand skulle användas till täckande av de skador, som hundar åstadkomma.

Nu har det varit en annan motion av herr Rune, i vilken han begär en beskattning av 50 kronor per hund. Utskottet har sagt, att beskattningen skulle variera mellan 5 och 30 kronor; man har icke gått med på den högre beskattningen, som föreslagits av herr Rune. I vilket fall som helst kan man förstå, att denna ojämnhet i första hand verkar icke så litet egendomligt, när en del kommuner pålägga en skatt av 5 kronor och andra 30 kronor. Den kommer att verka annorlunda än vad nu är fallet, då man går från 3 kronor och upp till 15 kronor. Det blir i regel så, att i en del kommuner kommer hundbeståndet att bliva stort, och i andra kommuner med strängare beskattning kommer det att så gott som helt försvinna.

Vad herr Rune åsyftar med sin motion om en skatt på 50 kronor tycker jag har någon liten bismak av att han vill främja jägarnas intresse. Han vill utrota hundarna så mycket som möjligt, för att rikare personer skola kunna ha denna sport mera odelat för sig. Nu bör man också taga i beräkningen, att icke alla hundar äro okynneshundar. I synnerhet på landsbygden finnes det en massa hundar, som gå i vall med djuren och som sålunda äro mycket nyttiga djur. Själva syftet med hundskatten är ju i första hand att hålla hundstocken rimligt nere.

Vad beträffar den proposition, som är framburen av regeringen, så är den ju närmast föranledd av den vattuskräck, som framträtt i de angränsande länderna, för att förhindra smittans spridande även i vårt land. Jag har icke alls något mot det resultat, som utskottet kommit till, då det gäller fastsläandet av detta system för obligatorisk hundbeskattning. Det är alldeles som jag vill ha det. Det är bara den saken, som skiljer, att jag vill att beskattningen skall tillkomma landstingen och de städer, som icke deltaga i landsting. Det är ju icke alls något märkvärdigt detta. Det är icke mitt förslag, utan, som jag nämnde i fjol, är det ett system, som tillämpas i Amerika till fullständig belåtenhet. Här betalas stora summor för studieresor i utlandet för att man där skall kunna inhämta nya uppslag. Jag har icke begärt ett öre för detta, men när jag kommer med ett så gott förslag, så tycka herrarna, att det icke har något värde. Men hade jag fått några tusen kronor för att göra en studieresa och efter denna resa framlagt det, då hade herrarna med säkerhet tagit det. Mig förefaller det, att när man kommit så långt som utskottet gjort så kan man gå med även på denna billiga framställning, som jag gjort.

I fjol sade utskottets värderade ordförande, att han icke kunde begripa, huru jag kunde vilja beröva kommunerna deras självbestämmanderätt. I år har han låtit sina betänkligheter fara. I år tillstyrker han tvångsbeskattning — nu gäller det bara, om den skall vara kommunalskatt eller landstingsskatt. Det är ett mycket bekvämt sätt, att betalningen sker samtidigt med landstingsskatten. Landstingen ha blivit belastade till en sådan grad, att vi med jämnom-

Ang. skatt
för hundar.
(Forts.)

kunna till landstingen överlåta dessa skattemedel. Jag tror att de summor, som här skulle komma i fråga, skulle bliva väl använda.

Det har föreslagits, att de städer, som icke tillhöra landstingsområde, skulle utgöra egna distrikt och skulle använda pengarna efter gottfinnande. Jag liksom flera av herrarna ömmar för landskommunerna, men jag ser frågan från en vidare synpunkt än herrarna i bevillningsutskottet.

Jag skall icke uppehålla tiden längre. Det var en lång debatt i frågan i fjol, och herrarna känna till, huru saken ligger. Men jag nödgas, när jag nu yrkar bifall till bevillningsutskottets hemställan, vidfoga ett yrkande, nämligen att det andra momentet i andra § skulle utgå och ersättas med följande:

»Influtna hundskattemedel skola av kommun i första hand användas till täckande av bevisförda skador, som orsakats av hundar, där icke sådan bevisföring kan leda till betalningsplikt av hundens ägare, samt att överblivna belopp av kommun användas på sätt den själv beslutar.»

Ja, herr talman, detta är den enkla åtgärd, som jag härmed vill förorda, och jag hoppas verkligen, att herrarna och damerna vilja gå med på den. Jag tror icke, att detta är en fråga av någon genomgripande art, utan det är endast en lämplighetsåtgärd. Jag är säker om att när beslutet en gång fattats, det icke skall medföra några obehag utan visa sig vara en rättfärdighetsåtgärd gent emot sådana, som lidit skada, och denna sak kan icke ordnas med mindre än att det blir större beskattningsområden.

Jag ber, herr talman, att få framställa detta yrkande.

Herr Lithander: Jag har deltagit i detta ärendes förberedande behandling inom utskottet, vilken föreligger i ett enhälligt utskottsbeslut. Det är dock en sak, som min uppmärksamhet blivit fäst på efter det att ärendet behandlats, nämligen att om vi bifalla förslaget, så skulle det komma att drabba ganska hårt, synes det mig, den hunduppfödning, som äger rum i olika delar av riket. Jag tänker härvid särskilt på sådana personer, som ha kennelgårdar. Nu äro skattesatserna satta till 5 kronor och 30 kronor. Om man då tänker sig en hundgård på 20 eller 30 hundar, så skulle denna skatt träffa en sådan hunduppfödning ganska hårt och kanske komma att verka därhän att man i stället för att erhålla en verklig förbättring av hundrasen icke finge den stam av hundar, som vore önskvärd. Den synpunkten ha vi i bevillningsutskottet icke tillräckligt beaktat. Det är måhända sannolikt, att vi i de väsentliga delarna skulle kommit till samma resultat, som nu föreligger, även om vi pröfvade saken ånyo. Men det synes mig rättvist, att vi taga denna sak i övervägande, innan vi fatta ett definitivt beslut. Detsamma kan sägas gälla skogsstatstjänstemännens förhållanden. Där är skatten visserligen av Kungl. Maj:t föreslagen att gälla 5 kronor enbart, men det har varit en 50-årig hävd att befria dem från hundskatten. Det är emellertid den första synpunkten som jag anser vara den avgörande,

när jag nu begär, att ärendet måtte återremitteras till utskottet för att utskottet skall bliva i tillfälle att pröva denna sak.

*Ang. skatt
för hundar.
(Forts.)*

Herr Sköld: Herr talman! Jag kan ju icke påstå, att bevillningsutskottet känt någon större entusiasm inför det föreliggande förslaget, men det har ju icke funnits några skäl, som tala emot ett bifall till Kungl. Maj:ts förslag. Vad som emellertid förefaller mig märkligt det är, att herr Lithander, som är medlem av bevillningsutskottet, nu kommer och yrkar återremiss. Det är möjligt, att herr Lithander icke har tänkt sig igenom de konsekvenser, vartill den här föreslagna lagen kan leda, men jag vill för min del bestämt påstå, att den del av bevillningsutskottets medlemmar, som haft att i detalj taga hand om den förberedande behandlingen, har granskat de synpunkter, som herr Lithander här har framfört, och icke funnit något skäl att i dessa avseenden frånträda den kungl. propositionen.

Vad sedan beträffar herr Osbergs motion och det ändringsförslag, som han här framlagt, skulle jag först vilja påpeka, att huvudsyftet med den kungl. propositionen är, att man skaffar en något så när effektiv kontroll över hundbeståndet i riket och får till stånd ett hundregister för varje kommun. Naturligtvis ligger här avsikten, att man söker begränsa hundbeståndet. Men givet är, att om detta skall ske, så måste man ha en kontrollapparat, som är tillräckligt effektiv. Och icke går det an att göra landstingsområdena till beskattningsområden, ty jag vill på allvar fråga denna kammars ledamöter, vilka möjligheter ett landsting har att tillse, att denna förordning efterleves och att låta uppgöra ett länet omfattande hundskatteregister. Skall det ske, så måste landstingen ha en stor förvaltningsapparat till sitt förfogande. Vad vidare beträffar herr Osbergs uppfattning att dessa hundskattemedel skulle användas för att ersätta skador, som åstadkommits av hundar, så har utskottet i sin motive-ring sagt, att utskottet kan icke ha någon ståndpunkt i frågan, huruvida kommunerna skola lämna ersättning för sådana skador. Men vad jag är övertygad om är, att det icke kan ske på det viset, som herr Osberg föreslagit med mindre än att riksdagen bifaller ett ingripande ändringsförslag, som ingen haft tillfälle att kontrollera. Jag föreställer mig, att detta måste kräva en ganska betydande undersökning, innan man kan gå med på att kommunerna eller annan menighet skall lämna ersättning för skador, som hundar åstadkommit. Ty först och främst och alltid föreligger en synpunkt, som man kan anföra, när en gårdsägare träffar ett djur sönderrivet ute på marken, och den gäller frågan: vem kan bevisa, att icke detta djur rivits av den mannens egna hundar? Eller att det rivits av vilda djur, om det är fråga om en sådan trakt, där det finnes större rovdjur? Jag menar, att detta kan leda till sådana konsekvenser, att andra kammaren icke kan på så lösa förslag gå med på något sådant. Jag föreställer mig, att om man vidtager åtgärder för att lämna ersättning i sådana fall, då får det allmänna närmare undersöka, i vilken form sådan ersättning skall lämnas. Jag tror sålunda icke, att det föreligger skäl att biträda den framställning, som gjorts av herr Osberg,

Ang. skatt
för hundar.
(Forts.)

trots vi fått den gratis och sluppit betala några tusen kronor för studieresor till främmande länder.

Jag ber, herr talman, att få yrka avslag såväl å herr Osbergs förslag som herr Lithanders förslag om återremiss och att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Lithander: Herr talman! För min del står jag icke i motsatsförhållande till den siste ärade talaren, då jag i allt väsentligt anslutit mig till utskottets hemställan. Men det är i alla fall så, att den synpunkt, som jag framhållit, varken jag eller någon annan, som deltagit i behandlingen av ärendet, hört påpekas. Möjligen har detta skett på avdelningen men icke i plenum. I varje fall har jag talat med en av avdelningens ledamöter, som stått främmande för saken.

Det kan ju icke sägas annat än att det skulle vara välbetänkt att man allsidigt prövar en sak och undersöker alla de påföljder, som en lagstiftning i ämnet kan föra med sig. I varje fall har utskottet i sin helhet icke beaktat detta.

Vad beträffar det yrkande, som herr Osberg gjorde, så är det icke tillkommet på så fri hand, som den siste talaren antog. Men även den saken kunde bliva föremål för omprövning, och då kunde både kammaren och utskottet veta litet mera, vad de göra, än om vi fatta ett definitivt beslut, som synes medföra följder, som i varje fall icke äro berörda i utskottets hemställan och som icke heller i plenum varit föremål för någon debatt.

Herr Brännström: Herr talman! Då jag deltagit såväl på avdelningen som i utskottet, när denna fråga avgjordes, så skall jag be att få säga några ord.

Jag ber då först att få säga, att jag blev något förvånad, när min ärade partikamrat herr Lithander yrkade på återremiss. Jag kan i någon mån förstå anledningen, ty det stacks i min hand ett papper av en person, som förmodligen var ett ombud för kennelklubben, i vilket papper ett mycket starkt missnöje uttalades mot bevillningsutskottets här föreliggande förslag. Det var något av de synpunkterna, som herr Lithander här har framhållit, som just kom till synes i detta cirkulär eller i denna skrivelse. Nu måste jag här säga, att alla dessa synpunkter varit inom avdelningen föremål för behandling, och avdelningen har icke funnit skäl att biträda dem i annat avseende, än som föreligger i utskottets förslag. Därför vill jag säga, att i det hänseendet tror jag icke, att en återremiss kommer att förändra resultatet i fråga om bevillningsutskottets ståndpunkt.

Beträffande en annan sak, som herr Lithander har varit inne på, nämligen den avvikelse, som bevillningsutskottet gjort mot vad Kungl. Maj:t föreslagit i propositionen, nämligen att upphäva skogsstatstjänstemännens frihet att erlagga skatt för så kallade tjänstehundar, så var detta, enligt vad herr Lithander framhållit en sak, som vunnit så lång hävd, att det förefaller, som om den bort bibehållas. Men då måste jag gentemot herr Lithander

säga, att jag på detta område torde ha större erfarenhet än han. Missnöjet med just dessa skogsstatstjänstemäns skattefrihet för sina hundar har vållat, att man uppe i Norrland många gånger icke velat införa hundskatt, därför att det enligt allmänhetens mening är kronojägares och extra bevakares hundar, som göra det största ofoget — när dessa äro fria från skatt, vilja kommunerna inte gärna införa skatt för övriga hundar.

Jag skall också be att få påpeka, att trots att man med herr Lithander kan säga, att frågan har hävd för sig, väcktes det för elva år sedan här i kammaren en motion om upphälvande av ifrågavarande skattefrihet, och denna motion föll blott på en enda röst. Utvecklingen torde dessutom ha gått därhän, att man kommit till fullständigare insikt om, hur orättvist detta förhållande verkat, en orättvisa, som framträtt så mycket kraftigare genom den starka utökning av skogsstatens tjänstemän, som förekommit särskilt i Norrland.

Vad åter herr Osbergs anförande beträffar, borde jag kanske egentligen inte ingå i något svaromål, då han riktade sig mot den ståndpunkt, som bevillningsutskottets ärade ordförande i fjol intog i denna fråga. Då jag likvisst även föregående år var med, när ärendet behandlades, ber jag att få komma med ett försvar för såväl den ställning jag då intog som för den jag intager nu.

Utskottet yttrade då visserligen, att det icke fann tillräckliga skäl föreligga att begränsa den självbestämningsrätt, som sedan gammalt tillkommit kommunerna på ifrågavarande område. Men då man läste herr Osbergs motion föregående år, måste man ha fått den uppfattningen, att det dock icke var detta, som han riktade sig mot och ville ha ändring i, utan det gällde där frågan, om man icke av hundskattemedel borde åstadkomma en fond, varifrån sedermera de skador skulle betalas, som åstadkommas av hundarna. Detta framgick också av den debatt, som fördes i kammaren, varunder motionären själv i tvenne anföranden gjorde gällande, att själva kärnan i motionen var, att den skada, som hundarna orsaka, skulle gäldas av hundskattemedel. Det föreligger alltså ingen åsiktsförändring å min sida i detta fall. Jag anser, att kommunernas självbestämningsrätt har en ganska vid ram, när skattebeloppet kan röra sig mellan 5 och 30 kronor, och man har sin fulla självbestämningsrätt även vad angår användandet av dessa medel. Men vad som bör framhållas om utskottets ståndpunkt föregående år och dess ståndpunkt nu, vad herr Osbergs motion beträffar, det är, att man anser det olämpligt att göra landstingsområdet till territoriell enhet vid bestämmandet av hundskatten. Det framgår av bevillningsutskottets betänkande, att på *dess* vägar har man icke ansett sig kunna gå herr Osberg till mötes.

Man kan sålunda inte säga, att förslaget går kommunernas självbestämningsrätt för nära. Även om man gör hundskatten obligatorisk är huvudmotivet dock detta, att man på så sätt vill söka få ordning på det hela, och det är också på den vägen man i någon mån kommer att tillmötesgå den synpunkten, som herr Osberg anlägger, då han fäster huvudvikten vid, att de skador, som hundarna tillfoga, skola

*Ang. skatt
för hundar.
(Forts.)*

*Ang. skatt
för hundar.
(Forts.)*

betalas. Kan man bevisföra en viss skada och det då gäller en hund, som har skattemärke på sig, har man mycket stor utsikt att få ersättning för skadan av hundägaren.

Jag anser, att återremiss icke på något sätt skulle förändra bevillningsutskottets ståndpunkt, då alla de synpunkter, som framhållits av herr Lithander, beaktats vid den förberedande behandlingen på avdelningen. Och jag tror icke, att man på den vägen kan få någon omvändelse till stånd beträffande den ställning, som utskottet såväl i år som föregående år intagit till herr Osbergs motion. Är frågan av så stor vikt, som herr Osberg synes vilja göra gällande, kan ju herr Osberg fortsätta med sin aktivitet i denna fråga. Det har ju, som jag sade, gått elva år, sedan frågan om upphävande av skattefriheten för tjänstehundar först fördes fram, och det kan vara möjligt att frågan kan mogna på ytterligare elva år, om herr Osberg är energisk även i fortsättningen. Herr talman, jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Osberg: Herr talman! Om jag vid riksdagens början hade gått upp i finansdepartementet och framhållit mina synpunkter på det sätt jag nu framställt dem, är jag nära nog säker på, att man villfarit mig och gått in för det förslag som jag här skisserat. Då tror jag inte heller, att herr Sköld skulle haft ett ord att invända.

Jag vill bara säga till herr Sköld, att det inte är riktigt, att den kontroll, som det här gäller, skulle bli så svår att genomföra. Vi kunna tänka på hur det redan nu är med Stockholms stad — och likväl gäller det där ett mycket större område än något av de andra distrikten, vilka ju skulle omfatta landstingsområdena. Landstingen stå ju för övrigt i så intim kontakt med socknarna; de ha ju sina förtröendemen ute i de olika kommunerna, och man behövde därför knappast betala något extra för en apparat sådan som denna.

Jag skall också be att få tillägga, att om förslaget återremitteras, blir det möjligt för vederbörande utskott att taga under omprövning, huruvida man skulle kunna gå med på en sådan framställning som det här gäller. Motionen kom fram, vill jag tro, när man redan behandlat propositionen, och under sådana förhållanden var det naturligtvis rätt svårt att fatta ståndpunkt till den saken. Jag skall då, herr talman, be att få återtaga mitt förra yrkande och i stället ansluta mig till det yrkande om återremiss, som framställdes av herr Lithander. Jag hoppas, att herr Sköld inte blir alltför ledsen, om kammaren också beslutar återremiss, varigenom herrarna få tillfälle att ännu en gång se på saken. Om man åter inte kan komma till annat resultat, får jag taga det med jämnmod.

Herr Sköld: Herr talman! Jag skall be att få säga herr Osberg, att ett bifall till återremissyrkandet bara skulle draga ut på riksdagen, ty vi ha i utskottet ganska noga undersökt de synpunkter, som framlagts i herr Osbergs motion.

Vad herr Osberg sade om kontrollen i detta avseende är för övrigt alldeles tillräckligt för att bevisa omöjligheten i hans tankegång.

Han säger: Stockholms stad är ju ett större område än de andra distrikten skulle bli! Ja, tacka för det, att Stockholm kan vara ett särskilt eget beskattningsdistrikt, ty Stockholm har ju en polis-konstapel i varje gathörn. Men huru är det med t. ex. Bohuslän — har man där en poliskonstapel för varje socken, för varje gård o. s. v.? Det blir en helt annan sak för Bohusläns landsting att övervaka en sådan förordning än vad det skulle bli för Stockholms stad.

Jag skulle kanske också tillägga ett par ord med anledning av herr Lithanders yttrande. Jag vet inte riktigt, hur långt herr Lithander vill gå de s. k. Kennelmänniskorna tillmötes, men jag vill säga, att den promemoria, som tillställdes åtskilliga ledamöter i denna kammare av en intresserad medlem i Kennelklubben, vimlar av felaktigheter. Sammanställer man sedan dessa felaktigheter med den pretentiösa ton, som däri begagnas mot bevillningsutskottet, tycker jag, att hela aktionen ur den synpunkten sedd är ganska oförsynt. Ligger å andra sidan tyngdpunkten på skattebeloppets område, skulle jag vilja ifrågasätta, om denna kammares ledamöter kunna tänka sig den möjligheten, att man från denna beskattningen undantager hunduppfödare! Hunduppfödare — vem kan inte bli hunduppfödare? Och var skall man draga gränsen? Detta skulle alldeles säkert möta sådana praktiska svårigheter, att utskottet även efter den mest ingående prövning måste komma att säga, att det finns ingen möjlighet att göra något dylikt. Under sådana förhållanden hemställer jag till kammaren, om det finns någon anledning att på dessa grunder återremittera ärendet.

Jag yrkar alltså fortfarande bifall till utskottets hemställan.

Herr Lithander: Herr talman! Jag har varken fått eller sett någon promemoria från Kennelklubben, utan det är den omständigheten, att jag blivit uppmärksamgjord på sakförhållandena, som för mig utgjort tillräcklig anledning att göra mitt yrkande. Jag anser, att man i rättvisans namn verkligen bör pröva saken.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr talmannen framställde först propositioner beträffande yrkandet om ärendets återremitterande till utskottet för ny behandling, nämligen dels på bifall till berörda yrkande, dels ock på avslag därå; och förklarade herr talmannen sig anse den senare propositionen hava flertalets mening för sig. Som votering likväl begärdes, blev nu uppsatt, justerad och anslagen en voteringsproposition av följande lydelse:

Den, som vill, att kammaren avslår yrkandet om återremiss till bevillningsutskottet av utskottets förevarande betänkande nr 34, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit berörda yrkande.

Ang. skatt
för hundar.
(Forts.)

Ang. skatt
för hundar.
(Forts.)

Omröstningen utföll med 144 ja mot 23 nej; och hade kammaren alltså avslagit yrkandet om ärendets återremitterande till utskottet.

Härefter blev på av herr talmannen därå given proposition utskottets hemställan av kammaren bifallen.

§ 7.

Anmälades och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från statsutskottet:

nr 130, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till bestridande av tullavgifter för viss armé- och marinmateriel;

nr 131, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående befrielse för regementspastorn (amiralitetspastorn) vid flottans station i Karlskrona från skyldighet att hålla pastorsexpedition;

nr 132, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förhöjd livränta åt daglönaren A. S. Malmberg;

nr 133, i anledning av Kungl. Maj:ts under tionde huvudtiteln av statsverkspropositionen gjorda framställning angående anslag till undersöknings- och försvarsarbeten å vissa malmfyndigheter;

nr 139, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående nybyggnad för lantmäterikontoret i Västerbottens län;

nr 140, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående egna-hemsbyggnader för statens järnvägars personal vid Notviken och Ulriksdal;

nr 141, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående befrielse för N. A. Degerman m. fl. från skyldighet att utgiva vissa vites- och skadeståndsbelopp;

nr 142, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bidrag av postmedel till centralkassan för postpersonalens fackliga och ekonomiska sammanslutningar;

nr 143, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ökning av lånefonden för rederinäringens understödjande jämte i ämnet väckta motioner;

nr 144, rörande två anslag under fjärde huvudtiteln; och

nr 145, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar angående vissa anslag till sjökarteverket;

från bevillningsutskottet:

nr 135, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående fortsatt tillämpning av förordningen den 24 februari 1922 angående särskild skatt å tobaksvaror m. m.; och

nr 136, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa inrikes postavgifter;

från sammansatta stats- och bankoutskottet, nr 134, i anledning av väckta motioner om anslag till en personlig professur i estetik

och litteraturhistoria vid universitetet i Lund för professorn Albert Nilsson; samt

från jordbruksutskottet, nr 138, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till riksskogstaxering.

§ 8.

Till bordläggning anmälades:

statsutskottets utlåtanden och memorial:

nr 10, angående regleringen för budgetåret 1923—1924 av utgifterna under riksstatsens tionde huvudtitel, innefattande anslagen till handelsdepartementet;

nr 81, om anvisande av de i regeringsformens 63 § föreskrivna kreditivsummor;

nr 82, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tillfällig löneförbättring för viss personal vid livrustkammaren;

nr 83, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tillfällig löneförbättring åt nordiska museets personal;

nr 84, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till grunder för tillfällig löneförbättring under ecklesiastikåret 1923—1924 åt kyrkoherdar och komministrar i nyreglerade pastorat samt åt kontraktsprostar och vissa extra ordinarie präster;

nr 85, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående på Sverige ankommande årsavgifter till den internationella unionen för geodesi och geofysik;

nr 86, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anvisande av medel till tekniska högskolans byggnadskommitté för täckande av ett på grund av skiljedom utgivet belopp;

nr 87, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående beviljande av anslag för budgetåret 1923—1924 till partiell löneförbättring för häradshövdingarna;

nr 88, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1923—1924 till statens lönenämnder och statens bostadsnämnd;

nr 89, i anledning av väckta motioner angående beredande av tillfälligt lönetillägg åt professorerna vid Uppsala och Lunds universitet m. fl.; och

nr 90, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående omläggning av västra stambanans ingångslinje till Stockholm m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

sammansatta stats- och bankoutskottets memorial, nr 3, angående ersättning åt utskottets sekreterare m. m.;

bevillningsutskottet betänkande, nr 35, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om begränsning av den myckenhet brännvin, som må framställas i sammanhang med pressjästberedning;

bankoutskottets utlåtanden,

nr 28, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa understöd och pensioner, att utgå av postmedel eller trafikmedel;

nr 29, i anledning av väckt motion om höjning av pensionsunderlaget för häradshövding;

nr 31, i anledning av vissa framställningar rörande elfte huvudtiteln, innefattande anslagen till pensions- och indragningsstaterna;

nr 32, i anledning av vissa framställningar rörande pensioner och understöd;

nr 33, i anledning av väckta motioner om pension eller understöd åt vissa änkor efter distriktsveterinärer m. m.;

nr 34, i anledning av fullmäktiges i riksbanken framställning om pension åt sedeltryckaren Karl Axel Ericsons änka och dotter;

nr 35, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om vissa ändringar i lagen den 22 juni 1911 om bankrörelse;

nr 36, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående likställande i särskilt avseende av visst upplånat kapital med bankbolags egna fonder; och

nr 37, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående befrielse för Linköpings domkyrka från erläggande av ränta under vissa år å två statslån; samt

andra kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtande, nr 6, i anledning av herr Olssons i Blädinge m. fl. motion, nr 183, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående sänkning av statens järnvägars fraktavgifter för spannmål m. m.

§ 9.

Justerades protokollsutdrag.

§ 10.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr *Pehrsson* i Göteborg under 6 dagar fr. o. m. den 5 maj och
» *Carlström* i Helgagård » 8 » » » 4 » .

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 9,43 e. m.

In fidem
Per Cronvall.

Fredagen den 4 maj.

Kl. 3,30 e. m.

§ 1.

Justerades protokollen för den 27 och den 28 nästlidna april.

§ 2.

Ordet lämnades nu på begäran till

*Svar å
interpellation.*

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet **Wohlin**, som anförde: Herr talman! Ledamoten av denna kammare, herr Lövgren, har med kammarens tillstånd till chefen för handelsdepartementet framställt följande frågor:

1) Kan det förväntas, att regeringen till detta års riksdag framlägger på skeppstjänstkommitterades betänkande grundat förslag till ny förordning angående bostäder ombord å fartyg?

2) Om så ej är fallet, vill regeringen förordna, att bestämmelserna i 6 kap. i förordningen av den 23 december 1915, nr 514, omedelbart träda i kraft?

I anledning härav ber jag att få anföra följande:

Sedan 1914 års senare riksdag antagit lag om ändring i vissa delar av sjölagen och i samband därmed bemyndigat Kungl. Maj:t att lämna närmare föreskrifter beträffande bostäder ombord å fartyg, utfärdade Kungl. Maj:t den 23 december 1915 förordning angående fartygs byggnad och utrustning, i vars 6 kap. meddelas föreskrifter rörande bostadsförhållandena ombord. Enligt förordningens § 129 skulle förordningen i huvudsak träda i kraft den 1 januari 1916. Från denna bestämmelse stadgades dock i samma paragraf vissa undantag beträffande fartyg, som vid sistnämnda tidpunkt redan nyttjades till sjöfart eller vore under byggnad. Ett sådant undantag gjordes för förordningens sjätte kapitel, vilket beträffande nyssberörda slag av fartyg skulle lända till efterrättelse först från en senare tidpunkt. För fartyg, till vilka kölen sträckts senare än den 1 januari 1916, äro förordningens bostadsbestämmelser således gällande.

Emellertid inkommo de så kallade skeppstjänstkommitterade, vilka jämlikt Kungl. Maj:ts bemyndigande den 20 november 1917 tillkallats för utredning angående erforderliga bestämmelser rörande

*Svar å
interpellation.
(Forts.)*

fartygsbesättnings arbets- och levnadsförhållanden m. m., i juni 1920 till Kungl. Maj:t med förslag till en särskild förordning angående bostäder å fartyg för ombord anställda. Anledningen härtill var att kommitterade funnit bostadsbestämmelserna i byggnadsförordningens sjätte kapitel otillfredsställande. Kommitterades förslag skiljer sig i mångt och mycket från bestämmelserna i sagda kapitel i byggnadsförordningen och innefattar i allmänhet mera vittgående krav på utrymme, bekvämlighet och hygien för besättningen än de sistnämnda bestämmelserna. Över detta förslag hava i vederbörlig ordning inforrats utlåtanden från resp. ämbetsverk och samman slutningar på sjöfartens område, vilka utlåtanden numera inkommit till handelsdepartementet. Då förordningen angående fartygs byggnad och utrustning jämväl i andra delar än beträffande bostadsförhållandena visat sig i behov av revision, uppdrogs därjämte i februari 1920 åt kommerskollegium att med tillhjälp av sakkunniga verkställa en allmän överarbetning av sagda förordning jämte de till densamma hörande särskilda byggnads- och marterialbestämmelser samt att därefter till Kungl. Maj:t avgiva det förslag, vartill arbetet kunde giva anledning. Dyligt förslag har ännu icke av kollegium avgivits, men förväntas inom den närmaste tiden inkomma till Kungl. Maj:t.

Av det nu sagda framgår, att hela det ytterst vidlyftiga komplex av författningsbestämmelser, som innefattas i förordningen den 23 december 1915 angående fartygs byggnad och utrustning, sedan flera år tillbaka varit föremål för ett genomgående revisionsarbete, som med säkerhet kan antagas komma att medföra nog så vittgående ändringar i och tillägg till den nuvarande förordningen. Att, innan resultaten av detta revisionsarbete i sin helhet föreligga i det skick, att en fullständig överblick däröver kan erhållas, utbryta förordningens bostadsbestämmelser och i detta ämne meddela särskilda föreskrifter, har icke ansetts lämpligt. Icke heller har det ansetts lämpligt att mitt under ett revisionsarbete, som kan förväntas resultera i ingripande ändringar i de i fartygsbyggnadsförordningen meddelade bostadsbestämmelserna, låta dessa bestämmelser, som ju redan befunnits föråldrade, träda i kraft i större omfattning än som skett före revisionsarbetets igångsättande. Att vidtaga alltför täta ändringar i lagstiftningen torde över huvud taget icke vara välbetänkt. I förevarande fall lärer detta så mycket hellre böra undvikas, som det givetvis är önskvärt, att icke genom åtgärder av dylik natur öka den under nuvarande depressionstid rådande osäkerheten i de ekonomiska förutsättningarna för rederinäringens utövande.

Emellertid råder icke något tvivel om, att det önskemål, som föranlett interpellantens frågor — önskemålet om förbättrade bostadsförhållanden å den svenska handelsflottan — är i hög grad beaktansvärt. Jag har ett starkt intryck av behovet och angelägenheten av att bostadsbestämmelser, så snart ske kan, åvägbringas till efterrättelse jämväl för fartyg, som före den 1 januari 1916 nyttjades till sjöfart eller till vilka kölen då redan var sträckt.

Då, såsom jag redan nämnt, kommerskollegii revisionsförslag kan förväntas inom kort bliva framlagt, är det därför min förhoppning att det icke skall dröja så synnerligen länge, innan Kungl. Maj:t blir i tillfälle att, med tillämpning av det Kungl. Maj:t givna be- myndigandet, utfärda erforderliga, för alla fartyg gällande defini- tiva föreskrifter rörande bostäder ombord för fartygspersonal.

*Svar å
interpellation.
(Forts.)*

Vidare yttrade

Herr **Lövgren**: Herr talman! Jag ber att få framföra mitt tack till statsrådet och chefen för handelsdepartementet för det svar jag erhållit på mina frågor. Det är ju helt naturligt, att det ibland manskapet å handelsfartygen uppstått en viss otålighet, när ännu åtta år efter antagandet av ifrågavarande lag den icke trätt i kraft i de delar, som avhandlar bostadsförhållandena ombord. Jag vill dock medge, att förhållandena äro någorlunda tillfredsställande på de nybyggda moderna fartygen, beroende därpå, att när fartygen byggdes hade man tanke på, att lagen skulle träda i kraft, varför man följde bestämmelserna i lagen, fastän denna icke var i tillämp- ning formellt sett — eller kanske den i viss mån varit detta; jag är inte alldeles säker på den saken, då det nämligen tycks råda olika uppfattningar därvidlag.

När skeppstjänstkommitterade år 1920 avgåvo sitt betänkande, förutsatte de, att frågan skulle behandlas av riksdagen så tidigt, att de nya bestämmelserna skulle vara färdiga att träda i kraft från och med början av år 1921. Det är då, menar jag, inte underligt, om man är otålrig, när vi ännu vid 1923 års riksdag icke sett något förslag framläggas. Det har från sjömansorganisationernas sida framförts det kravet, att om vi nu icke kunna få ett förslag grundat på det senaste betänkandet från skeppstjänstkommitterade, så låt oss i all rimlighets namn få de bestämmelser, som riksdagen år 1914 ville gå med på.

När frågan emellertid nu ligger till så, att vi kanske vid nästa års riksdag — ty vid denna är det väl omöjligt — kunna förvänta ett förslag, byggt på de av skeppstjänstkommitterade framlagda bestämmelserna, kan jag endast uttrycka min tillfredsställelse med det svar jag fått av statsrådet och chefen för handelsdepartementet. Jag hoppas, att icke alltför stora förändringar skola företagas i det förslag, vartill skeppstjänstkommitterade kommit, när regeringen framlägger proposition i ärendet.

§ 3.

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet **Wohlin**, som på begäran ånyo erhöll ordet, yttrade: Herr talman! Ledamoten av denna kammare, herr Bengtsson i Kullen, har med kammarens tillstånd till chefen för handelsdepartementet framställt följande frågor:

*Svar å
interpellation.*

1) Vad är anledningen till att Kungl. Maj:t ännu icke till- mötesgått riksdagens i skrivelser av år 1916 och 1920 uttalade önsk-

Svar å
interpellation.
(Forts.)

ningar om framläggandet för riksdagen av förslag till ett statslotteri?

2) När kan det förväntas, att sistnämnda riksdags skrivelse kan komma under Kungl. Maj:ts avgörande?

Frågorna framställdes av interpellanten den 22 sistlidna mars och voro sålunda närmast riktade till min företrädare i ämbetet. Den första frågan är också av beskaffenhet att svårligen kunna av annan än denne besvaras. Själv kan jag givetvis icke uttala mig om anledningen till att de av interpellanten berörda riksdagsskrivelserna icke före mitt tillträde till ämbetet föranlett någon proposition till riksdagen. Att ärendet icke under den korta tid, jag själv innehaft chefskapet för handelsdepartementet, kunnat föreläggas riksdagen torde ligga i sakens natur.

Beträffande interpellantens andra fråga — avseende den tidpunkt, då den senare av riksdagens ovannämnda två skrivelser kan förväntas komma under Kungl. Maj:ts avgörande — tillåter jag mig erinra, att skrivelsen i fråga redan en gång varit för Kungl. Maj:t anmäld, därvid beslöts igångsättande av viss utredning i det av riksdagen begärda syftet. Resultatet av denna utredning, som verkstälts av professorn vid Lunds universitet C. V. L. Charlier, föreligger i ett av Charlier den 10 mars 1922 avgivet betänkande, benämnt »Utredning angående inrättandet av ett svenskt statslotteri». Till detta betänkande och de förslag, som däri innefattas, har jag, med hänsyn till ärendets komplicerade beskaffenhet och den korta tid, som stått mig till buds, ännu icke varit i tillfälle att taga ställning. Det är mig därför icke möjligt att för närvarande i vidare mån besvara interpellantens nu ifrågavarande spörsmål, än att jag ber att få försäkra honom om min avsikt att så skyndsamt som möjligt upptaga saken till ingående och allvarligt överbäggande och sålunda ägna densamma all den uppmärksamhet, som dess betydelse påkallar.

Härpå anförde

Herr **Bengtsson** i Kullen: Herr talman! Jag skall be att till herr statsrådet och chefen för handelsdepartementet få uttala ett tack för det avgivna svaret. Att svaret på den första av mig framställda frågan skulle gå i den riktning som händelsen nu blev hade jag väntat — det var intet annat att förutse på grund av regerings-skiftet. Och vad svaret på min andra fråga angår, ber jag att få taga fasta på den goda vilja, som där kom till synes. Jag hoppas, att statsrådet så snart som möjligt också skall låta denna goda vilja komma till uttryck i handling, på det att riksdagen i denna fråga må kunna fatta sitt beslut.

§ 4.

Föredrogos var för sig och hänvisades till bankoutskottet Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 228, angående fortsatt befrielse för riksbanken under viss tid från skyldigheten att inlösa av banken utgivna sedlar med guld; och

nr 229, med förslag till lag angående rätt för konungen att i vissa fall inställa tillämpningen av 10 § andra stycket i lagen för Sveriges riksbank den 12 maj 1897 och av § 9 i lagen om rikets mynt den 30 maj 1873.

§ 5.

Härefter föredrogs herr *Engbergs* vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att till hans excellens herr statsministern få framställa spörsmål angående ett de facto erkännande av den ryska regeringen m. m.; och blev berörda anhållan av kammaren bifallen.

§ 6.

Statsutskottets härpå föredragna utlåtanden och memorial nr 10 samt 81—90 bordlades åter.

§ 7.

Vidare föredrogs sammansatta stats- och bankoutskottets memorial, nr 3, angående ersättning åt utskottets sekreterare m. m.; och biföll kammaren därvid utskottets hemställan.

§ 8.

Föredrogs, men blevo ånyo bordlagda bevillningsutskottets betänkande nr 35, bankoutskottets utlåtanden nr 28, 29 och 31—37 samt andra kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtande nr 6.

§ 9.

Herr talmannen gav härefter på begäran ordet till

Interpellation.

Herr **Hansén**, som yttrade: Herr talman! I underdänig skrivelse till Konungen den 30 november 1906 anför kungl. medicinalstyrelsen bland annat följande: »Visby hospital hade sedan lång tid tillbaka disponerat allenast en gammal byggnad belägen invid det forna länslasarettet, vilken sedan 1896 rymde omkring 32 patienter. Sedan Gotlands läns landsting beslutit uppförande av ett nytt länslasarett anvisade emellertid 1899 års riksdag 28,000 kronor till inköp av det förra länslasarettets byggnader och tomter, varefter Eders Kungl. Maj:t den 11 mars 1904 anslog 62,500 kronor till ändringsarbeten för hospitalets behov inom den forna lasarettbyggnaden. Dessa arbeten avslutades under år 1905 och lämnar denna byggnad nu en tillfredsställande vård åt 42 sjuka. Den äldre hospitalsbyggnaden därc-

Interpellation. mot befinner sig i ett mycket underhålligt tillstånd. Huset är icke isolerat från grunden, vadan fukt besvärar alla lägenheter i botten-våningen. Denna fukt kan vid regnig väderlek bliva så höggradig, att vatten formligen rinner utmed väggarna. Fönstren äro små och trånga och de ända till 1 $\frac{1}{4}$ meter tjocka murarna förminska fönstrens belysningsförmåga. Nedre våningens höjd är endast 2,3 meter: till övre våningen leda delvis trätrappor. Sjuklokalerna lämpa sig icke för anordnandet av övervakning av de sjuka, och hela byggnaden måste sålunda i hög grad försvåra för att icke säga omöjliggöra tidsenlig vård av de sinnessjuka.»

Kungl. medicinalstyrelsens här ovan anförda utredning föranledde direktionen att i september 1907 uttala, »att denna byggnad icke vidare bör för sinnessjukvården användas».

Den äldre hospitalsbyggnaden, som trots den nyss åberopade utredningen fortfarande begagnas till vård av manliga patienter, befinner sig för närvarande i ett tillstånd, som icke blott »i hög grad försvårar för att icke säga omöjliggör tidsenlig vård av de sinnessjuka», utan fastmer åtminstone vad bottenvåningen beträffar gör den olämplig till människobostad. Luften i bottenvåningen kännes alltid unken. Vid regnig och kylig väderlek rinner det vatten utmed väggarna i de sjukas sovrum. Temperaturförhållandena äro fullkomligt outhärdliga. Vid kylig väderlek är det omöjligt att få upp temperaturen till högre än 14 grader. För det mesta, om eldningen ej särskilt forceras, håller den sig omkring 12 grader. Vad beträffar de tjocka murarna, de små fönstren, de låga rummen, de i övrigt mörka, dystra och trånga sjuklokalerna, kvarstå alla dessa olägenheter i huvudsak på samma sätt som för 170 år sedan.

För att avhjälpa missförhållandena har förslag framkommit till en grundlig förändring av den äldre hospitalsbyggnaden, innebärande bland annat uppförande av en utbyggnad utmed husets långsida för en korridor och en höjning av taken till vanlig rumshöjd. Detta ändringsförslag, som skulle betinga ett pris på omkring 70,000 kronor, ansåg sig medicinalstyrelsen böra helt och hållet övergiva, när flera av olägenheterna ej skulle bliva undanröjda. Den bristande isoleringen från marken och de tjocka murarna skulle alltför lägga hinder i vägen för erhållandet av lämpliga, varma och ljusa lokaler. Det torde vara tydligt att ändringsförslaget av enahanda grunder fortfarande är förkastligt.

I skrivelse till kungl. medicinalstyrelsen den 6 juli 1916 anförde direktionen för Visby hospital:

»Den enda utvägen att slutgiltigt ordna sinnessjukvården på Gotland synes vara på annan plats, lämpligast utanför staden, uppföra ett nytt fullständigt hospital. Direktionen får därför hemställa, att kungl. medicinalstyrelsen behagade upptaga frågan på sin arbetsplan bland de under den närmaste framtiden ifrågasatta hospitalsbyggnaderna och att styrelsen som en förberedande åtgärd ville låta verkställa utredning om kostnaderna för ett nytt hospital. Enligt uppgift från statistikern R. Mossberg var den 1 juli 1914 antalet sinnessjuka å Gotland med behov av vård å sinnessjukanstalt 137,

varföre beläggningssiffran för det nya hospitalet torde kunna sättas till omkring 150.» *Interpellation.*

(Forts.)

I kungl. brev av den 7 mars 1919 har Kungl. Maj:t uppdragit åt medicinalstyrelsen att med biträde av läkaren vid Visby hospital och medicinalstyrelsens arkitekt verkställa utredning angående planläggning av ett nytt för Gotlands län avsett hospital invid Visby, ävensom bemyndigat medicinalstyrelsen att med vederbörande markägare träda i underhandling angående förvärv av för hospitalsanläggningen erforderligt jordområde.

Tomt till det nya hospitalet har i enlighet med medicinalstyrelsens önskemål upplåtits av Visby stad och Gotlands läns landsting, varvid landstinget fäst följande villkor:

»att beslutet om hospitalets utförande kommer till stånd och dess uppförande påbörjas före den 1 januari 1925».

Den ändring av stadsplanen för Visby stad, som blir nödvändig, är redan utarbetad och väntar endast på Kungl. Maj:ts stadsfästelse.

I ett flertal inspektionsberättelser har behovet av ett nytt hospital för Gotland framhållits med skärpa. I sin berättelse över den 5 december 1922 förrättade inspektion anför t. f. inspektören V. Vigert bland annat följande: »Omsättningen är för svenska förhållanden mycket stor och utgöres, såsom av intagningshandlingar och journaler framgår, till betydande del av akuta sjukdomsfall. Under sådana förhållanden föreligger ett synnerligen tvingande behov, att sjukhuset utrustas med väsentligt förbättrade vårdresurser, helst genom de väckta byggnadsplanernas realiserande.»

Överbeläggningen å hospitalet är kronisk (å mansavdelningen ca 70 %, å kvinnoavdelningen inemot 20 %).

Då Gotland praktiskt taget saknar andra vårdresurser för sinnessjuka, måste i verkligheten varje fall mottagas, om ej ett fullständigt osäkerhetstillstånd skall bli rådande. Emellertid inverkar den abnorma överbeläggningen fullständigt förlamande på vården av de sjuka och då härtill kommer mansavdelningens otidsenliga beskaffenhet är det ej för mycket att beteckna förhållandena såsom outhärdliga. Om ett nytt hospital kommer till stånd torde detta bli i tillfälle att vårda alla till Gotlands upptagningsområde hörande personer, varigenom en lättnad kan beredas Västerviks hospital, där Gotland disponerar ett tjugotal platser.

Hos alla, vilka tagit Visby äldre hospitalsbyggnad i ögonsikte, har den fråga ögonblickligen inställt sig: Hur länge skall detta elände tillåtas fortfara? Hur länge skall staten inhysa olyckliga i dessa fuktiga källare? Om någon skulle föreslå att i dylika förvaringsrum insätta brottslingar av grövsta slag, skulle ett sådant förslag mötas med det skarpaste ogillande.

Gotländska familjer, vilka drabbats av den olyckan att medlemmar av desamma blivit berövade förståndets ljus, ha under årtal hoppats att någon åtgärd skulle vidtagas för uppförande vid Visby av det föreslagna nya hospitalet. Gång efter annan ha de fått höra, att därmed måste tills vidare anstå.

Då dröjsmålet nu blivit fullkomligt olidligt, hemställer jag om

Interpellation. kammarens medgivande att få till herr statsrådet och chefen för socialdepartementet rikta följande fråga:
(*Forta.*)

Är det herr statsrådets avsikt att utverka proposition till nästa års riksdag om anslag till uppförande vid Visby av ett nytt hospital?

Denna anhållan bifölls.

§ 10.

Anmälades och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen:

från andra lagutskottet, nr 148, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om arbetstidens begränsning, dels ock i ämnet väckta motioner; samt

från bevillningsutskottet:

nr 146, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om utgörande av en särskild stämpelavgift i vissa fall vid köp, byte eller införsel till riket av pärlor med flera lyxvaror; och

nr 147, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående skatt för hundar.

§ 11.

Justerades protokollsutdrag.

§ 12.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr	<i>förste vice talmannen</i>	under	4	dagar fr. o. m.	den	5	maj,	
»	<i>Kloo</i>	»	7	»	»	6	»	och
»	<i>Pettersson i Hällbacken</i>	»	4	»	»	7	»	.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 4,7 e. m.

In fidem
Per Cronvall.